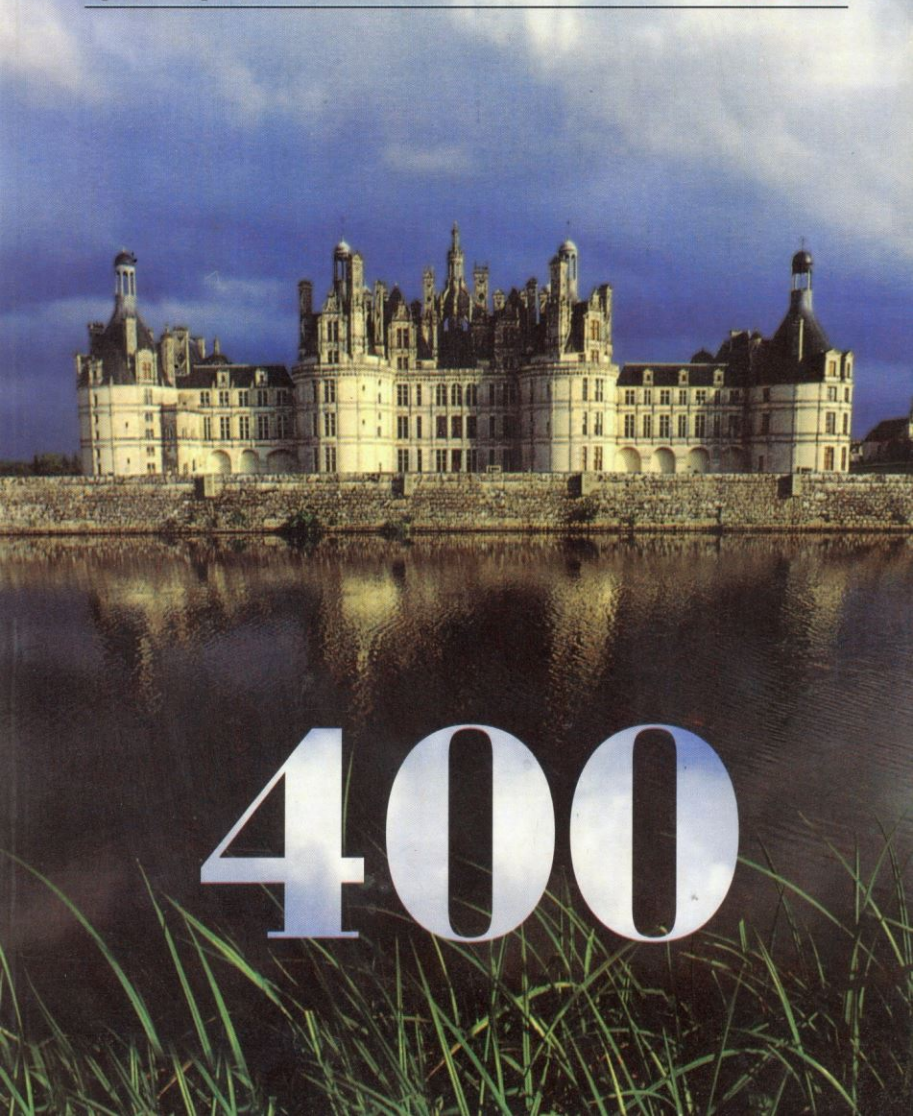

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IULIE 2000

400

Раскольникъ говоритъ
слушай цырюльникъ
я бороды стригу не
хочу вотъ глѣдя на
тебя скоро глѣзю закру

цырюльникъ хо
жетъ раскольнику
бороды стригъ.

magazin istoric

Anul XXXIV – serie nouă – nr. 7 (400)
Iulie 2000

<http://www.itenet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric@itenet.ro

1 *Chambord*, castel renescentist de pe Valea Loarei, aflat la 170 km de Paris – construit de regele Francisc I între 1519 și 1537, pe ruinele unui fost pavilion de vânătoare al conților de Blois – a rămas un simbol al puterii regale franceze, alături de vânătoare, practică de suverani în rezervația cinegetică ce îl înconjoară. Cu rafinamentul decorurilor sale și proporțiile-i vasmatematice trebuie să-l fi impresionat puternic pe Carol Quintul, care l-a vizitat în 1539

2 În dimineața de 26 august 1698, sosit la Moscova cu o escortă de 30 călăreți, țarul Petru I se tăvălea de râs fluturând o pereche de foarfeci cu care tăia *bărbile* boierilor adunați să i se închine. Începea modernizarea Rusiei. Gravură de epocă

3 În Anglia, reginele creează epoci: epoca elisabetană și cea victoriană au adus țării marea literatură, artă și filosofie, moralitate și puritanism.

Coperta noastră o reprezintă pe *Elisabeta I* (născută în 1533 la *Greenwich*), în costumul de la încoronare, în 1558

4 Muzeul Național de Artă din *Catalonia*, aflat la Barcelona, abundă în obiecte de la arta preromantică până la războiul civil. În imagine – Iisus Christos – gravură din colecțiile muzeului

Revistă editată de FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef:

Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Manuel Stănescu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

și macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:

Doina Pascu

Corectura:

Georgeta Apreotesei,

Constanța Avram

Secretariat:

Floarea Dragne,

Tudora Petre

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măricineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul I,
Oficiul poștal nr. 1. Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

iulie

2000

4 Cultura străzilor pavate

DEM I. DOBRESCU

NETĂMĂDUITE
RELE

5 Fiul risipitor?

La cererea lui Ion Antonescu, Nicolae Titulescu își declară averea

G.G. POTRA

LIBERI PRINTRE
STRĂINI, CAPTIVI
ÎN PROPRIA ȚARĂ

11 Cântec de sirenă pe Bosfor

Aurel Decei îi refuză pe oamenii lui Groza

I. CALAFETEANU

15 Boare de libertate pe Dâmbovița

Coupe de Murville cere vize pentru români

C. MORARU

18 Arhivele unesc, politica separă

Interviu cu doamna Elena Danielson, directoarea Arhivelor de la Hoover Institution

23 Mărci naționale

Unchiul Sam, alias Samuel Wilson măcelarul

24 Spioni în uniformă

Amintirile unui fost șef la Biroul II

C. TRONCOTĂ

OPINII -
CONTROVERSE

28 Negru Vodă și-a lui spiță

N. DJUVARA

1001-2000

33 Galaxia Gutenberg la prima stea

Secolul XV

B. MURGESCU

37 Pentru o clipă România

Mihai Viteazul și Transilvania

I.-A. POP

43 Hai să-ți arăt Bucureștiul...

Cum arăta orașul anului 2000 în 1930

A. MAJURU

48 Marea dezmințire V.V. Tilea despre anul 1939

**PATRIMONIUL
CE SE DUCE**

53 Comoara din
groapa cu gunoi

*Cetatea antică de la
Zimnicea*

I. PĂTRAȘCU

56 Comisionul do-
boară avionul

*O afacere din industria
aeronautică interbelică*

V. AVRAM

59 Românce din Rio
de Janeiro

*Actrița Aurelia Cocă-
neanu*

A.V.-B. DA MOTA

IUBIRI CELEBRE

62 Vera Slonim și
Vladimir Nabokov

R. BERGMANN

66 Cu barbă, fără
barbă

S. IFTIMI

71 Cărări prin de-
sertul mării

Vikingii Norvegiei

M. NICOLAU

77 Time is... Green-
wich

T. ISTICIOAIA,
A.E. BUDURA

81 Pierdut docu-
mente secrete. Aștept
provincia

*Arhiva Mitrohin despre
anii premergători răz-
boiului*

D. MATEI

85 Singur printre
părinți

*Decețiile copiilor cres-
cuți la Kremlin*

F. DOLGHIN

88 Oslo, august 2000

*Congresul internațional
de științe istorice*

**REVERBERAȚII,
ECOURI,
INTERFERENȚE**

52 Katharine Gra-
ham la București

N.M. NICOLAE

RUBRICI

22 Clio anunță

32 Două secole în
câteva rânduri

K. ZANUSSI

87 Pentru biblioteca
dumneavoastră

89 Zig-zag prin se-
colul XX

42; 93; 94

**Blitz... concurs; Rebus;
Dialog**

SUFLETUL MARILOR ORAȘE

Orașele, ca și indivizii, nu pot să dea toată dezvoltarea calităților lor, decât atunci când sunt conduse de un „mit” colectiv, care însumează toată ideologia lor. Numai această ideologie colectivă poate să nască toată mândria orașenilor, care unește forțele lor și le pune în slujba progresului colectiv. Numai mândria parizienilor de orașul lor a putut să dea Parisul; numai mândria cetățenilor

Romei a putut să dea Roma. Conduși de această mândrie, cetățenii Parisului spun, întâi, că ei sunt parizieni și apoi că sunt francezi. Cetățenii Vienei nu spuneau că sunt austriaci, ci vienezi. Numai această ideologie bine fixată a putut să nască idealul „Marelui Paris”, „Marei Viene” și a Romei celei mari! De aici reiese că orice oraș este dator să caute în calitățile și defectele sale imboldurile către aspirațiuni din ce în ce mai mari. Dacă supraestimațiunea unui oraș este izvor de rătăciră, subestimațiunea sa este o cauză de regres.

București, ieșit din perioada de defetism edilitar, vrea să-și formeze ideologia sa, care să-l călăuzească în dezvoltările sale. Dacă vom găsi calități și împrejurări favorabile care ne-ar îngădui să sperăm că el poate deveni o metropolă, ar fi păcat să nu tindem la dezvoltarea lor, pentru cea

DEM. I. DOBRESCU

mai mare mândrie a neamului nostru. O capitală este simbolul țării, este simbolul geniului național. De aceea avem datoria să vedem dacă însușirile orașului nostru ne îndrituiesc să tindem la realizarea marelui București.

Realizarea „marelui București” este o operă politică, edilitară, socială și națională.

Putem găsi noi calitățile sociale necesare ca să putem, aspira să facem din orașul nostru o metropolă?

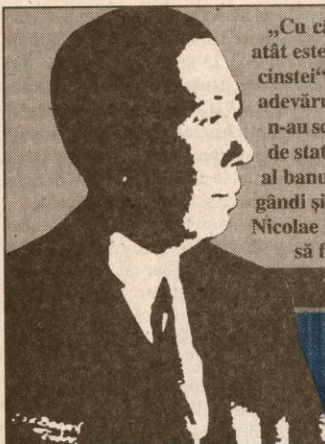
Avem o stradă vie, care arată o stradă inteligentă, pentru că, în general, o stradă goală arată un suflet gol. Oamenii care doresc să se întâlnească în stradă arată că simt, că au ce vedea, că au ce simți, că au ce auzi.

Aceste calități nu așteaptă decât să fie dezvoltate. Orașul nostru are fondul moral necesar pe care-l putem dezvolta, pentru a face din el o metropolă. Culturalizarea Capitalei este de o necesitate elementară.

O metropolă are nevoie de curaj civic.

În faza de murdărie atroce în care am găsit Capitala, pavarea ei era o mare operă culturală. Nu poți face teatru în mijlocul noroiului, pentru că nu poți să mergi la teatru în galenți.

(Din volumul *Bucureștii, metropola culturii*, f.a.; fragmente)

„Cu cât cineva este mai inteligent și mai priceput, cu atât este mai suspect și mai urât dacă și-a pierdut faima cinstei“. Să fi fost detractorii lui Titulescu pătrunși de adevărul acestei cugetări a lui Cicero? Greu de spus. Ei n-au scăpat însă prilejul de a-l defăima pe marele bărbat de stat și a-l prezenta opiniei publice ca pe un risipitor al banului public. Poate că în finalul acestui articol, vei gândi și tu, stimat cititor, precum marele nostru istoric Nicolae Iorga: „Orice-ți iartă cineva numai un lucru nu: să fii mai mare decât dânsul“.

Aspect din timpul Conferinței de la Lausanne (iunie 1932), la care a participat și o delegație română condusă de N. Titulescu

Microarhiva Magazin istoric

NICOLAE TITULESCU:

„CÂT M-A COSTAT STATUL ROMÂN PE MINE?“

GEORGE G. POTRA

I s-au reproșat lui Nicolae Titulescu cererile financiare exagerate și cheltuieli uriașe nejustificate. Reproșurile vizează perioadele când fusese ministru de Finanțe sau al Afacerilor Străine, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Londra sau (și) reprezentant permanent al țării noastre pe lângă Societatea Națiunilor, ceea ce însumează aproape două decenii de viață activă (1917-1936). Ministrul român era etichetat de adversarii săi, recrutați din toate cercurile politice, ca un „fiu risipitor“, care cheltuiește ca un nabab banii țării prin capitalele Europei Occidentale și dincolo de Ocean.

A cheltuit mult, a cheltuit puțin Nicolae Titulescu?

Cercetările pe care le-am întreprins confirmă că toate plățile (ordinare sau extraordinare) s-au aflat sub un riguros control, fiind aprobate prin buget sau prin dispoziții speciale din rezerva bugetară. În reproșul care i s-a adresat s-a făcut abstracție cu bună știință (dar cu rea credință) de faptul că dezvoltarea activității externe (crearea unor noi misiuni diplomatice; aderarea la noi organisme și organizații internaționale; participarea la și organizarea de reuniuni internaționale etc.) și devalorizarea leului, în condițiile crizelor care au zguduit periodic

viața internațională, au condus la sporirea cheltuielilor Ministerului Afacerilor Străine. Orice ministru de Externe, cu o prezență internațională atât de activă ca a sa, avea nevoie de lichidități pentru a face față numeroaselor obligații protocolare, ca și celor derivând din relațiile cu presa și ziariștii.

Afirmția că Nicolae Titulescu ar fi dispus de fonduri secrete, în numerar sau în cecuri, asupra cărora nu dădea nici un fel de socoteală, nu este confirmată de documente.

Înțelegând foarte bine rostul și importanța reprezentării politico-diplomatice, Nicolae Titulescu a pledat în sensul acordării unor condiții materiale și financiare aparte pentru personalul Ministerului Afacerilor Străine, condiții în concordanță cu standardele internaționale, care să asigure românilor o poziție egală, un statut similar cu acela al diplomaților occidentali, să le înlăture orice inhibiții și complexe de inferioritate. Cercetarea actelor justificative – atâtea câte s-au păstrat – stă la îndemâna noastră și confirmă că adversarii lui au ales acest subiect pentru a-l compromite, ignorând probele oficiale. Sub raportul cheltuielilor, Nicolae Titulescu s-a situat la nivelul omologilor săi români. Nu de puține ori unele cheltuieli, din rațiuni de onoare și de bun simț, și le-a asumat cu titlu personal.

Venit la conducerea statului român la 6 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu și-a început guvernarea cu acte menite, în opinia sa, să pună ordine în societatea românească, să asigure reinstaurarea respectului legii și a unui climat de moralitate. El a considerat ca prioritară sarcina de a pune capăt abuzurilor, malversațiilor financiare, speculațiilor, furturilor, ilegala-

lităților de tot felul, clarificarea situației celor care ocupaseră demnități de stat în ultimii 10 ani. La 7 și 23 septembrie 1940, Ion Antonescu a dat două decrete-lege (publicate în Universul din 9 și 25 septembrie 1940) prin care se cerea imperativ, sub amenințarea unor aspre sancțiuni, ca cei care ocupaseră demnități de stat în ultimii 10 ani să-și declare averea la intrarea și la ieșirea din funcție.

Aceste măsuri au fost salutate de Nicolae Titulescu, aducându-i satisfacția de a putea da un răspuns detractorilor săi. La data când și-a redactat declarația de avere, Nicolae Titulescu nu se afla în țară. El a expediat documentul prin intermediul reprezentanței guvernului român la Vichy. La 25 octombrie 1940, ambasadorul român la Vichy, D. Hiott, certifica următorul înscris: „Certific că am primit azi, 25 octombrie 1940, din partea domnului N. Titulescu, fost ministru al Afacerilor Străine, două plicuri închise destinate a fi remise prin curier, unul domnului general Antonescu, conducătorul statului, iar altul domnului președinte al Comisiunii de Control al Averiilor Demnitarilor Statului Român“.

Documentul redactat de N. Titulescu – până acum necunoscut – se află în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond 77 T 34, vol. 13-14. Copia acestui document (căci despre o copie este vorba) redactat în limba română este dactilografiată, are câteva adăugiri și ștersături cu creionul; ea pare să fie textul final al declarației sale de avere.

Publicăm documentul în întregul său, fără prescurtări și omisiuni, procedând doar la actualizări ortografice. Atunci când a fost cazul, am introdus scurte explicații între paranteze drepte.

Banchet organizat cu prilejul vizitei lui Paul-Boncour la București (mai 1935)

ACTIVUL LUI NICOLAE TITULESCU LA 20 OC- TOBRIE 1932

a) 300 hectare de moșie în comuna Titulești, jud. Olt, din care 200 arabile și una sută pădure și ogradă de pruni. Proveniența: moștenire de la sora tatălui meu și o parte,

Cotorga, cumpărată în 1911. Partea rămasă de la tatăl meu mi-a fost luată pe urma reformei agrare [din 1921].

Din acest pământ am legat prin testament autentic Academiei Române, pentru scopuri culturale, una sută de hectare și în plus

casele mele de locuit cu tot pământul din jurul lor pentru înființarea unei biblioteci populare. Acest testament a fost deja remis Academiei, care a binevoit a-mi mulțumi pentru legatul ce i-am făcut.

b) Cofetăria Princiară, loc de circa trei mii metri pătrați, la Șoseaua Kiseleff, cumpărat în 1911.

c) Școala de broderie (fosta Vila Ghyka), loc de circa trei mii metri pătrați, cu casa pe ea, incendiată în parte recent. Proveniența: cumpărare la licitație în 1919. Domnul avocat Nicolae Raicovicianu trebuie să posedă actele relative la această cumpărare.

d) Casa de locuit din Șoseaua Kiseleff nr. 47, cu circa 1 400 m.p. teren, cumpărată înainte de războiul din 1916, deși actele care au regulat vânzarea s-au făcut

ceva mai târziu. Dl. avocat Sacha Roman are actul prin care vânzătorul recunoaște că vânzarea a avut loc înainte de războiul din 1916 și că a primit prețul în aur.

e) Un loc la Sinaia de circa una mie metri pătrați, cumpărat în 1915 și situat între Cazarma

că statul român îmi poate plăti ceva pentru serviciile ce i-am adus. Astfel, când, în 1913, Ministerul de Externe mi-a oferit diurna convenită pentru delimitarea frontierei Cadri-laterului, așa cum a dat-o și celorlalți membri ai comisiunii însărcinate cu această

misiune, am refuzat-o și ministerul neacceptând refuzul am dăruit-o unei școli din Caracal pentru a-și procura băncile ce-i lipseau.

În 1923, când am fost însărcinat pentru prima dată să apăr chestiunea optanților, nici nu

m-am gândit că aș putea obține de la stat o indemnitate specială pentru deplasările mele. Dl. I.G. Duca, ministru de Externe, mi-a telegrafiat atunci că nu acceptă să împlinesc această misiune pe sezele mele.

În 1925, când am fost în America însărcinat cu consolidarea datoriilor de război [stabilirea unui acord între cele două părți privind sumele datorate și modalitățile de plată], dl. Vintilă Brătianu, ministru de Finanțe, mirat că comisiunea nu cere peste prima remisă altă sumă pentru prelungirea misiunii noastre, mi-a telegrafiat textual: „Cu ce trăiești?” Răspunsul meu a fost că ambiția comisiunii e să aducă înapoi o parte din suma trimisă.

Știu bine că legenda vrea ca Vintilă Brătianu să nu-mi fi refuzat niciodată nimic.

Nicolae Titulescu (dreapta) cu preilejul semnării Tratatului de la Trianon (1920)

de Vânători și Vila Take Ionescu.

f) Renta de expropriere corespunzătoare la pământul luat din moșia Titulești.

g) Livre 10 522, 16,1 la Midland Bank Ltd Londra, bransa New-Bond Street. Anexez copia fotografică a contului băncii.

Ca ministru la Londra am cheltuit venitul averii mele și o parte din disponibilul agonisit pe când exercitam avocatura; astfel că, la Midland Bank, unde îmi vărsam salariul, ca ministru, el se strângea acolo numai în formă, eu substituindu-i timp de zece ani, în măsura în care o puteam face, propriile mele venituri.

În adevăr, obișnuit ani de zile a trăi din venitul averii mele și câștigul meu profesional, mi-a trebuit lungă vreme să mă fac la-idea [sic!]

Realitatea a fost alta: stima și afecțiunea pe care Vintilă Brătianu mi-a arătat-o întotdeauna, cu toate că nu eram membru al partidului său, se baza tocmai pe faptul că el n-a primit niciodată de la mine o cerere pentru o sumă oricât de mică care ar fi depășit strict previziunile bugetare.

Pe de altă parte, venitul meu personal a fost mult timp considerabil. Să ne amintim epoca când vindeam vagonul de grâu cu una sută mii lei. De asemenea, casa mea din Șoseaua Kiseleff a fost închiriată Legațiunii Poloniei pe prețul de cinci sute de mii lei anual la început și la sfârșit pe prețul de șapte sute mii lei.

Și aceasta la o epocă când nu erau restricții la exportul de bani din România și leul se schimba ușor și pretutindeni în valută forte.

Cât despre salariul meu ca ministru la Londra, contrar cu

ce au crezut mulți, el a fost exact salariul predecesorului meu.

În 1926, dl. ministru Mitilineu mi-a dat certificat constatând că sunt plătit la Londra ca orice ministru de carieră pe baza unui buget întocmit

Când, în 1913, Ministerul de Externe mi-a oferit diurna cuvenită pentru delimitarea frontierei Cadrilaterului, așa cum a dat-o și celorlalți membri ai comisiunii însărcinate cu această misiune, am refuzat-o și, ministerul neacceptând refuzul, am dăruit-o unei școli din Caracal pentru a-și procura băncile ce-i lipseau

înaintea numirii mele la Londra și că n-am primit sub nici o formă o sumă peste acel salariu. Fostul director al Contabilității Ministerului de Externe, dl. Ispasiu, fiind la curent cu chestiunea, poate ușor da indicațiile pentru eliberarea unei copii de pe acel certificat, care mai constata și sumele minime pe care le-am primit pentru deplasările mele

la Geneva, precum și refuzul de a primi jumătate din suma ce mi s-a trimis pentru greaua afacere a coloniștilor unguri.

h) *Șapte mii (7 000) livre rentă română consolidată 4%, cumpărați cu circa 40 livre* suta de livre și depuși în gaj la

Bank of Roumania pentru datoria ce aveam acolo.

i) *O sumă importantă în numerar, în biletele a diferitelor țări cu valută forte* din disponibilul câștigurilor mele profesionale trecute. Ea a fost depusă lungă

vreme la Midland Bank, într-un plic pecetluit (*sealed envelope*) osebit de contul bancar și apoi luată cu mine în diferitele mele călătorii de teama unor eventuale restricții la valuta pentru conturile în bancă. Există chitanțe pentru depunerea și retragerea acestui plic.

j) Un loc la Mamaia, de circa 300 m.p., cumpărat pe 120 mii

Casele din comuna Nicolae Titulescu

Destinul caselor lăsate moștenire de către Nicolae Titulescu Academiei Române a fost tragic. Vom reproduce un pasaj dintr-o lucrare semnată de *Traian Zoroliu* și apărută în 1993: „Între anii 1945-1949 aici [în casa din comuna Nicolae Titulescu, jud. Olt] a funcționat o bibliotecă școlară populară sătească coordonată de Academia Română. Școala a ființat până în anul 1949, când la expropriere casa a fost devastată, biblioteca arsă, mobilierul transferat, iar o parte furat de către diversi cetățeni. Au urmat ani de batjocură. Clădirea construită de Maria Titulescu în 1899 a fost demolată pentru a se construi, cu materialul recuperat, un grajd pentru animale,

aflat și astăzi în curtea casei; grajdurile, pătelele și celelalte acareturi au fost demolate și materiale împrăștiate după bunul plac.

Casa Nicolae Titulescu a servit, mai întâi, drept depozit de îngrășăminte chimice, apoi grajduri pentru oi. S-au distrus, pe rând, pardoselele, ferestrele, acoperișul. De mai multe ori a fost chiar în pericol de a fi demolată, dar norocul a salvat-o de fiecare dată.

Din 1949 și până în 1964 casa s-a aflat în stăpânirea I.A.S. Poiana-Drăgănești, după aceea a servit drept sediu al C.A.P. Titulesci și de primărie a comunei Titulesci. Nici una din aceste utilizări nu a respectat, așadar, voința testamentară a lui Nicolae Titulescu. De abia

sau 150 mii lei, de la general Moșoiu, dar a cărui proprietate s-a pierdut dacă n-am construit timp de 7 ani.

PASIVUL LUI NICOLAE ȚITULESCU LA 20 OCTOMBRIE 1932

a) În 1920-1921, ca ministru de Finanțe, am fost nevoit să reformez în mod radical sistemul impozitelor noastre. Chestiunile pendinte între statul român și străinătate fiind numeroase, am fost obligat la lungi și costisitoare deplasări.

Am crezut că pentru a avea autoritatea morală a impune o asemenea reformă țării, statul nu trebuie să suporte nici una din cheltuielile ce făceam în străinătate ca ministru de Finanțe. Controlul registrelor Ministerului de Finanțe și, eventual, mărturia foștilor directori, d-nii Anghelescu și Dobrovici, pot dovedi că statul nu a avut a suporta nici o sarcină pe urma misiunilor

mele în interesul lui, începând cu Conferința de la Spa și trecând prin numeroasele călătorii ce a trebuit să fac la Londra și Paris pentru regularea chestiunii bonurilor de tezaur, a plăților restanțelor de cupoane a rentei române etc. etc.

DI. Vintilă Brătianu, ministru de Finanțe, mirat că comisiunea nu cere peste prima remisă altă sumă pentru prelungirea misiunii noastre, mi-a telegrafiat textual: „Cu ce trăiți?” Răspunsul meu a fost că ambiția comisiunii e să aducă înapoi o parte din suma remisă

Mai mult: am crezut că această autoritate morală nu o pot dobândi decât prin proba vizibilă că statul nu suportă cheltuielile acestor deplasări. De aceea, m-am adresat Băncii Marmorosch Blank pentru a lua cu împrumut sumele de care aveam nevoie.

Faptul că eu călătoream în interesul statului pe spezele mele era notoriu. De aceea, dacă am fost cel mai criticat

ministru de Finanțe, din punct de vedere al concepțiunilor mele, n-am fost niciodată, dar absolut niciodată, criticat pentru o indelicată față de banul public. Trebuie să recunoaștem că într-o presă care se bucura de o libertate atât de absolută încât onoarea era

atinsă cu o ușurință uimitoare, am beneficiat de un regim de excepție. Din acest punct de vedere, scopul ce-mi propusesem a fost realizat.

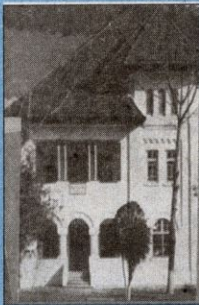
Dar am făcut din punct de vedere al

intereselor mele pecuniare o greșeală. Cum ridicasem acești bani pentru cheltuieli în străinătate, m-am împrumutat în devize forte – livre sterline și franci francezi.

Dacă m-aș fi împrumutat în lei, aș fi datorat numai câteva sute de mii lei, dat fiind că la epoca de care vorbesc livra sterlină cota între 75 și 90 lei, iar francul francez varia în jurul a 2,50 lei.

în anii din urmă a dobândit statutul de «Casă memorială», funcționând ca secție a Muzeului de Istorie Drăgănești-Olt.

Începând cu anul 1991 au început lucrările de restaurare pentru a-și recăpăta strălucirea și menirea pe care o merită. Mulți cetățeni din comuna Nicolae Titulescu și din zonă, care au avut obiecte ce au aparținut familiei Titulescu le-au adus spre a îmbogăți zestrea patrimonială a muzeului memorial. O donație deosebită a făcut-o inginerul Niculescu Gheorghe, din Stoicânești, care a adus piese de mobilier ce au recompus în parte atmosfera casei de odinioară.

În prezent, în Casa Titulescu se află amenajată o expoziție permanentă, care prezintă viața și activitatea lui Nicolae Titulescu, biblioteca comunală și sediul Fundației Nicolae Titulescu.

La peste 60 de ani de la redactarea testamentului său din 5 ianuarie 1940, în favoarea celui mai înalt for de cultură al țării, și la 10 ani de la evenimentele din decembrie 1989, care au născut o clipă speranța unei adevărate și radicale schimbări, voința lui Nicolae Titulescu în această direcție nu s-a împlinit, Academia Română neîntrând încă în posesia donației ce i-a fost făcută...

Mare mi-a fost mirarea când, în 1924, banca, fără a-mi cere consimțământul prealabil, mi-a convertit livra și francul pe cursul zilei și m-am pomenit astfel dator cu o sumă enormă de milioane de lei. Dacă se ține seama de faptul că dobânda ce mi se pretindea era de 12%, calculată din trei în trei luni, cu un comision în plus, se poate ușor realiza sporul, vertiginos al acestei datorii.

Așadar, gestul ce am vroit să fac față de statul român s-a transformat pentru mine într-o adevărată catastrofă financiară.

Departe de mine gândul de a critica banca creditoare, deși eu cred că o bancă care împrumută devize forte trebuie să se acopere imediat în lei în momentul în care face operațiunea.

Mulți prieteni m-au sfătuit să nu recunosc datoria în aceste condițiuni. Nu le-am ascultat sfatul, ci am vândut un imobil ce posedam la Caracal, cu două hectare și jumătate de pământ în centrul orașului, am vândut pădurea de la Titulești pe șapte sute mii lei și am vărsat la bancă toate aceste sume cu o parte din venitul meu,

dar și cu credința că ele vor fi defalcate din capital. Or, ele au fost defalcate numai din dobânzi. În asemenea condițiuni, am oprit orice plată. La 30 mai 1924 am scris băncii creditoare o scrisoare din care îmi permit să extrag pasajul următor:

Am crezut că această autoritate morală nu o pot dobândi decât prin proba vizibilă că statul nu suportă cheltuielile acestor deplasări. De aceea, m-am adresat Băncii Marmorosch Blank pentru a lua cu împrumut sumele de care aveam nevoie

«Am râvnit toată viața mea la ceva mai mult decât la simpla corectitudine legală. De aceea, Banca Marmorosch Blank rămâne liberă a mă executa pentru datoriile în valută forte chiar pe cursul actual și poate lesne constata că sunt larg acoperit cu averea mea de dinainte de război – după război n-am făcut decât datorii.

Din partea mea, Banca Marmorosch Blank nu va

întâmpina niciodată la o asemenea urmărire nici excepții de ordin procedural, nici excepții de ordin moral trase din faptul scăderii leului sau din faptul că am contractat aceste datorii în timpul războiului sau după, ca să-mi pot împlini pe contul meu personal, iar nu al statului, diferitele însărcinări publice cu care am fost investit».

Dat fiind că din punct de vedere contabil nu puteam contesta contul, ci numai cifra conversiunii, am întreprins negoci-

țiuni asupra acestora din urmă. Dar banca cerea 900 lei pe livră. Cursul livrei a scăzut între timp la 520 lei, dat fiind că Anglia a detașat moneda ei de aur. Eu trebuia însă să plătesc livra tot pe 900 lei, deși ea fusese luată când nu valora decât 75-90 lei.

Așa fiind, în 1932, când am intrat în cabinetul Maniu, aveam împotriva mea o pretențiune de 16 milioane lei, datorită numai dobânzilor și cursului de conversiune.

b) Cinci mii – 5 000 – livre sterline la Bank of Roumania din Londra pentru care am dat în gaj 7 000 livre rentă română consolidată și rentă de expropriere. ■

(Va urma)

Nicolae Titulescu (x) în mijlocul membrilor Comisiei de Cooperare Intelectuală de pe lângă Societatea Națiunilor. În primul rând, între alții: Albert Einstein, Gilbert Murray, Paul Painlevé, Paul Valéry, George Oprescu

- Groza te știe, Preoteasa te apreciază și Gheorghiu-Dej a aprobat ● Repereul – o formație hibridă sovieto-comunistă
- Regim străin, totalitar, impus cu forța și menținut cu forța
- Când diferența de opinie te duce la închisoare sau mai rău...

Pentru o istorie a exilului românesc

AUREL DECEI NU CREDE ÎN PROMISIUNI

Dr. ION CALAFETEANU

În 1950, Comitetul Național Român (C.N.R.) – organism de coordonare a exilului românesc, creat la Washington, în 6 aprilie 1949 – a luat hotărârea să acrediteze, în unele capitale împuțerniciți proprii. După importanța activității pe care urmau să o desfășoare, aceștia aveau titlul de reprezentanți, delegați sau corespondenți. În cazul în care unele state ar fi recunoscut împuțernicitului C.N.R. calitatea oficială de reprezentant al României (ceea ce nu s-a întâmplat în nici o capitală), acesta urma să poarte titlul de însărcinat cu afaceri. C.N.R. a adoptat și un document special, în care erau sintetizate sarcinile împuțerniciților săi în domeniul politic, al propagandei în străinătate și în țară, protecția și ajutorarea refugiaților etc.

La sfârșitul anului 1950, în calitate de reprezentant al C.N.R. în Turcia a fost numit istoricul Aurel Decei (1905-1976), cel care în anii războiului fusese consilier de presă al Legației României din Ankara. După noiembrie 1947, odată cu venirea Anei Pauker la con-

ducerea Ministerului Afacerilor Străine, A. Decei fusese rechemat în țară. Refuzase însă să dea curs acestei chemări și rămăsese în Turcia, integrându-se în mișcarea anticomunistă a exilului românesc (*Magazin istoric*, nr. 7/1998).

La mijlocul anului 1956, în cadrul unei acțiuni mai ample a autorităților comuniste de recuperare a unor foști diplomați, dar și a altor personalități culturale-științifice românești aflate în exil, Aurel Decei a devenit ținta insistențelor emisarilor din București care îl chemau în țară.

La Hoover Institution Archives (S.U.A.) se păstrează o serie de documente care ilustrează mijloacele utilizate de autoritățile comuniste în acest scop. Am depistat câteva ample rapoarte redactate de Aurel Decei însuși și expediate pe adresa din Washington a Comitetului Național Român. Există între acestea și „un raport, în legătură cu vizita ce mi-a făcut-o, pe neașteptate la mine acasă, fostul consul R.P.R. Gheorghe Pele, venit în misiune specială la Istanbul ca să mă convingă să mă întorc «în patria mea»...

Anexez și copia scrisorilor ce mi le-a adus, care fiind persoane totuși înfățișează un aspect grav al planului de lucru al comuniștilor de la București. Persoanele menționate în scrisori sunt cu toate persoanele cele mai dragi și sfinte ale mele, de acasă". Toate acestea fuseseră contactate de Securitate și „li se sugerase” să-i scrie, chemându-l cu insistență în țară, unde era așteptat să-și reia activitatea profesională.

Ideile străine de sub scrisul mamei

Așadar, în ziua de 8 aprilie 1956, la ora 10 dimineața, la locuința istoricului din Istanbul, se prezentase Gh. Pele, care îi declarase că fusesse trimis special de autoritățile române pentru a-l lămurii să se întoarcă în țară. Îl rugase mai întâi să citească scrisorile pe care i le predaseră înainte de plecarea sa în Turcia mama și rude apropiate ale istoricului, precum și bunul său prieten Iuliu Hațieganu, reputat medic și universitar clujean, devenit academician în 1955. Pele nu uitase să sublinieze faptul că și el era ardelean „și știu că ardelenii se înțeleg mai bine între ei”. I-a declarat că îi cunoștea activitatea profesională și că „trebuie să te întorci în țară, unde vei avea o situație foarte bună. Lucrul acesta l-a vorbit domnul Iuliu Hațieganu cu Groza, care-i tot ardelean și el și care te știe”.

Decei i-a mărturisit că el nu l-a cunoscut pe Groza „decât din fotografii și poate o dată de două ori pe Corso la Cluj, unde l-am văzut”. „Da, a replicat Pele, dar dl. Hațieganu a vorbit cu el despre d-ta și dl. Groza a spus că totul îți este deschis, că trebuie să te întorci în țară... Dacă te întorci în țară nu ți se va întâmpla absolut nimic și vei relua activitatea d-tale în postul important ce te așteaptă... Eu am putere destul de mare acum, te rog să mă crezi, și pot să fac multe...”.

Între altele, i se promitea istoricului postul de titular al catedrei de istorie orientală și turcologie de la Universitatea din Cluj.

Încercând să-l sensibilizeze, Pele accentuase că mama istoricului se adresase din proprie inițiativă autorităților, cerându-le ajutorul pentru întoarcerea fiului său. „Da, văd că este scrisul mamei mele, pe care nu am văzut-o de aproape zece ani de zile, remarcase A. Decei, însă mai văd că stilul nu este al ei; cele mai multe din frazele acestea din cerere, ca și multe detalii și

fapte, ea, mai ales acum la 80 de ani, nu le poate cunoaște. Altcineva a conceput cererea...” Insistând, Pele i-a spus că „ea a scris-o; ea dorește să te întorci... Chiar ministrul Afacerilor Străine, care știi că acum este Grigore Preoteasa, un fost ziarist, mi-a spus să vin să vorbesc cu d-ta... El cunoaște activitatea și valoarea d-tale... D-ta ești singurul om care cunoaște bine Turcia și ai relații bune aici”. Pele mai face un pas: „Groza a vorbit și cu Gheorghiu-Dej despre d-ta și Gheorghiu-Dej a aprobat întoarcerea d-tale, fără nici o consecință... La noi acum se apreciază intelectualii...”.

A. Decei a rămas rezervat, spunând că „până acum nimic esențial nu s-a schimbat la noi în țară”. La afirmația lui Pele că până și „rușii au plecat cu toții”, istoricul i-a răspuns: „Eu știu bine că sunt mulți ruși în țară la noi, împotriva tratatului de pace; ei n-au plecat, decât în parte poate. Dar chiar dacă ar rămâne unul singur, pentru Moscova ajunge ca să ne terorizeze din cauza lui. Și-apoi, în urma aservirii armatei ruse Moscovei și mareșalului Konev [comandant șef al trupelor Tratatului de] la Varșovia, și în urma cererii făcute de Gheorghiu-Dej în numele așa-zisului popor român, ca trupele de ocupație sovietice să rămână mai departe în țara noastră, nu se mai pune în discuție prezența trupelor sovietice la noi”.

Stalin, Lenin și arheologia

Pele a aruncat în balanță un alt argument: „S-au eliberat mulți oameni din închisori”. „Maniu și Brătianu – a remarcat ironic A. Decei – au fost eliberați în viața veșnică... Dar Brătianu, Gheorghe Brătianu, care a murit sau s-a sinucis...”. „Nu știu nimic despre el... Însă profesorii universitari – a insistat Pele – și academicienii sunt în fruntea țării... Toți au casele lor, au mașini, alte mari facilități, au salarii foarte mari”. La care istoricul replicase imediat: „Și obligația de a scrie lucrări științifice, de știință pură, după canoanele marxiste. Uite lucrul acesta eu nu-l pot admite. Să rămână marxismul, leninismul și stalinismul la ei în Rusia și pe noi să ne lase în pace... Am văzut revista *Studii*... Am văzut un articol pur arheologic, care începea prin a cita pe Stalin... și pe Lenin. Ce au a face Stalin și Lenin cu arheologia?... La noi, însă, slugoii sunt mai decăzuți decât oriunde...”.

Parcă spre a mai îndulci tonul discuției, Pele recunoaște fals concesiiv: „Da, fusese înainte un istoric, profesor, jidan (sic!, nu evreu!), Roller, care câțiva ani de-a rândul a falsificat istoria noastră... Jidanul ăsta a scris un manual care astăzi nu mai este în școli... Acum Roller este înlăturat...” A. Decei rămâne ferm: „Eu nu pot trăi într-o atmosferă contrară științei, o atmosferă politică, comunistă... Fiind profesor, nu mă pot coborî la rușinea ce se impune azi în țară la noi de a face arheologie – eu, turcologie – marxistă, stalinistă etc. După cum nici înainte vreme n-aș fi putut cita într-un studiu de-al meu istoric din *Mein Kampf* a lui Hitler sau din *Pentru legionari* a lui Zelea Codreanu, tot așa nu pot accepta să-mi fasoniez gândirea și părerea după linia Moscovei...”

În zadar încearcă Pele să-i demonstreze că „a trecut vremea lui Ana Pauker”, că acum este nevoie în țară de români adevărați, care să preia destinele neamului în mâini sigure, istoricul observă cu tristețe că la putere sunt români, dar cei „puși de Moscova”. „Să nu facem politică – încearcă să-l îmbuneze Pele. Eu am venit să vorbesc cu d-tă ca bun român, ca profesor. D-ta trebuie să vii înapoi în țară, ca să-ți servești țara, pe care știi că o iubești”.

Replica lui A. Decei a căzut din nou usturătoare: „Domnule Pele, eu acum, ca român liber, îmi servesc țara... Ba încă afirm că o servesc mai bine aici, afară, susținând flacăra românismului... Lucrez și științific, în cadrul Fundației Universitare Regele Carol I de la Paris, în alte reviste, la congrese internaționale”. Se va întoarce în țară „atunci când țara mea este cu adevărat țara mea și a românilor, nu țara rușilor și a comuniștilor... Ea este dirijată de ruși prin pumnul de comuniști de la putere. O infimă minoritate, neîubită de poporul românesc, cum o știi bine... Examenul de conștiință mi l-am făcut și-l fac în fiecare zi. Am citit rândurile și chemarea mamei mele și a celorlalți și sunt

foarte mișcat, căci îi iubesc, căci sânt dintre aceia care-și iubesc mamele și frații și familia... Fără fraze, România despre care pomeniști d-ta nu este România, ci este Reperul, adică o formație hibridă sovieto-comunistă, pe care eu și poporul meu vreau s-o vadă pierind și să vadă iarăși România... Când vâlul care a căzut peste țara mea se va ridica, atunci mă voi întoarce. Acuma, eu lucrez aici, în lumea liberă, ca să fac să nu se uite că există o Românie, care nu vrea nici comunism, nici ruși la ea acasă...”

„Pele vorbea încetîșor”

Surprins de vehemența interlocutorului său, Pele întreabă:

„– D-ta crezi că se va schimba regimul actual?”

– Da, sunt convins de aceasta.

– Dar cum?

– Sau prin forță, cum a fost impus, sau printr-o prăbușire sau printr-o evoluție, din care comunismul va dispărea...”

Afirmând că existau și români care se întorseseră în patrie și fuseseră bine primiți, Pele

A. Decei felicitat de ziaristi, cu prilejul unei conferințe la Atena

i-a cerut din nou să se întoarcă. „Nu, hotărât nu, în condițiile actuale!”

– Gândește-te bine, înainte de a te decide definitiv, l-a sfătuit Pele. Să nu fie prea târziu, pe urmă...”

Emisarul comunist s-a dovedit complet neinspirat, rostind aceste cuvinte, fiind imediat admonestat: „Această amenințare este neserioasă. D-ta, Groza, Gheorghiu-Dej, mama, sâraca, alături de ei, profesorii noștri, toți mă cheamă să mă întorc, deoarece sunt necesar țării. Adecă, unii spun că sunt necesar Reperului. Eu cred lucrul acesta. Dar dacă sunt necesar, atunci nu există «prea târziu», căci voi fi necesar și peste două luni și peste doi ani, dacă acest regim mai durează. Iar dacă nu mai durează, eu tot voi reveni, fiind necesar țării mele și românilor”.

În finalul raportului său, A. Decei a ținut să precizeze: „întrevederea aceasta neașteptată a durat o oră și jumătate. Am discutat liniștit amândoi, fără a fi întrerupti de nimeni. Pele mi-a spus că pleacă a doua zi, adică luni, în 9 aprilie 1956, înapoi în R.P.R. Tot timpul discuției Pele vorbea încetitor, ca și când s-ar fi temut să nu fie auzit de cineva din odaia vecină, deși eram numai noi doi în cameră. La un moment dat, spunându-mi că a învățat binișor turcește și franțuzește, cât a stat la Istanbul, mi-a spus că cei de la Consulatul R.P.R. de aici nu se ocupă cu informațiile, că «dacă o fac, o fac numai rușii, nu noi!».

Pele a plecat așa cum venise. Tot așa va păți – două luni mai târziu, la 17 iunie 1956 – și un alt emisar – consulul Aurel Ștefănescu, nou numit în post. Din raportul redactat de A. Decei, reiese că acesta se străduise și el să-l convingă să se întoarcă acasă, spunându-i că foarte mulți dintre cei care fuseseră arestați în primii ani ai regimului comunist acum erau liberi. „L-ați eliberat pe Tătărescu, ca să vă slujească, așa cum a mai făcut-o. Gheorghe Brătianu, profesorul cunoscut în lumea întreagă, unde-i? E adevărat că s-a sinucis, după ce a fost lăsat liber? a întrebat A. Decei.

– Nu știu nimic despre el. N-am auzit nimic.

– Tocmai faptul că n-ai auzit, după cum spui, înseamnă că nu este liber și nu-și continuă activitatea.

– Giurescu însă este liber și lucrează la Institutul de istorie; și-a reluat activitatea. La fel și P.P. Panaitescu, lucrează acum. Și alții încă, pe care nu-i cunosc. Giurescu a fost aici?

– Da, în 1944, înainte de 23 august, primăvara – a răspuns A. Decei. A venit brusc, neanunțat, ca să creeze un Institut de studii român...

– Era omul lui Mihai Antonescu, el l-a trimis...

– Da, știu...”

A. Decei i-a povestit „pe scurt șederea lui Giurescu la Istanbul, în două rânduri”, apoi i-a pomenit „de prof. Simion Mehedinți, spunându-i că acest venerabil om de știință al nostru a fost crunt lovit, când a aflat aici că i s-a luat biblioteca lui de specialitate, de vreo 15 000 de volume și s-a dat unei organizații pro-comuniste a tineretului – o bibliotecă specializată pentru geografi”.

„Basarabia luată de ruși cu hapa”

Eforturile lui Ștefănescu au fost la fel de zadarnice ca și cele ale antecesorului său. „Când mi-a spus că trebuie să lucrez în domeniul științific pentru țara mea, i-am spus că, într-adevăr, acum fac acest lucru pentru țara mea, pentru adevărata mea țară. Am publicat multe lucrări istorice, colaborez la *Islâm Ansiklopedisi* și, mai nou, la *Türk Ansiklopedisi*, precum și la noua ediție a *Enciclopediei Islamului* de la Oxford...”

Enervat de insistențele lui Ștefănescu, A. Decei l-a întrerupt: „D-le Ștefănescu, să presupunem un moment că m-am întors acasă, că reiau activitatea de istoric, ce se face institutul etc. Va trebui să vorbesc și să scriu despre România, despre Turcia și, firește, despre Rusia...”

– Da, și despre Rusia...

– Dar atunci, prezentând raporturile dintre aceste țări, în funcție de trecutul poporului nostru, când voi vorbi despre Turcia și Rusia și despre Moldova, va trebui să vorbesc și despre Basarabia. Despre Basarabia, o parte a românismului, luată de mai multe ori de ruși cu hapa. Pot s-o fac?”

Ștefănescu a tăcut, așa cum a făcut și când A. Decei i-a explicat că în țară nu se va schimba nimic, „atâta timp cât regimul este străin, totalitar, impus cu forța și menținut cu forța și atâta timp cât o diferență de opinie te duce la închisoare, sau mai rău...”

Ștefănescu, disperat, a recurs la ultima carte: „D-le profesor, dacă aveți nevoie de bani sau de alt ajutor, spuneți-ne. Sunt autorizat să vă fac această propunere. Înțeleg. Dar dacă aveți nevoie, spuneți-ne”. „N-am mai răspuns nimic – își încheie A. Decei raportul. A plecat repetând: mai gândiți-vă, meditați bine, d-le profesor”.

Profesorul medita se îndejuns. Opțiunea sa a rămas fermă. De acest lucru s-au convins și autoritățile comuniste din țară care, la sfârșitul anului 1957 și începutul lui 1958, au pus la cale un plan diabolic de răpire a istoricului. El a fost adus în țară, judecat și aruncat în temniță, de unde a fost eliberat la începutul anilor '60. Noi investigații în arhive ne vor ajuta, sper, să lămurim pe deplin și acest episod din viața istoricului A. Decei. ■

La începutul anilor '60, regimul comunist de la București căuta tot mai mult să reînnoade relațiile economice și să le extindă pe cele politice cu Occidentul. El se convingese că o colaborare economică doar în cadrul C.A.E.R.-ului (echivalentul comunist al Pieței Comune), inegală și adesea dezavantajoasă, mai ales în relațiile cu U.R.S.S., nu putea ajuta economia românească.

O asemenea deschidere spre Occident presupunea însă și elemente care nu conveneau conducerii comuniste. Statele occidentale cu care R.S.R. căuta să dezvolte legăturile economice le condiționau de o îmbunătățire a condițiilor interne în ceea ce privea drepturile și libertățile cetățenești, de libertatea de circulație a persoanelor. Conștiente că nu puteau obține o schimbare totală, guvernele occidentale au căutat și o serie de soluții individuale. Așa se face că aproape la fiecare vizită mai importantă, delegația respectivă aducea și o listă cu persoane pentru care se solicita aprobarea pentru plecarea temporară sau definitivă din țară.

Generalul de Gaulle la București

FRANȚA INTERVINE, CEAUȘESCU DISPUNE

CONSTANTIN MORARU

- Pot să plece, dar să aducă și să lase banii aici • Mama, franțuzoaică, poate să se întoarcă în Franța, dar fără copii • Fostă juristă, în prezent manichiuristă • Secretarul lui Mihai Antonescu, muzeograf la Muzeul literaturii
- Cu un copil executat și altul la închisoare, nu prezenta garanții că se mai întoarce

Am descoperit un astfel de document, o *Notă* elaborată de Comisia guvernamentală pentru pașapoarte și vize din cadrul Consiliului de Miniștri, privind „intervențiile făcute de către ministrul de Externe francez Maurice Couve de Mur-

ville pentru acordarea vizelor de ieșire temporară sau definitivă din țară a unor cetățeni români”.

Un asemenea document, sec, ne poate oferi, la o cercetare atentă, informații interesante. În primul rând, el ne

aduce aminte, dacă am uitat cumva, atmosfera acelor ani, când nu puteai dispune de propriile tale bunuri, nici măcar de propria persoană, după cum doreai. Căci iată ce figura în dreptul motivelor invocate pentru refuzul de a se acorda viza

de plecare: „în Franța are conturi la o bancă în valoare de 386 000 franci vechi pe care nu i-a transferat încă în țară”. Pare să fi fost, de altfel, principala preocupare, aceea de a identifica veniturile pe care persoanele respective le aveau în străinătate și a le obliga să le aducă în țară. „Comisia guvernamentală pentru pașapoarte și vize este de acord, în principiu, să le acorde vize, dar numai după ce își va transfera succesiunea în țară”.

Un alt motiv des invocat îl constituia faptul că „cererile lor nu au nici un motiv de întregire a familiei”. Astfel, se putea, eventual, aproba plecarea mamei – franțuzoaică la origine – la fiul rezultat din prima căsătorie, stabilit în Franța, dar nu împreună cu copiii din a doua căsătorie și ginerele, respectiv nora, pentru că „ginerile și nora au părinții și frații în țară”, iar „copiii... au în țară familii constituite, sunt încadrați în câmpul muncii și au o calificare superioară, pentru pregătirea cărora statul român a cheltuit sume însemnate de bani”.

Apăreau și alte argumente: „în cazul aprobării vizei poate fi reactivat de elementele legionare din străinătate” sau „a lucrat ca ofițer profesor la Academia tehnică militară până în 1958, cunoscând o serie de secrete militare”. Apar și destule refuzuri de a acorda viza de ieșire unor persoane care solicitaseră aprobarea de a se căsători cu cetățeni fran-

cezi, cerere respinsă, fără nici un fel de explicație.

Bineînțeles, sunt numeroase cazuri în care se refuză acordarea vizei unor persoane care ocupaseră funcții politice înainte de 1947 sau care erau descendenții unor mari familii românești. Poate că în aceasta constă și principala importanță istorică a documentului pe care îl analizăm. Cu condiția ca ancheta să fi fost bine făcută, el ne oferă date greu de strâns azi despre urmași ai familiilor istorice și despre persoane din exil.

Între persoanele care figurau la Anexa 1 – adică primiseră viza fără probleme – se numărau Elena Ioana Corne, Basarab Petre Constantin Marin Dumitru Brâncoveanu Bibescu și Jeana Calmanovici. Alte date nu ni se oferă

În Anexa 2 – persoane cărora, în urma realizării cererii, li se putea eventual, acorda viza – apar fiicele lui Petre Oroveanu, „fugit din țară în 1947, moșier. Înainte de a pleca din țară, a făcut parte dintr-o organizație contrarevoluționară. În prezent se află stabilit în Canada și este recăsătorit cu o cetățeană franceză”. Viza era solicitată pentru o vizită la o mătușă din Franța, Nadi Troiano.

Solicitau viză pentru a se stabili în Franța, la mama lor, Maria Negulescu („plecată din țară în 1940, împreună cu soțul său Negulescu Demetru, fost judecător la Curtea Internațională de la Haga, decedat”), Constantin Mihai Cesianu și

sora sa Elena. Fratele fusese condamnat în 1949 la 3 ani închisoare corecțională pentru tentativă de trecere a frontierei, iar în 1959 la 6 ani pentru „uneltiri contra ordinii sociale”. Sora lui fusese soția lui Mircea Solacolu, fost subsecretar de stat la Ministerul Comerțului, fugit din țară în 1948 și stabilit în Brazilia. „În 1953 a fost încadrată într-o colonie de muncă pentru legături cu diplomații străini”.

Mihai Sturdza (născut în 1901, soțul lui Alice Cantacuzino între 1923-1949 și al Margaretei Cioroianu, 1951-1958) spera să ajungă în Franța, la sora sa Elena Brătianu, plecată din țară în 1958. Fusese președintele organizației P.N.L. Români și în 1959 condamnat la 10 ani închisoare corecțională „pentru activitate dușmănoasă prin agitație”.

Anexa 3 cuprindea persoanele față de care Comisia își păstra rezervele în privința acordării vizei. Întâlnim, la prima poziție, numele lui Suzanne Jeanne Caroline Strat. Se născuse în Franța, în 1896. În a doua căsătorie fusese soția lui Gheorghe Strat, subsecretar de stat în guvernul Gigurtu, condamnat în 1948 „pentru activitate contrarevoluționară, decedat în închisoare în 1961”. Dacă pentru Suzanne, Comisia aprecia că „ar putea pleca la fiul său din Franța”, din prima căsătorie, nu era de acord să fie însoțită și de copiii din a doua căsătorie.

Ana Maria Brătianu, născută în 1939, muncitoare la Fabrica de instrumente muzicale „Doina”, și verișoara ei Adina Maria Ioana (născută în 1943) doreau să-și viziteze verișoara Ioana Fabra (Brătianu), stabilită la Paris în 1940. La fel și Constantin Brătianu, „Născut 1910, fost moșier și director general al societății «Creditul financiar rural», cu soția Renee, fost juristă, în prezent pedichiuristă”, vroiau să se stabilească în Franța, la verișoara Elena Brătianu. Era fiul lui I.C. Brătianu „fostul șef al P.N.L.”

Alexandra Cantacuzino Ghica (născută în 1903) solicita viza pentru a se stabili în Franța, la rude, împreună cu fiul, Dan Vasile Nicolae Ghica Bossy, noră și ginerele Alexandru Ion Danielopol. Fusese căsătorită cu Robert Bossy, „fost aghiotant regal, fugit din țară în 1948, stabilit în Argentina”. Avea în străinătate și doi frați: George Ghica, fugit în 1948 și stabilit în Canada, și Cantacuzino Ghica, fugit în 1948 în Venezuela.

În Anexa nr. 4 apar persoanele cărora Comisia propunea să nu li se acorde viza. Astfel, ginerele lui Constantin Dumitru Hiot, „fost ministru plenipotențiar al României în Franța până în 1945, de unde a refuzat să se întoarcă în țară”, nu trebuia să

ajungă, împreună cu soția, la Paris, pentru că „este un inginer tânăr, format pe cheltuiala statului nostru”.

Fostul secretar al lui Mihai Antonescu între anii 1942-1944 Stavilă Constantin Micu, ajuns muzeograf la Muzeul literaturii, figura și el în Anexa 4. Asemenea lui Matei Virgil Petre Condiescu, fiul fostului aghiotant regal Nicolae Condiescu, și Andrei Vasile Scully Logotheti, căsătorit cu fiica lui Ion Bujoiu, cumnatul Ioanei Gordon, căsătorită cu lordul Roderic Gordon și stabilită în Canada. Vroia să plece, împreună cu soția și fiul, la Alexandra Caradja, „fugită din țară în 1946”.

Fiica lui Stelian Popescu, văduva lui Ion Lugoșianu (fost ministru al României la Roma, apoi ministru al Industriei și

Comerțului, condamnat în 1949 „pentru crimă de înaltă trădare” și mort în închisoare în 1957) nu avea dreptul să meargă în Franța să își vadă fratele, Victor Popescu, pentru că „nu există garanția întoarcerii ei în țară”. Mai ales că fiul ei, Ion Lugoșianu, fusese, în 1958, „condamnat la moarte și executat, împreună cu alte elemente membre ale unei organizații subversive”, pentru că „au omorât trei milițieni pentru a le lua armamentul pentru ca apoi să jefuiască instituțiile bancare”. Iar fiica ei, Elena Ecaterina Ioana, fusese condamnată, la 3 februarie 1967, la trei ani închisoare pentru tentativa de a fugi în străinătate.

Comisia nu era de acord să primească viză nici Eugenia Marinescu, soția „criminalului de război Marinescu Ion, fost ministru al Justiției în guvernul Antonescu, decedat în închisoare în 1956”, nici René Grigore Sturdza („născut în 1935, fără ocupație, necăsătorit”), care vroia să se stabilească la matusa sa Elena Brătianu.

În final, din cele 106 persoane pentru care intervenise ministrul de Externe francez, au primit aprobare pentru plecarea definitivă din țară opt persoane (între care frații Cesianu, Mihai Sturdza și Suzanne Jeanne Caroline Strat) și șase persoane pentru plecare temporară. ■

Generalul de Gaulle și soția, pe domeniul Colombey, după retragerea din viața politică

ISTORICII AU NEVOIE DE ARHIVE

ELENA DANIELSON

Doamna Elena Danielson, directoarea Arhivelor de la Hoover Institution, afiliat Universității Stanford din California, Statele Unite ale Americii, ne-a vizitat țara în luna mai a acestui an. S-a întâlnit cu personalități politice, cu membri ai Colegiului național pentru studierea arhivelor securității, cu reprezentanți ai societății civile și cu studenți ai Facultății de istorie și a participat la dezbaterile organizată de Grupul pentru Dialog Social, cu tema „Accesul la documentele istoriei recente”. A fost însoțită de Laura Coșovanu, care răspunde de colecțiile românești din cadrul Arhivei.

După studii universitare strălucite, doamna Danielson s-a alăturat în anul 1978 echipei de la Hoover Institution. S-a ocupat de achiziționarea câtorva sute de colecții de documente, între care manuscrise ale dizidentului sovietic Andrei Siniavski, scrisori personale ale Marii Ducese Anastasia Romanov, corespondența lui Maxim Litvinov cu fiica sa Tatiana, dosarele societății „Oamenii de știință pentru Săharov, Orlov și Șaranski”. Doamna Danielson este preocupată și de etica arhivistică. În anul 1998 a fost președinta Comitetului pentru etică al Societății arhiviștilor din America. De asemenea, a organizat numeroase expoziții arhivistice și a ținut conferințe în mai multe țări.

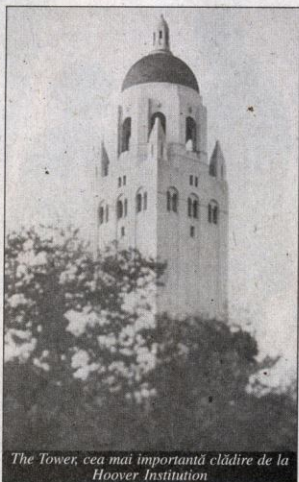
În anul 1919 inginerul Herbert Hoover – pe atunci director general al organizației umanitare American Relief Administration, ulterior, între anii 1923-1933, cel de-al 31-lea președinte al S.U.A. – a creat The Hoover In-

stitution on War, Revolution and Peace, afiliat Universității Stanford, din California. Scopul inițial era crearea unei colecții de documente privind cauzele și consecințele primului război mondial. Colecția s-a îmbogățit rapid și curând a ajuns una dintre cele mai mari arhive și mai complete biblioteci din lume pentru studierea problemelor legate de schimbările politice, economice și sociale ale secolului XX.

Deși Arhiva colectează materialele din toată lumea, Europa de Est a constituit întotdeauna un punct de interes deosebit. Între cele 50 milioane de piese aflate în colecțiile de la Hoover Institution, cele privind istoria românească includ aproximativ 15 000 de volume, 70 de titluri de periodice, 60 titluri de ziare și 70 de colecții arhivistice. Ele cuprind documente originale privind Unirea din 1859, cele două războaie mondiale, viața politică interbelică, problema Basarabiei, instalarea regimului comunist, emigrația în perioada războiului rece, viața

politică românească după 1989.

Înainte de a-i da cuvântul doamnei Elena Danielson, care a avut amabilitatea, într-un program extrem de strâns, să găsească spațiul necesar pentru a răspunde întrebărilor puse de revista Magazin istoric, să remarcăm și semnalul de alarmă tras în materialele puse la dispoziția noastră. Un sondaj recent efectuat la librăria Universității Stanford a arătat că, printre publicațiile puse în vânzare nu există nici un volum referitor la istoria României, în timp ce materialele despre Kosovo, Cehia, Ungaria sau alte țări din regiune abundă.

The Tower, cea mai importantă clădire de la Hoover Institution

- Doamnă Danielson, care este specificul și importanța Arhivei pe care o conduceți?

- Hoover Institution adună documente privind secolul XX din întreaga lume. Spre deosebire de alte biblioteci și arhive, noi suntem interesați de documente originale, de mărturii din cât mai multe domenii și din perspective cât mai variate. De aceea, strângem jurnale manuscrise ale martorilor oculari din războaie și revoluții, corespondență dintre diplomați. Apoi, punem la dispoziția cercetătorilor aceste documente, în condiții de egalitate în ceea ce privește accesul lor, fără taxe. Speranța noastră este că toți istoricii, din toate țările, indiferent de concepția lor filosofică, vor cerceta aceste surse de primă mână și își vor putea elabora propriile evaluări. Noi nu vrem să prezentăm un punct de vedere asupra istoriei, ci materia primă. Este rostul istoricilor să pună aceste mărturii cap la cap și să elaboreze o relatare corectă a ceea ce s-a întâmplat.

Pentru Europa de Est, acest lucru este foarte important, datorită amestecului complicat de grupuri etnice și a istoriei complexe. Este un lucru esențial să dispui de surse primare pentru studierea istoriei acestei părți a continentului european. De aceea - deși strângem documente din toată lumea - Europa de Est prezintă un interes particular pentru noi.

Istoria românilor are nevoie, în mod special, de o documentare serioasă. Românii fac o treabă bună în interpretarea istoriei lor. Cred că acum este momentul ca aceste documente

să fie accesibile și pentru americani, pentru că ei știu prea puțin despre această parte a lumii. Și cred că din această cauză americanii, deși cu cele mai bune intenții, au comis câteva greșeli în politica externă. Avem nevoie de mijloace mai bune pentru a înțelege mai profund situația conflictuală din această zonă, pentru a evita asemenea greșeli.

- Îl cunoașteți pe domnul profesor Stephen Fischer-Galați?

- I-am citit lucrările. Cartea lui despre România este una dintre cele mai bune apărute în limba engleză. De altfel, acestea sunt destul de puține. Dar ea nu este adusă la zi, în ceea ce privește perioada post-comunistă.

- V-am pus această întrebare pentru că într-o discuție cu domnia sa mi-a spus că, spre deosebire de anii '60-'70, interesul pentru istoria României, a sud-estului european în general, s-a diminuat foarte mult în Statele Unite.

- Are dreptate în ceea ce privește finanțarea, în special din partea Congresului, pentru diferite fundații guvernamentale. Se pune accentul mai ales pe Rusia și mai puțin pe Europa de Sud-Est și Centrală. Noi, cei de la Hoover Institution, credem că este o mare greșală reducerea fondurilor acordate cercetării acestor părți ale Europei. Este o nevoie urgentă de bani pentru a consolida progresele realizate în ultimii 10 ani.

România a realizat progrese însemnate mai ales în ultimii

patru ani, după 1996. Țara a avut nevoie de șase ani pentru a-și reveni după dezastrul din epoca lui Ceaușescu și a instala un nou regim politic.

Eu cred că se simte o nevoie urgentă pentru o mai bună înțelegere a Europei de Est. Dovada cea mai convingătoare am avut-o în Kosovo. În 1989 s-a organizat la Stanford o conferință despre Kosovo, care s-a ocupat de istoria acestei provincii începând cu bătălia de la Kosovopolje (1389), până la renașterea naționalismului albanez și presiunile exercitate de sârbi pentru a-și menține controlul asupra a ceea ce ei consideră un teritoriu sacru. Tensiunile care se acumulaseră acolo erau evidente. Direcția în care se îndreptau lucrurile era clară. Atunci încă se mai putea face ceva. Dar americanii nu au fost atenți la toate acestea. A fost, într-adevăr, o eroare catastrofală. Experții de la Stanford puteau spune politicienilor încotro se îndrepta situația din Kosovo. Dar politicienii nu au aplecat urechea și rezultatul a fost o catastrofă. Va fi nevoie probabil de 100 ani pentru refacerea zonei.

Este foarte important să păstrăm democrațiile fragile din România și Bulgaria ca să nu alunece într-o situație asemănătoare cu cea din Kosovo. Totul putea fi anticipat. A fost deci un dezastru care putea fi anticipat, după părerea mea. Tensiunile care se formau puteau fi identificate, cauzele lor la fel și se puteau găsi remedii fără bombardamente, război, problema refugiaților, mizeria umană care s-a produs.

Realizăm, la Hoover Institution, că intelectualii au avut

informația, dar nu au reușit să comunice cu clasă politică.

Vrem să păstrăm România și Bulgaria în Europa. O problemă extrem de urgentă este să le comunicăm politicienilor acest lucru. Deci, strângem dovezi istorice pentru ca ei să evalueze aceste presiuni și să înțeleagă ce se întâmplă acum aici. Lucrul cel mai frumos pentru mine este să pot contribui într-o mică măsură. Orice poate face fiecare individ este important. Am menționat în discuția pe care am avut-o cu studenții înaintea acestui interviu că Hoover Institution l-a invitat pe Ivan Kavan, ministrul de Externe ceh, la un dineu cu Candelice Rice, cea care îl consiliază pe George Bush jr. în probleme de politică externă, pentru ca să aibă acces la informația directă despre ceea ce s-a întâmplat atunci

când Cehia și Slovacia s-au separat. El i-a oferit informații la care nu avea acces altfel, care o vor ajuta să îl sfătuiască pe candidatul la președinția S.U.A. Vrem să facem același lucru și pentru România.

– Accesul istoricilor la documente trebuie să fie unul total, nelimitat, sau există anumite limite rezonabile?

– Încercăm să dăm un acces cât mai larg la colecțiile noastre...

– Mă refeream în general, nu în mod particular la Hoover Institution.

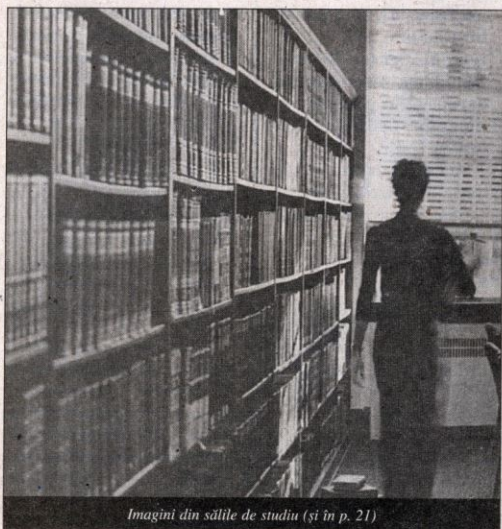
– Sunt membră a Societății arhiviștilor americani și am formulat o politică a accesului. Este un ideal, pe care nu orice arhivă îl poate atinge. Idealul este ca documentul să fie cât se poate de accesibil, fără a

viola dreptul la intimitate al fiecăruia. Este un echilibru foarte dificil și o problemă etică pentru arhiviști să se asigure că informația publică este larg cunoscută, că cercetătorii dobândesc de cunoaștere au acces la ea. Dar în egală măsură trebuie să protejeze informațiile cu caracter privat.

O țară unde avem mari probleme este China. Acolo ne preocupă atacurile la adresa activiștilor pentru drepturile omului. Dacă publicarea unor documente ar putea atrage reacții contra acestor activiști, trebuie să luăm măsuri să îi protejăm. Un alt caz îl reprezintă donatorii care pun condiții. Pentru a primi colecția respectivă, trebuie să acceptăm condițiile lor, ținând-o închisă vreme de 10-15 ani. Nu ne face plăcere acest lucru, dar este singura soluție pentru a intra în posesia colecției.

Nu permitem un acces individualist, discriminatoriu, la documente. Persoana respectivă ar putea publica propria interpretare și un alt cercetător, care are un alt punct de vedere, nu îi poate verifica informațiile. Rezultă astfel distorsionări ale adevărului istoric.

– În toate fostele țări comuniste există arhive care nu au fost concepute pentru studiarea lor de către istorici, dar care, după prăbușirea regimului comunist, au devenit esențiale pentru înțelegerea istoriei ultimilor 50 ani. În asemenea arhive se află la un loc documente ce mai pot încă prezenta interes pentru securitatea națională alături de altele care pot fi

Imagini din sălile de studiu (și în p. 21)

declasificate fără vreo primejdie. Cum poate fi soluționată această problemă: să fie apărută securitatea națională, dar să li se permită și istoricilor să își facă meseria?

– Pentru aceste probleme nu am răspunsuri, am doar întrebări. Am petrecut două zile discutând cu persoane din fosta arhivă STASI, din defuncta R.D.G. Am discutat și cu J. Gauck, cel care a făcut să se voteze o legislație specială, astfel încât victimele represiunii să își poată vedea propriile dosare. Urmăresc acest caz cu foarte mare atenție. Gauck, care a abordat foarte bine această problemă, are o sarcină dificilă.

Un caz fascinant îl reprezintă ziaristul și cercetătorul britanic Timothy Garton Ash. STASI avea un dosar despre el. După ce Gauck a deschis arhivele, Timothy s-a dus să își vadă dosarul. I-a putut identifica pe cei care furnizează informații despre el. I-a căutat și i-a întrebat de ce au făcut așa ceva, apoi i-a expus în mod public. Am fost îngrozită când i-am citit cartea, *Dosarul*. Mi-am închipuit că este un om puternic, agresiv, fioros. L-am întâlnit: este liniștit, gânditor, deloc agresiv. Dar el vroia să afle de ce cineva ar furniza informații despre un prieten. Era mai mult o curiozitate personală, decât o confruntare agresivă. Iată deci cum a funcționat formula germană.

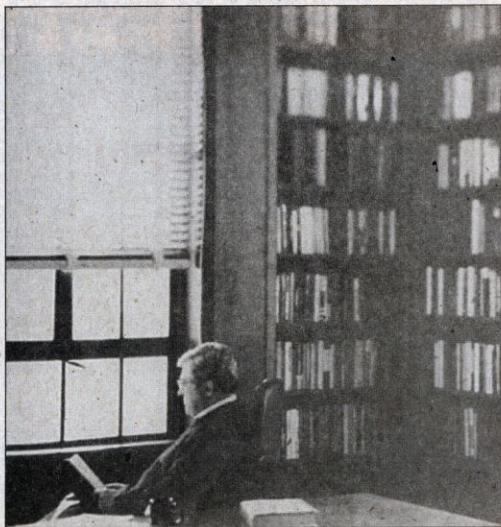
– Credeți că formula germană este valabilă pentru toate țările din Europa de Est care au cunoscut un regim comunist?

– Exact. I-am pus lui Gauck această întrebare: ar putea modelul creat de el în Germania și care acolo funcționează foarte bine să fie aplicat și în altă țară post-comunistă? El mi-a spus că fiecare țară trebuie să își găsească calea. De altfel, mulți l-au criticat inițial pe Gauck. Arhivele federale din Germania s-au opus în mod oficial inițiativei lui. Vroiau să țină închise arhivele STASI, considerând deschiderea lor prea periculoasă pentru stabilitatea Germaniei. S-ar fi putut să aibă dreptate. Dar pastorul Gauck a avut o părere diferită și a forțat adoptarea unei legislații speciale. Cred că ultimii 10 ani i-au dat dreptate. Pentru Germania a fost mai sănătos să privească adevărul în față, să deschidă arhivele și să se confrunte cu istoria.

Polonia încearcă să găsească propria metodă pentru a trata problema dosarelor poliției secrete. Rusia însă refuză să se confrunte cu acest adevăr. Există o Curte pentru reabilitarea celor care au avut de suferit în perioada regimului comunist, dar nu se deschid dosarele respective pentru cercetare.

Pentru mine este interesant să aflu ce au decis românii să facă cu dosarele Securității. Poate că, pentru binele țării, vor trebui să le păstreze închise. Poate că vor trebui să le deschidă parțial. Voi pune deci întrebări în timpul vizitei mele. Nu am însă răspunsuri.

Istoricii au nevoie de aceste arhive. Victimele represiunii au drepturile lor. Țara în ansamblu are nevoie să își cunoască istoria. În același timp, chiar și cei care au făcut represiunea au dreptul la un anumit grad de

protecție. Unii dintre ei căutau doar să își ducă viața într-un context foarte dificil. Trebuie să judecăm și să echilibrăm drepturile diferitelor grupuri și să stabilim care dintre ele sunt mai importante. Poate că dreptul de a ști și cel al victimelor au precedență asupra dreptului la intimitate al celor care au făcut represiunea. Sunt foarte curioasă cum vor rezolva românii această problemă. Nu pot face recomandări, pentru că vin dintr-o cultură total diferită.

Dar să știți că și americanii au propriile probleme. Dacă vrei să vezi un dosar elaborat de CIA sau FBI despre tine nu este foarte ușor. Și la noi există dosare ale poliției secrete la care este dificil să ai acces. Sper doar ca dreptul victimelor represiunii să capete considerația necesară.

– Uneori, istoricii se plâng că arhiviștii, cei care au în păstrare documen-

tele, pun un fel de monopol asupra lor. Cum pot fi prevenite asemenea practici?

– Da, este o mare problemă. Nu atât arhiviștii impun restricții sau controlează accesul la documente. Guvernul federal american consideră că în arhivele din domeniul public pot fi consultate toate colecțiile deschise în mod liber, fără taxă. Oricum document generat prin cheltuieți publice aparține publicului.

Probleme apar din partea organizațiilor guvernamentale care pun apostila „strict secret”. Uneori o pun pe documente pentru că există o problemă legitimă de securitate, care nu trebuie cunoscută de dușmanii libertății. Dar alteori, ea este aplicată pentru că respectivele agenții nu vor să afle lumea cât sunt de incompetente. Dacă documentele ar ajunge publice, ele ar putea fi criticate pentru că nu și-au făcut treaba bine.

Administrația Clinton a încercat să reducă numărul documentelor secrete.

Eu dispun de o aprobare pentru a studia documente secrete. Când primesc o colecție de documente provenind de la un general sau un ambasador american, între ele cele mai multe sunt clasificate drept „strict secrete”. Trebuie să le încui într-un seif special și oficialul care mi le-a predat face, o dată pe an, o inspecție a lor. Am văzut multe asemenea documente și, după părerea mea, multe dintre ele ar putea fi date publicității. U.R.S.S. nu ar fi putut cuceri S.U.A. pe baza lor. Clasificarea documentelor rămâne o mare problemă și nu se poate face nimic, pentru că așa spune legea. Deci, avem și noi probleme cu documentele secrete.

– Vă mulțumesc.

A consemnat Dorin MATEI

Clio anunță Un alt fel de muzeu

Muzeul Național de Artă din Catalonia, aflat la Barcelona, adăpostește cele mai importante colecții de artă catalană sau realizate în Catalonia de-a lungul istoriei sale. Fondurile lui înfățișează Catalonia istorică, adică, de la arta preromanică, apărută în secolele IX și X – epoca de formare a națiunii – până la avangărzile artistice de după Războiul civil spaniol.

Spre deosebire de colecțiile altor mari muzee publice, ca Prado sau Luvru, cele din *Museu Nacional d'Art de Catalunya* (MNAC) n-au fost reunite de către monarhie. Ele sunt rodul dorinței societății civile catalane.

Dintre toate momentele de vârf ale istoriei artei catalane, reflectate de colecțiile din MNAC, cea mai bine ilustrată este perioada medievală, cu piese de artă gotică și romanică.

Numărul mare al capodoperelor din toate epocile existente în acest Muzeu face imposibilă enumerarea lor, fie și succintă. Nu ne rămâne decât să sperăm că cei ce ajung pe pământ spaniol se vor opri în călătoria lor și la Barcelona, pentru a vizita Muzeul Național de Artă din Catalonia.

Ana VĂDEANU

POVESTEA UNCHIULUI SAM

„Unchiul Sam te ascultă“, „Unchiul Sam veghează“. Expresii pe care le-ai întâlnit în filme sau în cărți. Toată lumea știe că „Unchiul Sam“ (Uncle Sam) este sinonim cu Statele Unite ale Americii sau cu guvernul american.

„Unchiul Sam“ a fost un personaj real. Numele lui era Samuel Wilson. S-a născut în localitatea Menotomy (astăzi Arlington) din statul Massachusetts, la 17 septembrie 1766. La vârsta de 22 ani s-a instalat, împreună cu fratele lui, Ebeneger, în orașelul Troy, statul New York. Era un om harnic, plin de inițiativă și cu mult umor. S-a căsătorit cu Betsey Mann, fiica unui veteraan din războiul pentru independență al Statelor Unite. Concitadinii li se adresau „Unchiul Sam“ și „Mătușa Betsey“.

Cei doi frați au început o afacere cu două măcelării, care puteau prelucra 150 capete de vită pe zi.

În anul 1812, guvernul american a întemeiat o importantă bază de antrenament pentru trupele federale, angajate în războiul cu Marea Britanie. Furnizorul armatei americane, Elbert Anderson Jr., căuta o sursă care să îi asigure carnea necesară pentru hrana celor 5 000 soldați staționați în tabăra de lângă Troy. Frații Wilson au început să livreze rațiile cerute în lăzi din lemn de stejar, pe care figurau, conform contractului, inițialele „E.A.—U.S.“ (adică Elbert Anderson — Statele Unite).

**I WANT YOU
FOR U.S. ARMY**

NEAREST RECRUITING STATION

La începutul anului 1813, în cursul unei inspecții, cineva a întrebat ce însemnau cele patru inițiale. Se pare că unul dintre lucrători, un irlandez glumeț, Joans W. Gleason, a oferit următoarea explicație: sunt inițialele lui Elbert Anderson și ale Unchiului Sam. Expresia a prins repede și ea s-a aplicat, inițial, oricărei proprietăți a Statelor Unite. Apărea deja, în septembrie 1813, și în articolele din presă.

Caricatura înfățișându-l pe Unchiul Sam, ca o personificare a Statelor Unite ale Americii, a căpătat formă la începutul anilor 1830. Peste 40 ani, desenele lui Thomas Nast îl înfățișau pe Unchiul Sam, cu barbă, în pantaloni cu dungi și familiara pălărie înaltă.

În 1917, James Montgomery Flagg a creat imaginea clasică a Unchiului Sam, apărută pe afișele de recrutare, care se adresa privitorilor: „Am nevoie de tine pentru armata Statelor Unite“.

Cel care a oferit modelul pentru aceste desene, Samuel Wilson, era un om înalt, îmbrăcat după moda anului 1812. Știm că a existat un tablou care îl înfățișa, dar el nu s-a păstrat. Samuel a murit la 31 iulie 1854, la vârsta de 87 ani. A rămas pentru posteritate cu imaginea creată de desenatori și caricaturiști.

D.M.

RADU DINULESCU

AMINTIRI

DE LA

BIROUL II

CRISTIAN TRONCOTĂ

„România.

Curtea Supremă de Justiție. Completul de
9 judecători.

Minuta deciziei nr. 21

Dosar nr. 77/1997

Sedința publică de la 30 martie 1998 [...]

În numele legii decide

Admite recursul în anulare declarat de
procurorul general al Parchetului de pe lângă
Curtea Supremă de Justiție împotriva sentinței
nr. 27 din 24 ianuarie 1957 a Tribunalului Militar
al Regiunii a II-a Militare – Colegiul de fond.

Casează hotărârea atacată și, în baza art. 11
pct. 2 lit. a, raportat la art. 10 lit. d din Codul de
procedură penală, achită pe inculpatul Dinulescu
Radu pentru infracțiunea de activitate intensă
contra clasei muncitoare și mișcării revoluționare,
prevăzută de art. 193 alin. 1 din Codul penal
anterior.

Înlătură pedeapsa complementară a
confiscării averii aplicată inculpatului.

Pronunțată, în ședință publică, azi 30 martie
1998“.

De la Cândești la Stockholm

Nu este greu de imaginat ce se putea ascunde în spatele formulei juridice, în baza căreia fusese condamnat Radu Dinulescu. Cititorul va fi înțeles deja, din titlu, că era vorba de un fost ofițer al armatei române, care a activat în serviciul de informații și contrainformații al armatei. Să facem apel la memoriile lui Radu Dinulescu – ce ne-au fost puse la dispoziție cu amabilitate de familie –, dar și la documente de arhivă pentru a reconstitui cariera acestui ofițer, ce a fost martor al câtorva momente istorice importante.

Radu Dinulescu s-a născut la 20 ianuarie 1898, în comuna Cândești, din județul Buzău, și a murit la 6 februarie 1984. Părinții săi, Nae și Paraschiva, au mai avut încă două copii. Potrivit unei autobiografii redactate după 1950, deși tatăl avea ca unică proprietate două pogoane de livadă, „neputând să-și câștige existența în satul natal, s-a angajat ca salariat agricol în județul Brăila, la proprietarul Emanoil Miclescu, moșier, apoi la Nicolae Ionescu, com. Movila Miresei, același județ“. Astfel și-a putut trimite copiii mai mari la studii, iar aceștia, la rândul lor, și-au susținut frații mai mici. În momentul redactării autobiografiei, mai trăiau cinci dintre copii. „Fratele mai mare, Gheorghe Dinulescu, este profesor universitar, doctor, la Facultatea veterinară din

Arad“. Mai avea trei surori, două profesoare (de matematică, respectiv fizică și chimie), cealaltă funcționară „baca-laurată“.

„Liceul, pe care l-am făcut la Buzău, m-a îndepărtat de sat... Apoi am reușit să intru la Școala de ofițeri de infanterie din București, din Dealul Spierei. În perioada premergătoare primului război mondial, se creaseră multe locuri la școlile militare. Intrasem acolo de nevoie, altă posibilitate de a-mi continua studiile neexistând, deoarece părinții mei nu aveau mijloacele necesare de a mă «ține» la facultate. Or, școala de infanterie oferea întreținere completă contra unei taxe, numită «de instalare», de 500 lei. Dar nici, măcar această sumă n-a putut fi plătită de tata (acasă erau încă șapte frați și surori care trebuia crescuți), așa că am achitat-o ulterior, prin rețineri din primele solde“. A absolvit Școala militară la 1 iulie 1916, cu gradul de sublocotenent.

Între anii 1923-1925 a urmat cursurile Școlii Superioare de Război, iar în 1929 a fost trimis la Școala de aplicații a infanteriei franceze din Versailles, Franța.

„Am făcut războiul ca tânăr sublocotenent într-un regiment de infanterie, cu care am trecut Carpații în noaptea de 15/16 august 1916. Fiind mereu în linia întâi, m-am ales cu două gloanțe, unul în gât, care mi-a

traversat traheea, altul în umăr, care mi-a fracturat osul, așa că am rămas cu o ușoară invaliditate a brațului drept. Port și astăzi o bucată de oțel încrustată în os, care mă supără din când în când. Aș fi putut să mă declar invalid de război și să capăt o pensie, dar am preferat să continui serviciul activ“. Rănit, a fost luat prizonier. În 1918 a fost repatriat și s-a reîntors la Regimentul său, 11 infanterie. A participat apoi la campania din Ungaria.

Diabolicul Moruzov

Până în octombrie 1927, când a devenit ofițer stagiar la Statul Major General, a îndeplinit funcții de comandă la nivel de pluton, companie, baterie. Din luna mai 1930 până în aprilie 1932 a fost ajutor atașat militar la Paris. A revenit în țară pentru a prelua comanda unui batalion până în aprilie 1937. A trecut atunci la Secția a II-a din Statul Major General, pe care a părăsit-o în 1942, pentru a pleca, până în 1945, ca atașat militar la Stockholm și Helsinki. Rechemat în țară la 26 martie 1945, a fost trecut în rezervă cu gradul de colonel în baza Legii 186/1945. La 28 februarie 1959 a fost trecut în retragere pentru limită de vârstă.

În activitatea sa, a fost decorat cu „Crucea comemorativă“, „Coroana României

cls. V, cavalier, cu spade și frunze de stejar“, în 1922, Ordinul „Steaua României“ cls. V cu panglica Virtuții Militare, în 1941, și Medalia „Victoria“, acordată de sovietici. A primit și câteva sancțiuni. Astfel, la 25 iunie 1930 era pedepsit de șeful Statului Major General cu mustrare scrisă, pentru că procedase lipsit de tact, amestecându-se în exercitarea atribuțiilor unui ofițer de jandarmi însărcinat cu menținerea ordinii publice. Foaia calificativă nu dă alte detalii. Dar este și această o dovadă a caracterului impulsiv al lui Radu Dinulescu. Și a doua pedeapsă a avut o motivație similară. În perioada în care a funcționat ca ajutor al atașatului militar de la Paris, a avut o atitudine necuviincioasă față de șeful său, generalul P. Dumitrescu. Drept pentru care, la revenirea în țară, Comandantul Corpului 5 Armată i-a dat 10 zile de arest, la 8 iunie 1934. Dar asupra acestui incident vom reveni.

Despre soția sa, Maria Dinulescu, scria în autobiografia citată: „a funcționat mult timp ca maestră de lucru manual în învățământ. În prezent este angajată ca croitoreasă la ansamblul de jocuri al Comitetului central sindical. Nu a posedat nici o avere“. Au avut doi băieți. Radu, cel mai mare, s-a născut la 22 noiembrie 1940. Mezinul, Nicolae, a venit pe lume în Suedia, la 11 iulie

Cu soția

1943, pe când tatăl său era atașat militar în acea țară.

Pentru a încheia această scurtă prezentare a celui care a fost Radu Dinulescu, să mai adăugăm că a avut o bogată activitate publicistică. Pe lângă numeroase studii de specialitate tipărite în reviste militare, a primit premiul Academiei Române pentru cartea *Armata modernă* (1930). În 1939 a scris volumul *Războiul germano-polonez*.

Din foile calificative și din însemnările lui Radu Dinulescu ne putem face, într-o oarecare măsură, o imagine a omului. Era, cum am spus, impulsiv. Era și foarte ambițios și marcat de originea sa socială modestă. „Muncind pe brânci – nota în memorii – eu, nepotul lui Neagu al Mariței din Căndești, am reușit să absolv Școala Superioară de Război și iată-mă proaspăt maior în Secția I din Marele Stat Major. Era serviciul cel mai greu și cel mai lipsit de glorie. Aici se făceau lucrări de mobilizare, cu multă cifrărie, plictisitoare și

migăloase. Ofițerii însărcinați cu efectuarea lor, considerați cam de categoria a doua, nu erau niciodată trimiși în vreo misiune în străinătate“. Proaspăt sosit în secție, a trebuit să renunțe să-și ia concediu vara, ceea ce „mă cam supăra, ba chiar mă umilea întrucâtva, dar mă sileam să nu-mi arăt în nici un fel nemulțumirea“.

În foile calificative era socotit un bun coleg. Totuși, în memorii a ținut să-și încondeieze câțiva dintre camarazi. Și mai ales pe Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret de Informații (*Magazin istoric*, nr. 3-5/1996), față de care manifesta o adevărată ură. „Era natural ca Moruzov, el însuși deficitar înstruit, să dorească a da un lustru lucrărilor ieșite din laboratoarele lui obscure, unde lucrau în genere oameni de calitate mai mult decât îndoielnică. A pus deci mâna pe Vorobchievici, l-a îmbrăcat bine, în haine civile, i-a umplut buzunarele cu bani și l-a trimis în Spania ca observator al războiului civil, care era în toi; se pare că avea și calitatea de atașat militar la Lisabona. În fine, o combinație *à la Moruzov*, în afara tuturor legilor și uzanțelor internaționale... Când se studiau la Secția a 2-a rapoartele lui Vorobchievici, după ce se îndepărta umplutura poetică, nu rămânea mai nimic de folosit ca documentație serioasă. Pe Moruzov însă proza lui siropoasă îl entuziasma, așa încât, după ce membrii legațiilor noastre din Peninsula

Iberică și-au exprimat nemulțumirea în legătură cu anumite scandaluri amoroase pe care bardul le provocase pe-acolo, protectorul lui l-a mutat la Berlin, ca atașat militar”.

Alias Negulescu

La fel de acid era și față de Titus Gârbea, cel care îl precedase în postul de atașat militar la Stockholm și Helsinki. Atunci când Radu Dinulescu s-a prezentat la post, a mers, însoțit de Gârbea, la mareașalul Mannerheim, pentru a-i fi prezentat. „Cu câteva minute înainte de ora 14.30, toți ne găseam adunați în hall, bineînțeles toți în uniformă, așteptând pe mareașal. Acesta a sosit urmat de aghiotantul lui, și-a atârnat boneta și cravașă nelipsită în cuier, a primit din mână aghiotantului o cutiuță care se vedea a fi o decorație și a venit drept la Gârbea spunându-i cu un ton brusc și o voce puternică:

– Iată colonelul din partea armatei finlandeze pe care nu ai cunoscut-o niciodată, pe care nu ai vrut niciodată s-o cunoști. Te-am așteptat și te-am invitat de multe ori, dar n-ai venit niciodată.

Fără să aștepte vreun răspuns, el s-a întors la dreapta și a intrat în camera de mâncare, urmat de toți ceilalți. Pentru toată lumea, gestul a

făcut o impresie deosebită, iar noi cei doi români am fost puși într-o poziție foarte neplăcută. Observația mareașalului a acționat ca o palmă teribilă pe obrazul lui Gârbea, care s-a îngălbenit și a încercat să bâlbâie câteva cuvinte, pe care nu le-a ascultat nimeni”.

Câteva cuvinte acum și despre memoriile pe care Radu Dinulescu ni le-a lăsat. Să precizăm că au fost deja publicate câteva scurte fragmente în revista *Logos*, în anul 1996. Sunt 358 de pagini, dactilografiate pe mașini de scris diferite, în timp. De altfel, numerotarea paginilor a fost refăcută de mai multe ori, astfel că apar diferențe de notare, deși textul are continuitate.

Probabil că inițial, Radu Dinulescu s-a temut să nu-i fie descoperite aceste însemnări, pentru că multe pagini sunt redactate ca o povestire, la persoana a treia, eroul fiind un anume Negulescu. Peste acest Negulescu, atunci când și-a recitat textul – probabil în vederea unei posibile editări chiar în anii regimului comu-

nist – a tras o linie, scriind „eu” sau „Radu Dinulescu”.

Textul cuprinde și unele incoerențe, chiar greșeli. Are, de asemenea, pagini ce par desprinse din lecțiile de învățământ politic din anii '50. „Muncitorul american muncеste din greu, iar dolarul se anemiează până la prăbușire pentru ca «diplomații» [era vorba despre membrii Legației României rămași la Stockholm după instaurarea puterii comuniste în țară] aflați în «exil» să își citească jurnalele picior peste picior la Café de la Paix în Paris sau la Waldorf Astoria din New York, așteptând înapoierea în patrie, patrie care trăiește și prosperă și fără colaborarea lor”.

Vorbește fără nici un fel de simpatie despre regele Mihai, pe care îl atacă dur în câteva rânduri. A fost, în mod evident, un partizan al lui Ion Antonescu, care l-a numit în fruntea Secției a II-a.

Câtă credibilitate trebuie deci să acordăm însemnărilor lui Radu Dinulescu? Lăsând deoparte convingerile sale po-

litice și compromisiunile pe care a trebuit să le facă, pasajele în care relatează fapte la care a participat, momente când a fost chemat să joace un rol, pot fi luate ca o sursă istorică, evident cu toate precauțiile de rigoare. ■

(Va urma)

Bunic, alături de nepotul său

Voievodul Nicolae Alexandru

Opinii. Controverse

În numărul 8 (41), august 1979, al revistei Magazin istoric, a apărut un articol intitulat Negru Vodă – personaj istoric real, semnat de Gheorghe D. Florescu și Dan Pleșia. Pesemne, din cauză că cei doi autori, distinși cercetători în domeniul genealogiei, nu erau nici academicieni, nici universitari și că Magazin istoric nu era o revistă de specialitate, ci o publicație destinată publicului larg, la 30 de ani de la apariția acestui articol, el pare să nu fi avut nici un impact asupra istoriografiei noastre. Or, sunt de părere că el scotea în lumină câteva documente esențiale pentru înțelegerea enigmei întemeierii Țării Românești. A mai fost completat de un articol al aceluiași autori, Temeliile străvechi ale Țării Românești (Magazin istoric, Anul V, nr. 11 (56), noiembrie 1971), și, ulterior, de un interesant articol al lui Ion Hurdubețiu, Negru Vodă între tradiție și istorie (Magazin istoric, Anul XVI, nr. 2 (179), februarie 1982).

Îmi propun deci să reiau aici principalele teme ale articolelor menționate, aducând și câteva noi argumente în sprijinul părerii exprimate anume că Negru Vodă a fost un personaj real.

De aproape un veac, istoricul Dimitrie Onciul a emis ipoteza că legenda lui Negru Vodă, coborând din Țara Făgărașului în 1920 și întemeind o țară nouă la sud de Carpați, ar fi o născocire tardivă a cronicarilor din secolele XVI și XVII, influențați de „descălecatul” Moldovei de către Dragoș, doar acesta dovedit documentar. Teoria a devenit dominantă în istoriografia română (cea mai categorică luare de poziție în acest sens – Nicolae Stoicescu), încercările de reabilitare a vechii legende, începute cu Gheorghe Brătianu, rămânând încă timide.

IARĂȘI DESPRE NEGRU VODĂ ȘI „DESCĂLECĂTOARE”

NEAGU DJUVARA

Ipoteza lui Dimitrie Onciul are ca punct de plecare următorul „accident istoric”: în 1636, sub Matei Basarab, s-a purces la restaurarea uneia dintre cele mai vechi biserici din țară, biserica domnească din Câmpulung, cunoscută sub numele de Biserica lui Negru Vodă, grav avariata de marele cutremur din 4 aprilie 1628. Cu prilejul reclădirii bisericii, pisană a fost scrisă din nou, cu indicația că lăcașul fusese zidit „în anul de la Adam 6723”,

adică 1215 (sau 1214, dacă evenimentul avusese loc în intervalul cuprins între 1 septembrie și 31 decembrie).

Data aceasta părând evident greșită în contextul istoric cunoscut, Onciul a avut ideea, foarte judicioasă, de a presupune o lectură greșită, în momentul restaurării, a inscripției inițiale, probabil deteriorate; a sugerat că litera chirilică reprezentând sutele, în speță *omega* (ω) = 800, fusese citită ca un *psi* (ψ) = 700.

Data astfel corectată dădea anul 1315, perfect plauzibil pentru primele domnii din Țara Românească.

Din nefericire, călăuzit de o anumită tradiție consemnată de călugării de la Tismana, care confundau pe Radu I Voievod, al treilea domn după Basarab I și ctitor al lor, cu fondatorul dinastiei, Dimitrie Onciul nu s-a oprit la acea foarte verosimilă corectare a sutelor. El a presupus o eroare și în lectura zecilor, ceea ce l-a condus la

cifra 1385, care se putea încadra – cu puțină bunăvoință – în anii de domnie ai lui Radu I, anume 1377-începutul lui 1385, dar care, evident, nu mai putea fi acceptată ca dată a întemeierii Țării Românești.

Filiația primilor Basarabi

De la eroarea distinsului istoric Dimitrie Onciul, cuplată cu eroarea din cronicile munțene anonime (și tardive), care-i aduceau pe Basarabi din Oltenia, s-a ajuns la situația că de atunci o seamă de istorici au fost convinși că însuși personajul „Negru Vodă” era o ficțiune și coborârea lui din munții Făgărașului o pură invenție cărturărească.

Cred că lucrurile nu stau așa. Să vedem mai întâi care sunt semnele că ar fi existat cu adevărat un voievod poreclit Negru Vodă, ce ar fi coborât din Țara Făgărașului, prin anii 1290, cu ceata lui și și-ar fi stabilit prima reședință la

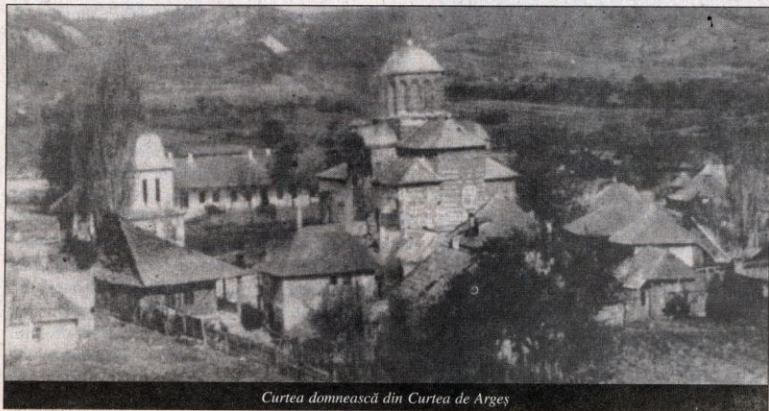
Câmpulung, oraș deja înființat de sași. (El nu va apărea însă documentar ca unificatorul întregului ținut, ci în această postură apare doar Basarab, cu vreo 20-25 de ani mai târziu.)

1. Întâi tradiția. Ea nu e chiar atât de târzie cum zic unii, adică de la cronicarii munteni de la sfârșitul secolului XVII, care ar fi putut, pe cale cărturărească, să fie influențați de povestea descălecării, din cronicile moldovene. O „cetatea lui Negru Vodă” ne e pomenită din 1585. Apoi, la mijlocul veacului al XVII-lea, călătorul sirian Paul de Alep află de la informatorii săi localnici că pe întemeietorul țării „îl numeau Negru Voievod, adică Domnul cel Negru”. Iar puțin mai târziu, în același secol, Miron Costin, în Moldova, se exprimă în aproape aceiași termeni: „Se numea Negru Vodă, adică cel negru la față”. În sfârșit, avem mențiunea, des întâlnită în veacurile XVI și XVII în hrisoave de întărire a vreunei

moșii bisericești, mănăstirești, boierești sau moșnenești, sau chiar de hotărnicie a unui oraș, că domnul care iscălește hrisovul „a văzut cărți de la Negru Vodă”, sau „încă de la întemeierea Țării Românești de la Negru Vodă”.

Cel mai vechi document (din câte știu) este din 3 mai 1549, când Mircea Ciobanul întărește unor boieri satul Hirisești pe Gilort și munții din jur, arătând că „am văzut domnia mea și altă carte de la mâna lui Negru Voievod cel Bătrân” (*Negrum voievoda*, în textul slavon). Epoca relativ timpurie a acestor documente și extinderea lor geografică exclud yreo influență cărturărească târzie.

2. Și mai temeinică încă e hotărârea de judecată pe care o dă Constantin Șerban Basarab în 1656, într-o pricină între mănăstirea Câmpulung și biserica Băraților din același oraș, pentru posesiunea bisericii numite „Cloșter” (chiar numele îi indica o origine catolică, în nemțește Kloster).

Curtea domnească din Curtea de Argeș

Turnul clopotniță de la mănăstirea „Negru Vodă”

După o temeinică cercetare a boierului desemnat de domn, cu ajutorul pargarilor orașului, Constantin Șerban întărește locul bisericii Băraților, fiind dovedit că biserica fusese făcută de doamna Marghita a „Negrului Voievod”, care era catolică.

3. Alt document – și mai lămuritor – e hrisovul dat în 1618 de Gavril Movilă bisericii domnești din Câmpulung, pentru stăpânirea satului Bădești pe care, cu o jumătate de veac mai înainte, și-l însușise pe nedrept marele boier Badea Boloșin din Bădești. Hrisovul, pe temeiul înfățișării unei cărți de la *Nicolae Alexandru Voievod*, adevărește că satul e dreptă posesiune a bisericii, fiindcă îi fusese dăruit de *Nicolae Alexandru Voievod*, „fiul bătrânului Basarab voievod, nepotul lui *Radu voievod Negru*”. Dacă oțitem menționarea numelui Radu, care e o vădită completare după credința generalizată la acea vreme – cum am spus, din pricina greșitei tradiții de la Tismașia –, avem aici pentru prima oară (și ultima!) cea mai prețioasă indicație a filiației

dintre primii „Basarabi”: *Negru Vodă – Basarab – Nicolae Alexandru*.

Nici măcar Iorga

Dar cum să umplem golul documentar de vreo 25-30 de ani dintre ultimele știri privitoare la voievodul Litovoi din Oltenia și primele știri privitoare la Basarab, „mare voievod” al întregului ținut dintre Carpați și Dunăre?

Nu avem documente scrise care să ne lămurească, cât de cât, asupra felului în care s-a ajuns la întemeierea unei „Țări Românești”, prin unirea și încheierea diferitelor voievodate și cnezate apărute în spațiul dintre Carpați și Dunăre, în deceniile precedente. Această tăcere a izvoarelor a permis apariția celor mai felurite ipoteze.

Cea mai des întâlnită este cea care atribuie lui Litovoi, voievod din nordul Olteniei (pomenit ultima oară în documente ungurești din 1285 și 1288, evocând o luptă a acestuia cu o armată trimisă de regele Ungariei împotriva lui, probabil în 1277) intenția de a cuceri și voievodatul lui Seneslav, din stânga Oltului; Litovoi e învins și ucis în bătălia cu armata ungară, dar apoi este înlocuit cu unul din frații lui, Bărbat, care se răscumpără cu o sumă mare – ceea ce dovedește relativa dezvoltare a voievodatului său. Bărbat e lăsat să reia ținutul în stăpânire, cu condiția să recunoască din nou suzeranitatea regelui ungar și să plătească veniturile cuvenite suzeranului.

Dintr-o lectură pe care o consider greșită a textului latin

al documentului din 1285, unii autori au dedus că inițiativa de a unifica cnezatele și voievodatele române de la sud de Carpați s-a datorat voievozilor acestora din dreapta Oltului, din spița lui Litovoi. Ipoteza aceasta venea oarecum în concordanță cu unele cronici anonime din secolul XVII, probabil din „clientela” boierilor Craiovești, care – de la Neagoe Basarab și de la Radu Șerban Basarab încoace – erau pe cale de a lua succesiunea dinastiei Basarabilor, cronicari ce pomeneau de o venire a Basarabilor din Oltenia.

Cred că o lectură atentă a documentelor din 1285 și 1288 nu poate indica altceva decât că Litovoi, profitând de tulburări interne în regatul ungar, a încercat să depășească strâmtele limite ale voievodatului său (arătat în Diploma Ioaniților ca situat în nordul Olteniei și peste munți în Hațeg), punând mâna pe tot Banatul Severinului și încetând să plătească dările cuvenite suzeranului ungar; și nicidcum că ar fi încercat să se extindă de partea stângă a Oltului în fosta „Cumanie” și peste voievodatul lui Seneslav. Problema unificării Valahiei pornind dinspre voievodatul Argeșului rămâne, așadar, deschisă. Există un gol, o lipsă de informații de peste o jumătate de veac între ultima mențiune a voievodului Seneslav (în Diploma din 1247) și apariția lui-Basarab ca „mare voievod”, adică voievod peste ceilalți voievozi și cneji din spațiul între Carpați și Dunăre.

Un element străin de pura cercetare, de cercetarea senină a istoriei, a mai intervenit ca să îngreuneze și mai mult des-

cifrarea realității istorice: anume adevărata spaimă a istoricilor români de a descoperi eventual că Basarab întemeietorul ar fi putut fi de origine cumană! *„Horresco referens* (mă cutremur doar povestind-o!), parcă ar fi spus ei, după Virgiliu. Până și Nicolae Iorga, marele istoric atât de slăvit încât și-ar fi putut permite oricse afirmație, n-a îndrăznit să tragă o concluzie. A scris doar despre Basarabi: „Numele e cuman“, adăugând, subliniat, „Numai numele?“ Dar mai departe n-a mers.

Tată stăpânitor

Găsim la istoricul Nicolae Stoicescu, din pricina unei concepții aberante a patriotismului, cele mai extravagante idei, numai și numai ca să nu apară că Basarab ar fi de origine cumană. Astfel, autorul afirmă solemn: „Indiferent deci de nume, luat sub influență cumană, Basarab a fost român și a luptat pentru cauza românilor, ceea ce n-ar fi făcut un cuman“.

Ce am zice de un istoric francez, pătimaș al originii galoromane a francezilor, care ne-ar spune că regele (franc) Clovis sigur că a fost galo-roman, altfel nu i-ar fi putut veni în gând să unifice Galia? Îmi permit să spun – cu regretul că istoricul pe care-l atac nu mai poate răspunde – că e un argument de-a dreptul pueril. *Toate statele apărute în Evul Mediu pe ruinele Imperiului roman au fost întemeiate de șefi barbari.*

Autorul oferă o mostră și mai caracteristică a aberațiilor la care poate duce o idee fixă,

o prejudecată. El scrie: „Dacă admitem că Basarab a fost legendarul Negru Vodă, întemeietorul statului, ni se pare logică explicația dată de Șt. Ștefănescu și de alți istorici că s-a numit Negru, deoarece a învins pe tătarii negri care locuiau fosta Cumanie neagră; în felul acesta a devenit și Basarab (numit astfel de noii săi supuși), iar cele două noțiuni se împacă foarte bine și se completează: *Basarab, cel care a supus pe tătarii negri, a devenit și Negru Vodă* (sublinierea autorului), ambele fiind supranume izvorâte de faptele sale care l-au făcut vestit atât în țară cât și peste hotarele ei“.

Era greu de adunat în așa puține cuvinte atâtea absurdități:

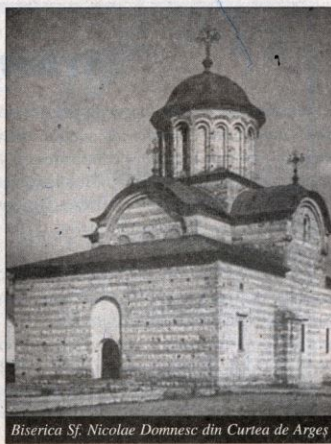
1. Basarab ar fi învins pe tătarii negri, astfel numiți fiindcă se aflau în Cumania neagră (actuala Muntenie) – faptă, de altfel, de care nu pomeneste nici un izvor; după care românii, care știau, și boieri și norod, că li se zicea acelor păgâni „tătarii negri“ (!?), l-ar fi poreclit pe voievodul lor „Negru“. (Ar fi interesant de cercetat dacă vreun mare cneaz rus învingător al cumnilor albi ar fi fost cumva poreclit Vladimir sau Sviatopolk sau Mstislav Albul!)

2. Totodată, acei supuși români ai Negrului Voievod, care pasămi-te vorbeau cumana, îi dau, în cursul sau spre sfârșitul dom-

niei sale, ca o consacrare a vitejiei, un nume cuman, Basarabă, însemnând „tată stăpânitor“...

Voi da îndată câteva argumente în favoarea opiniei că Basarab întemeietorul cobora dintr-o spiță de șefi cumani. Dar mă grăbesc să precizez că *aceasta nu înseamnă că Țara Românească ar fi fost întemeiată de cumani*, cu formațiunile lor ostășești și structurile lor sociale; așa cum în veacurile trecute primul țar bulgar fusese întemeiat de tribul proto-bulgar, sau marele cneaz rus al lui Rurik de către războinicii varegi. În momentul când apare Basarab ca prim „mare voievod“ al Valahiei, cumanii se retrăseseră în masă în Ungaria, de mai bine de o jumătate de veac! E vorba aici doar de a încerca să stabilim originea spiței căreia a aparținut acest voievod, ceea ce ne poate aduce și noi perspective asupra procesului de formare a primului stat român. ■

(Va urma)

Biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș

Aflat la București pentru a participa la Festivalul Filmului European, organizat în luna mai, regizorul polonez Krzysztof Zanussi s-a întâlnit la Cinematecă,

în seara de 10 mai, cu publicul român. Manifestarea, organizată în colaborare cu Ambasada Poloniei la București și care a fost onorată de prezența Excelenței Sale domnul ambasador Michał Klinger, a prilejuit vizionarea filmului *Imperativul*.

Puțini dintre cei prezenți în sală au știut că secvențele turnate în lăcașul religios au fost realizate în ctitoria românească de la Baden-Baden. Este vorba despre capela înălțată în orașul german de către domnitorul Moldovei Mihail Sturdza (1834-1849), strămoșul direct al președintelui de onoare al Fundației Culturale Magazin Istoric, domnul Dimitrie G. Sturdza.

Cunoscutul realizator a acceptat să răspundă, pentru cititorii revistei *Magazin istoric*, la întrebarea *Cum ați defini secolul XX și cum credeți că va arăta următorul?*

Krzysztof Zanussi: Probabil că suntem cu toții foarte nemulțumiți, pentru că este un secol

Două secole în câteva rânduri

KRZYSZTOF ZANUSSI
regizor (Polonia)

care a dat cea mai mare accelerare din istoria umanității, dar a adus, de asemenea, mari crime, evident, dure-roase.

Cred totuși că secolul nostru a lan-

sat multe idei formidabile. Este un secol al drepturilor omului, dar este și secolul în care iluminismul s-a consumat, un secol de întoarcere la spiritual. Vreau să spun că veacul XXI trebuie să fie un veac spiritual, așa cum l-a considerat André Malraux, în urmă cu 50 de ani.

Personal, am 60 de ani, deci știu că viața mea este legată de secolul care se încheie, dar am mult optimism, sper chiar că dacă acum Europa și-a pierdut rolul pe care l-a jucat de 2 000 de ani, ea își va reveni – există mari șanse –, își va relua locul. Se poate conta, de asemenea, pe faptul că umanitatea va găsi noi provocări și că ele vor depăși planeta. Este, probabil, culmea optimismului meu. Aceste provocări vor atinge cosmosul. Contez pe asta și sper să fie așa.

A consemnat
Florentina DOLGHIN

Arborele putred

Am deschis cu mult interes revista *Arborele Lumii*, publicație britanică de succes, recent intrată în versiune română și în țara noastră. Ea își propune să corespundă subtitlului „Revistă de cultură generală pentru întreaga familie”. Cunoscând scrupulozitatea britanică nu credeam că se pot strecura greșeli.

În numărul 4, în secțiunea de istorie universală, la p. 48, în cuprinsul articolului *Ascensiunea Rusiei* este publicată o hartă privind Rusia în secolele IX-XIII. Surprinzător, centrat pe teritoriul actual al României este înscris numele Ungaria. Denumirea de Carpați apare la nord-est de Prut, în Podișul Podolic. Să fie greșeli reflectând ignoranță, inocență sau altceva?

Problema semnalată ridică și alte semne de întrebare. Cine este răspunzător de difuzarea unor cunoștințe false? În cazul unor produse fabricate în străinătate, alimentare sau nealimentare, produsul descoperit cu vicii este imediat retras de pe piață de către difuzorul lui în România. Dar în cazul unor produse culturale nocive, cine are răspunderea de a le retrage? Colportatorul român, în speță Marshall Cavendish Romania SRL, cu sediul în Calea Crângași 44, bl. 9, sc. A, ap. 7, 77714 București, contactat telefonic, nu se consideră cu nimic răspunzător.

Șerban DRAGOMIRESCU,
secretar științific al Academiei Române

Album

istoric

Cracovia este declarată de UNESCO unul dintre orașele culturale ale Europei în anul 2000. Spre deosebire de Varșovia, bombardată de naziști și apoi reconstruită, această mică citadelă culturală și-a menținut intacte măturile arhitecturale din secolul XIII . La Cracovia se află vestita Universitate iagellonă, la care a studiat Copernic, tot de acolo a plecat papa Ioan Paul II, căruia îi aparțin și aceste cuvinte: „Mă rog ca, la intrarea în cel de-al treilea mileniu, Cracovia să rămână orașul în care fiecare european să se simtă la el acasă, descoperind frumusețea și binele creat de generații întregi, inspirate de lumina Evangheliei“.

Fotografiile ne-au fost puse la dispoziție, cu multă amabilitate, de d-na JADWIGA PAWLAK-MIHAI, de la Ambasada Poloniei.”

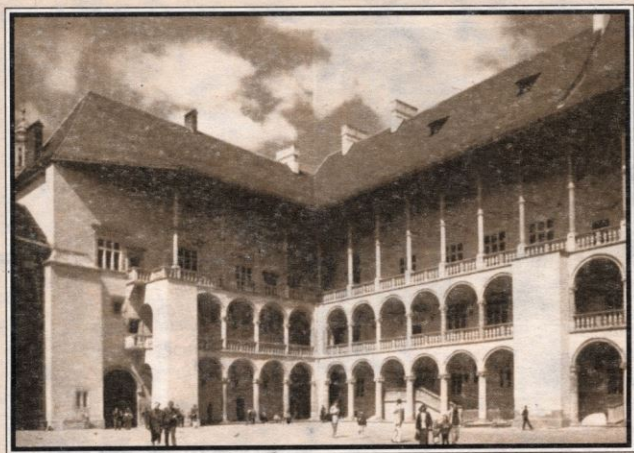

*Monumentul comemorând a 500-a aniversare a victoriei regelui
Vladislav Iagello asupra teutonilor, la Grunwald*

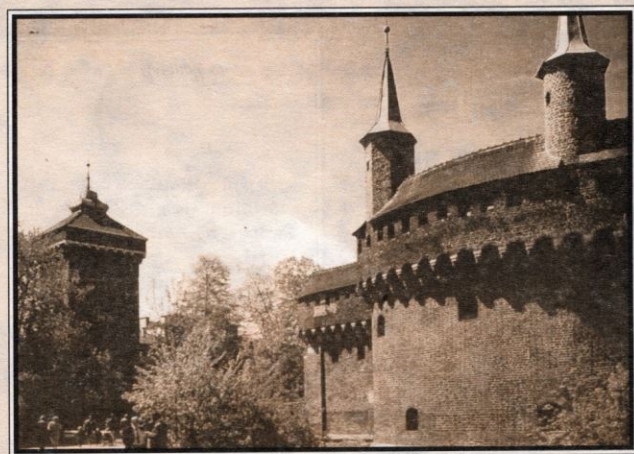
Colegium Novum de la Universitatea iagellonă

Castelul Wawel, sediu al reședinței monarhilor mai bine de 500 ani

Turn de fortificație medievală

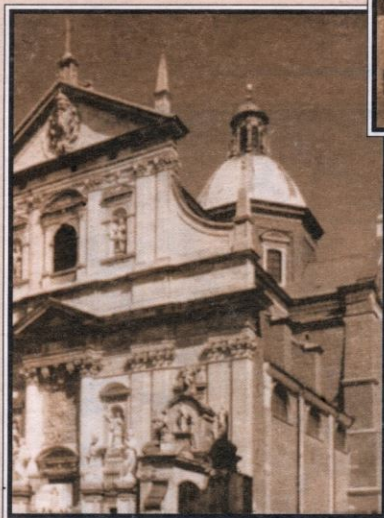

Piatra funerară a reginei Jadwiga

Mormântul regelui Cazimir cel Mare

Biserica barocă Sfinții Petru și Pavel

UN MILENIU ÎN ZECE SECOLE

Pe măsură ce ne apropiem de vremea noastră, istoria pare tot mai bogată în evenimente, iar acestea tot mai importante. Falsă imagine, creată prin numărul sporit de mărturii ce ni s-au păstrat, sau percepție adevărată?

Veacul al XV-lea a fost, în mod sigur, unul bogat în evenimente. Pe lângă faptul că a marcat ruptura definitivă între Vest și Est. Căderea Constantinopolului în 1453 sub otomani a făcut să se lase cortina. Una ideologică, în primul rând, pentru că un pericol real pentru teritoriile situate dincolo de Viena nu a existat nicicând. Europa Apusului s-a lamentat, și-a frânt mâinile, a promis (precum papa Eugen IV în 1439) ajutor împăratului bizantin. Și atât. La sfârșitul secolului, în 1492, ultima redută musulmană din Europa de Vest, Granada spaniolă, era eliberată de sub stăpânirea musulmană.

Și de ce ar fi făcut Occidentul mai mult? Poate că de atunci ni se trage obsesia trădării noastre, a celor din partea de Europă ce dominase, prin cultură și civilizație, în jurul anului 1000, Occidentul.

Ce să fi ales ca eveniment major al secolului XV? Sfârșitul războiului de 100

ani, care a adus centralizarea statului francez și debutul războiului „celor două roze” în cealaltă tabără, în Anglia?

Începutul descoperirilor geografice, marcate de domnia lui Henric navigatorul, regele portughez, și culminând cu descoperirea Americii de către Cristofor Columb? În fond, mondializarea a început la finele secolului XV, când prin marile descoperiri geografice s-a exportat modelul european în toate regiunile globului.

Nesfârșitele certuri și schisme și ascuțirea spiritului critic la adresa Bisericii, ce anunță marea mișcare de reformă din secolul următor, inițiată de Luther? Și căreia nici măcar crearea Inchiziției în 1481 nu i-a putut pune capăt?

Să fi vorbit despre pleiada de artiști și oameni de cultură ai veacului – Roger van der Weyden, Bellini, Masaccio, Piero della Francesca, Andrei Rubliov, Dornatello, Brunelleschi, Jan van Eyck, Memling, François Villon, Pico della Mirandola, Machiavelli?

Am ales evenimentul căruia îi datorăm posibilitatea de a avea în fața ochilor aceste pagini: tiparul.

TIPARUL SCHIMBĂ FAȚA LUMII

BOGDAN MURGESCU

Lumea occidentală din prima jumătate a secolului al XV-lea este neîndoiește o lume agitată. O lume de supraviețuitori, o lume a celor care au scăpat de flagelurile frecvente ale vremii, în primul rând de ciumă și de război. O lume în care oamenii – sensibiliizați de perspectiva

apropiată a morții – își pun probleme existențiale, nu mai acceptă docili adevărurile propovăduite de autorități și caută ei înșiși răspunsuri sau soluții.

O lume în care orașele sunt tot mai active și în care orașenii, fie ei negustori, meșteșugari sau clerici, scriu și citesc tot mai mult.

Refugiul la Strasbourg

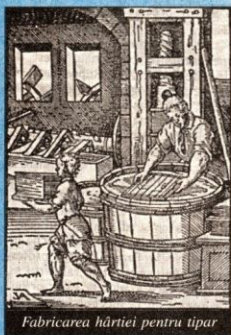
Această cerere nesățioasă de scrieri era tot mai greu satisfăcută prin mijloacele tradiționale ale Evului Mediu. Desigur, în marile centre universitare existau ateliere de copiat manuscrise, dar ritmul în care lucrau acestea nu mai corespundea solicitărilor.

Cel care a descoperit o nouă metodă de a multiplica scrierea a fost germanul Johannes Gensfleisch, cunoscut sub numele de Gutenberg, după o mică proprietate la țară a familiei sale. S-a născut la Mainz, într-o familie înstărită, care juca un rol de seamă în micul oraș de pe Rin. După o copilărie despre care nu știm mare lucru, dar despre care putem presupune că a fost relativ lipsită de griji, odată ajuns la vârsta adolescenței, Gutenberg a trebuit să asiste la confruntările civile din orașul său natal între vechile familii patriciene și breslele meșteșugărești în ascensiune. Tatăl său, Friele Gensfleisch, a trebuit să plece în exil între anii 1411-1413. Același lucru s-a întâmplat și cu tânărul Johannes Gutenberg în anul 1428, când a trebuit să se refugieze la Strasbourg. Aici, Gutenberg, a cărui familie fusese implicată la Mainz în emisiunile monetare locale, a intrat în rândurile breslei meșterilor care prelucrau metalele.

Câțiva ani mai târziu, probabil prin 1444, în urma morții fratelui său, Gutenberg

s-a întors la Mainz, unde și continuă experimentele tehnice, pe care le orientează ferm în direcția tipăririi unor texte scrise.

De fapt, care erau dificultățile pe care trebuia să le surmonteze cel care dorea să tipărească scrieri de mai mari dimensiuni? Metodele de imprimare utilizate până la Gutenberg foloseau o matrită compactă pentru fiecare

Fabricarea hârtiei pentru tipar

imprimare; cel mult se stanțau unele casete distincte pentru textele care însoțeau ilustrațiile gravate. În felul acesta însă, îndreptarea erorilor presupunea refacerea întregii matrițe, iar posibilitățile de adaptare și refolosire a materialelor erau nule.

De aceea Gutenberg a avut ideea de a folosi caractere mobile, reprezentând fiecare câte o literă sau un semn grafic. Culeșul textelor nu era dificil în sine, cu atât mai mult cu cât Gutenberg a introdus casetele de litere, fiecare literă având câte un compartiment propriu. Problemele cele mari apăreau la alinierea literelor pe rânduri

și la calcularea lungimii rândurilor, astfel încât acestea să fie aliniate frumos atât la dreapta, cât și la stânga.

Astăzi este imposibil să reconstituim exact ordinea în care Gutenberg a rezolvat toate aceste probleme tehnice. Ceea ce putem doar presupune este că în momentul întoarcerii la Mainz el era destul de avansat în găsirea soluțiilor, pentru că doar un an mai târziu, în 1445, el tipărește un fragment din *Cartea Sibilelor*, de fapt o poezie germană din secolul al XIV-lea. Că era doar o încercare este limpede și după forma încă rudimentară a literelor folosite.

Urmează fragmente din gramatica lui Aelius Donatus, apoi un calendar astronomic pe anul 1448, o bulă papală contra otomanilor și chiar formulare pentru indulgențe din anul 1454, lucrări de mici dimensiuni, care permit să urmărim ameliorarea treptată a formei literelor și perfecționarea tehnicii tipografice.

Pragmatism contra geniu

În acest timp, Gutenberg avea însă un mare proiect, menit să impună categoric în ochii contemporanilor superioritatea noii tehnici față de mai vechiul meșteșug al copierii manuale a manuscriselor. Este vorba despre editarea Bibliei, cartea fundamentală a Creștinătății. Biblia este însă un text de dimensiuni apreciabile, a cărui culegere lua timp mult și cerea mari cantități de materiale. Cum resursele

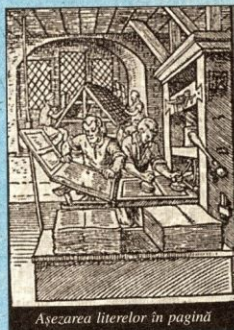
financiare ale lui Gutenberg nu ajungeau pentru aceasta, în 1448 el a contractat un prim împrumut de 180 de florini renani, garantat de o rudă a sa, Arnoldt Gelthus. Împrumutul s-a dovedit însă neîndestulător. A fost urmat în 1450 și 1452 de alte două de câte 800 de florini de la Johannes Fust, fratele primarului, pe care a trebuit în schimb să-l ia ca asociat în afacerea sa.

Sumele erau deja uriașe, dacă avem în vedere că o proprietate funciară de 150 pogoane lângă Mainz valora în acea vreme circa 400 de florini renani. Banii obținuți de la Fust i-au îngăduit lui Gutenberg să-și ducă proiectul aproape până la capăt. Aproape până la capăt, pentru că atunci când marea operă era aproape gata, în noiembrie 1455, Fust profită de faptul că datoria era scadentă și solicită rambursarea banilor. Cum Gutenberg nu dispunea de banii necesari, este silit să-i cedeze lui Fust partea sa din asociația de tipărire a Bibliei. Fust preia întreaga afacere și ajutat de Peter Schöffer, care fusese calfa lui Gutenberg, duce la bun sfârșit tipărirea *Bibliei cu 42 de rânduri*, cândva înaintea de august 1456.

Biblia cu 42 de rânduri este cu adevărat o bijuterie a artei tipografice. Ea cuprinde 2 volume de mari dimensiuni (*in folio*), cu un total de 741 de pagini și aproximativ 2 500 000 de semne tipografice. Culegerea și punerea în pagină sunt deosebit de îngrijite, forma literelor ele-

gantă, corectitudinea tipografică desăvârșită, astfel încât ea putea rivaliza din punct de vedere calitativ cu cele mai pretențioase manuscrise ale vremii.

Într-un fel, tocmai această perfecțiune monumentală a fost cea care l-a pierdut pe Gutenberg. Ea a prelungit durată tipăririi și a mărit costurile, făcând ca un exemplar tipărit să fie aproape la fel

de scump ca unul manuscris. În același timp, desfacerea pe piață a celor 200 de exemplare, tipărite unele pe hârtie și altele pe pergament, și care costau foarte mult, nu era o operațiune simplă și rapidă.

După această experiență frustrantă, Gutenberg nu a abandonat activitatea tipografică. El izbutise să păstreze poansoanele pentru mai vechile tipuri de litere, cu care a tipărit în serviciul lui Konrad Humery, sindic din Mainz și vechi cunoscut al său, o nouă ediție a Bibliei (*Biblia cu 36 de rânduri* – realizată în 1458-1460), precum și un *Catolicom*, care reproduce enciclopedia

latină a lui Balbus de Janua din 1286. În 1462 activitatea sa tipografică a fost întreruptă de cucerirea brutală a Mainz-ului de către nou-numitul arhiepiscop, Adolf de Nassau. Exilat temporar împreună cu un mare număr de alți cetățeni, Gutenberg a primit totuși permisiunea să se reîntoarcă la Mainz. În 1465 a fost acceptat printre curtenii arhiepiscopului, primind și o pensie care l-a ferit de griji materiale în ultimii săi ani de viață. A murit la 3 februarie 1468 la Mainz.

Editurile - mari întreprinderi

Procesul din 1455, când Gutenberg a fost depozat de prima sa tipografie și de marea sa operă, *Biblia cu 42 de rânduri*, a însemnat totodată eșecul oricărei încercări de a păstra monopolul noii invenții. Johannes Fust, ajutat de Peter Schöffer, care i-a devenit și ginere, a continuat activitatea în vechiul atelier al lui Gutenberg, orientându-se rapid spre scrieri mai mici și cu utilitate practică indiscutabilă.

Arta tipografică s-a răspândit rapid și în afara Mainz-ului. Mai întâi la Strasbourg în 1458, unde primul tipograf a fost Johann Mentelin, un giuvaergiu care probabil îl cunoștea pe Gutenberg din timpul șederii sale în acest oraș. Apoi la Bamberg, unde începând din 1460 a lucrat Albrecht Pfister, care a putut folosi unele dintre vechile litere ale lui Gutenberg.

Ocuparea Mainz-ului de către Adolf de Nassau, soldată cu uciderea mai multor sute de cetățeni și cu desființarea vechilor libertăți urbane, a prilejuit exodul multora dintre ucenicii lui Gutenberg și Schöffer, care au luat cu ei atât cunoștințele tehnice dobândite la Mainz, cât și unele dintre materiale, în primul rând poansoane pentru litere. Din acest moment, tehnica tiparului se difuzează cu rapiditate.

Tipografiile se înființează atât în marile centre universitare, unde exista o cerere masivă și sigură de carte, cât și în alte orașe, care puteau oferi condiții favorabile de producție și oportunități de desfacere a mărfii. Amintim acum, fără pretenția de a da o listă completă, orașe precum Köln (1466), Basel (1467), Augsburg (1468), Veneția (1469), Paris, Nürnberg și Utrecht (toate în 1470), Milano, Napoli și Florența (1471), Lyon, Valencia și Buda (1473), Cracovia și Bruges (1474), Lübeck (1475), Londra (1480), Stockholm (1483) etc. În 1480 funcționau deja ateliere tipografice în mai mult de 100 orașe, și fenomenul continua să se răspândească.

În spațiul ortodox, prima tipografie pare să fi funcționat la Cetinje, în Muntenegru, de pe la 1490, meșterii de aici învățând arta tiparului de la Veneția. De la Cetinje a venit în Țara Românească tipograful Macarie, care a tipărit la Târgoviște un *Liturgier* slavon (1508), urmat de un *Octoih* (1510) și un *Evangeliiar* (1512). În Țările Române,

cererea de carte tipărită era încă slabă, ceea ce explică oprirea pentru mai multe decenii a activității tipografice și reluarea acesteia după 1530, mai întâi în orașele săsești din sudul Transilvaniei, unde exista o piață de desfacere mai consistentă. La Moscova tiparul ajunge abia în 1553, după ce în 1539 fusese instalată prima tipografie dincolo de Atlantic, în Mexic. Tiparul era pe cale să cucerească lumea, deși întinse teritorii, îndeosebi cele rămase în afara Creștinătății, îi rămăneau încă străine.

De la cuvânt, la imagine

Dacă este să facem un prim bilanț, până la sfârșitul secolului al XV-lea s-au tipărit circa 40 000 de titluri, de obicei în ediții de câte 200-300 de exemplare. Majoritatea cărților aveau subiecte religioase – părți ale Bibliei, lucrări de cult, comentarii teologice sau vieți ale sfinților –, dar alături de acestea se impun și ediții ale anticilor, lucrări literare, opere juridice, descrieri geografice, calendare etc. Dintre cărțile tipărite înainte de 1500 și cunoscute în mod obișnuit sub numele de „incunabule”, 40% au fost editate în Italia, 30% în Germania, 15% în Franța și doar 15% în restul Europei.

După 1500 progresul a continuat. Procedurile tehnice s-au perfecționat, ajungându-se totodată la o adâncire a diviziunii muncii, prin desprinderea unor activități, cum ar fi producerea hârtiei și turnarea literelor. Totodată, Re-

forma religioasă a mărit piața pentru cartea religioasă, iar tiparul a fost un factor decisiv în difuzarea ideilor reformatoare. S-a afirmat chiar că recursul la răspândirea prin intermediul tiparului a ideilor sale l-a ferit pe Luther de soarta care-l lovide un secol mai devreme pe Jan Hus.

Inventarea tiparului cu caractere mobile a îngăduit scăderea considerabilă a costurilor producerii textelor scrise. A permis totodată o standardizare superioară a acestor texte, care în faza copierii manuscrise cunoșteau însemnate variații în funcție de copist. În felul acesta a fost asigurată victoria scrisului asupra oralității, mai întâi la orașe, apoi, din secolele XVIII-XIX, și în lumea satelor.

Într-o carte celebră, Marshall McLuhan a considerat că inventarea tiparului a determinat intrarea omenirii în ceea ce el a numit „galaxia Gutenberg”. Scrierea standardizată îngăduia diseminarea rapidă a cunoștințelor și totodată modela mintea umană, îndreptând-o pe calea abstracțiunii și generalizării, adică pe calea dezvoltării gândirii științifice moderne. Capacitatea de acțiune a oamenilor asupra mediului era astfel potențată exponențial, cu toate avantajele și riscurile ce decurg din aceasta. Iar textul tipărit, sub formă de carte sau în diverse alte ipostaze, a devenit tovarășul nostru de viață, de care nu putem concepe să ne lipsim nici măcar astăzi, în perioada de afirmare a mijloacelor de comunicare audio-vizuale. ■

„DORINȚELE MĂRIEI SALE“ MIHAI VITEAZUL ÎN TRANSILVANIA

Bătălia de la Guruslău, într-o stampă contemporană

Rudolf II

A treia dietă ținută de Mihai Viteazul în Transilvania a avut loc la Alba Iulia, între 20 și 27 iulie 1600, adică în urmă cu patru secole. În documentul de confirmare a deciziilor dietale de atunci există următoarea intitulăție: „Noi Mihai voievod al Țării Românești și Moldovei, consilier al preasacrei maiestăți împărătești și regești și locțiitor în Transilvania“.

IOAN-AUREL POP

Formula demonstrează întinderea teritorială a autorității domnului român în acel moment. Cum se știe, Mihai dobândise domnia Țării Românești în 1593, grație unor insistente eforturi pe lângă Sublima Poartă, fiind apoi, după obicei, ales de către adunarea țării și uns de către mitropolit. Domnia Moldovei o câștigase cu sabia în mai 1600, când domnul și oștile

sale treceau Carpații Orientali și Milcovul, dinspre apus și miazăzi (*Magazin istoric*, nr. 5/2000). În nici trei săptămâni, Moldova era alăturată uniunii politico-militare formate din Țara Românească și Transilvania.

Motivația oficială a actului era amenințarea pe care o reprezentau uneltilile lui Sigismund Báthory, ale polonilor incitați de cancelarul Jan Za-

moyski (cumnatul lui Sigismund) și ale domnului filopolon al Moldovei, Ieremia Movilă. Ei plănuiau, după informațiile lui Mihai Viteazul, o intervenție în Transilvania, pentru anihilarea acestuia.

De aceea, Mihai, cu un gest energetic, caracteristic temperamentului său, le-a luat-o înainte și nu numai că a zădărnicit pentru moment planurile inamicilor săi, dar a și încadrat

Moldova într-o altă constelație politică, anume cea a alianței creștine antiotomane. Formal și teoretic, Mihai Viteazul, mai ales în documentele externe, a considerat Moldova ca țară supusă coroanei imperiale, lui Rudolf II, spre a câștiga suportul suveranului habsburgic pentru o întreprindere cu care acesta din urmă nu fusese tocmai de acord. În documentele interne însă, Mihai s-a intitulat „mare voievod și domn” al Moldovei, utilizând formula suveranității.

În privința Transilvaniei, lucrurile erau oarecum similare, însă mult mai complicate. În octombrie 1599, oștile Țării Românești trecuseră Carpații Meridionali, iar domnul declarase mereu că vine în numele împăratului Rudolf II (căruia îi prestase omagiu prin tratatul din 1598). După victoria de la Șelimbăr, Mihai apare în corespondența cu imperialii și cu alte personalități externe drept guvernator sau locțiitor al împăratului. În multe acte interne însă, inclusiv în unele emise după alăturarea Moldovei, el se intitulează și „domn al Ardealului”, semn că intenționa să țină toate cele trei țări sub aceeași stăpânire a sa, plasată sub auspiciile „domniei”, adică ale autorității suverane. De altfel, există izvoare certe din care reiese că domnul român a cerut insistent lui Rudolf II să-i recunoască titlul de principe al Transilvaniei. Dar, dincolo de această dualitate a titlului său, Mihai a înțeles să domnească în Transilvania, să guverneze efectiv, respectând în linii mari rân-

duielele țării, bazate pe sistemul celor trei „națiuni” recunoscute și patru „religii” recepte.

Nemulțumiri mocnite

După revenirea din Moldova, în vara anului 1600, domnul a găsit însă în Ardeal o situație destul de încordată. Stările sau națiunile, mai ales nobilimea (maghiarii) erau tot mai iritate și nemulțumite de efortul pre-

Decamdată însă, în iunie-iulie 1600, aceste nemulțumiri mocneau doar. Mihai avea întreaga putere (sporită după succesul din Moldova) și se bucura de încrederea împăratului.

Pe acest fond, are loc la Alba Iulia dieta evocată mai sus. Dietele erau evenimente semnificative în viața țării, fiindcă reuneau „țara legală” – adică stările care în Transilvania, de prin secolul XV, se numeau națiuni – și luau decizii de mare importanță. Stările transilvane

Trofee capturate la Șelimbăr; în medalion, capul lui Andrei Báthory

tins pentru întreținerea oștirii de mercenari, de disconfortul creat de comportamentul oștenilor lui Mihai, încarturiți prin orașele și cetățile țării, de campania din Moldova, de nesupunerea iobagilor față de stăpânii lor, de boierii munteni și olteni, care ocupaseră anumite demnități, de orientarea prohabzburgică și antiotomană a voievodului român, de uriașul efort militar susținut de Mihai și de planurile sale de continuare a luptei contra Porții etc.

au avut întotdeauna și o componentă etnică, de aceea au și ajuns să se cheme națiuni.

Primele adunări ale țării sau congregații au reunit doar nobilimea, dar, încă din secolul XIII, s-au alăturat acesteia și elitele sașilor, secuilor și românilor. Cu timpul, din rațiuni prioritare religioase, români, priviți drept „schismatici”, au fost excluși ca grup din aceste instituții, ce aparțineau unui regat cu misiune apostolică.

Prin urmare, pe la 1600, de secole, nobilii, sașii și secuii,

guvernau Transilvania, iar nobilii vorbeau tot mai mult în numele maghiarilor, încât „națiunea nobililor“ era de-acum numită tot mai des „națiunea ungară“. Natural, după o asemenea tradiție, era cel puțin ciudat ca actele dietale să trebuiască confirmate de un „principe valah“, adică de un om din neamul disprețuit al supușilor români transilvani. Totuși, de voie, de nevoie, stările s-au aflat în situația de a se supune un timp lui

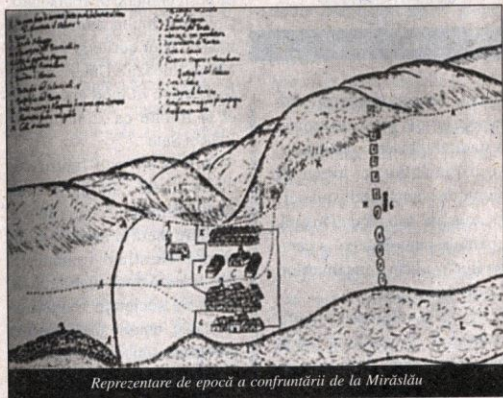
Măria Ta de la noi în aceste împrejurări". Dincolo de formule însă, importante rămân „dorințele" lui Mihai de la adunarea stărilor, dar și pretențiile acestor stări-națiuni față de domnul român.

Diplomatic, dieta începe cu o „dorință” îndeplinită a „măriei sale”, anume plata banilor pentru întreținerea oștii și participarea la război. Pentru întreținerea oștii, se făgăduiesc câte 6 florini de poartă, iar în privința obligațiilor mili-

Documentul dietei cuprinde apoi plângerile nobililor, nemulțumiți că iobagii și slugile lor fug în ostile „Mărie Sale“, că mercenarii pradă și „strică“ satele, că boierii români judecă pricini în Ardeal, că mulți iobagi din comitate au fugit între secui și între sași, că „Măria Sa“ emite „scrisori“ în română sau slavonă, în loc să le dea în maghiară sau latină, că domnul decisese recunoașterea funcției de voievod al Țiganilor, pe care o mai veche dietă o desființase, că unii preoți români se recăsătoriseră în anumite împrejurări etc.

În afara acestor chestiuni și a altora, legate mai mult de interesele stărilor, dieta „celor trei națiuni” a mai dezbătut două „dorințe” ale lui Mihai Viteazul. Prima este înfățișată în felul următor: „Mai departe, poștește Măria Ta, stăpânul nostru milostiv, ca satele cu islazuri, ungurești și săsești, să îngăduie pășunat liber, în locurile și hotarul necultivat, satorul românești ce sunt hotarnice cu ele, pe când greutatea și plata dărilor le poartă în chip egal”. În acest caz, stările, *recte* nobilimea, arată că nu au putut da pășunat liber turmelor din satele românești, căci vitele și oile românilor au făcut multe pagube.

Totuși, „din respect față de Măria Ta și din bunăvoința noastră față de Maria Ta” — cum se exprimă documentul — dieta încuviințează ca acele sate ungurești și săsești cu islazuri să dea satelor românești drept la pășunat, după cum vor

Reprezentare de epocă a confruntării de la Mirăslău

Mihai, care guverna ca un principe și acționa în numele împăratului.

Chestiuni românești în dietă

Din teamă de Mihai și de împărat, în documentul dietal, formulele sunt reverențioase față de domn: „Milostive stăpâne, am înțeles din vorbele Măriei Tale grija și milostivirea Măriei Tale față de noi, precum și ceea ce dorește

tare se exprimă acordul de a
veni la luptă cu călăreți și
pedestrași.

Deși era o adunare a celor trei națiuni, actul este redactat în fapt de nobilii maghiari, din moment ce, în privința impunerii, se spune: „Sașii să poarte greutățile în aceeași măsură cu noi...”. Banii și oastea erau absolut necesare, mai ales că domnul plănuise ca, după luarea Moldovei, să elibereze Timișoara și regiunea din Banat devenită provincie otomană în 1552.

face și satele românești față de alte sate românești, dar numai pentru cai, boi, junci și porci, nu și pentru oi. Pășunatul va trebui să decurgă în mod organizat, acolo unde sunt „locuri libere” și pășuni, nu în păduri, semănături, fânețe sau vii.

Se precizează și condiția reciprocității: numai satele românești care vor permite pășunatul liber pentru satele vecine ungurești, săsești și chiar românești să beneficieze de înlesnirea de mai sus. Se mai adaugă că sașii trebuie să accepte și ei acest fel de pășunat liber.

Cum se vede, voievodul a pretins ferm drept la pășunat și pentru turmele satelor românești în hotarul necultivat al satelor ungurești și săsești, însă dieta (nobilimea) nu a îndeplinit decât parțial și condiționat acest lucru. Avantajul era foarte mic, fiindcă românii erau mari crescători de oi, iar pentru turmele de oi nu se acorda nici o înlesnire. Putem presupune că decizia dietei a fost privită de domnul român, obișnuit cu ascultarea și supunerea, cu tratarea „dorinței” sale drept poruncă, ca o ofensă gravă.

„A doua dorință a Măriei Tale” – spune actul dietal – a fost ca „preoții români, în persoana lor, să nu poată fi siliți de nimeni la robotă”. În acest caz, nobilimea afirmă că a respectat întocmai voința stăpânului său. Robota era una din obligațiile de bază ale șerbului (iobagului) față de stăpânul său, iar preoții români (orto-

Sigismund Báthory

doși) erau considerați sub aspect juridic șerbi, ca urmare a statutului bisericii răsăritene și al românilor; ei aveau un statut de supuși „schismatici” și „tolerați” sau răbdați în țară, „până la buna plăcere a cetățenilor”, adică a maghiarilor, sașilor și securilor.

Preoții români erau singurii slujitori ai Domnului aflați în această situație de supuși ai nobililor, fiindcă preoții și pastorii unguri, sași și secui, aparținând confesiunilor recepte sau oficiale (romano-catolică, calvină, luterană, unitariană) și fiind situați în mare măsură pe „Pământul Săsesc” sau pe „Pământul Secuiesc”, erau oameni liberi. Cererea lui Mihai, aprobată de dietă, nu însemna eliberarea completă a acestor preoți români din iobăgie, ci doar scutirea lor de una dintre obligațiile iobăgești.

Dietă țării, dominată de nobilime, îi mai cere voievo-

dului să nu mai emită documente în slavonă sau română, să nu mai îngăduie boierilor români să se amestece în actul de justiție și chiar revocă decizia lui Mihai de acceptare a funcției de voievod al Țigănilor.

În plus, satele care nu ar vesti episcopului eventuala recăsătorie a preoților români sunt amendate cu câte 200 de florini. Firește, dieta a luat măsuri generale pentru binele țării, în acele condiții vitrege, de nesiguranță și de frământări. Cele mai multe dintre aceste măsuri erau dorite și de către Mihai Viteazul. Unele însă au fost cerute în mod special de el și tratate ca „dorințe ale Măriei Sale”.

Interesant este faptul că, dintre aceste „dorințe”, două sunt subliniate în mod apăsător de către dietă și ambele au în atenție chestiuni românești. Ele vizează două segmente de bază ale societății românești ardelenice, anume țărănimea și preoțimea sau, cu alte cuvinte, masa și elita spirituală a românilor (care era, pentru cei mai mulți, singura elită de o limbă cu ei).

Creator de sentimente naționale

În urmă cu patru sute de ani, Mihai nu a urmărit formarea unei Românii și nu a avut ca scop să reunească toată națiunea română într-un singur stat. El a fost însă un mare luptător pentru cauza creștină, un general în care unii vedeau pe singurul posibil eliberator

al Constantinopolului. Voină să-și extindă puterea, să făurească un mare bloc politic și militar, să fie respectat și luat în seamă, Mihai a construit pentru o clipă, pe locul vechii Dacii, un organism politic, peste care avea să se suprapună, după circa 250-300 de ani, România.

El a fost și numit de către mulți „restitutor Daciae”, iar numele de Dacia s-a aplicat țărilor locuite de români până pe la 1859. Mihai nu a acționat în numele națiunii române moderne și nici nu putea să o facă, fiindcă această comunitate nu era încă deplin formată. Dar, ca urmare a actelor sale, a creat în epocă reacții și sentimente naționale. El a condus Transilvania ca un principe, a recunoscut instituțiile țării, regimul celor trei națiuni și patru religii, limbile și legile țării, dar a venit însoțit de români, a introdus boieri români în dietă și în consiliul princiar, a pus oameni de-ai săi în fruntea cetăților, a reșezat biserica românilor transilvăni sub ascultarea mitropoliei Țării

Românești, a construit biserică mitropolitană românească la Alba Iulia, a urmărit oficializarea credinței ortodoxe, s-a ocupat de satele românești, de preoții români, a emis acte în românește etc. etc.

Acestea nu au trecut neobservate. În ciuda colaborării cu mulți nobili maghiari, cu secuii, în ciuda ostii lui multi-etnice, el a fost privit adesea ca român și tratat ca atare. Mulți români, inclusiv iobagi, au acționat la 1599-1600, mănăți de încrederea că „aveau un domn din neamul lor” (o spune maghiarul Szamosközy). Stările însă l-au privit mereu pe Mihai ca pe o amenințare. Elita a conștientizat atunci primejdia de jos, primejdia românească, posibilitatea ca țara, *în mare măsură românească sub aspect etnic, să ajungă românească și sub aspect politic.*

Dietă de la Alba Iulia, din 20-27 iulie 1600, reflectă în mare măsură aceste frământări și puncte de vedere. Pe de o parte, se vede o nobilime aparent respectuoasă și umilă, dar, în fond, semeață și orgo-

lioasă, iar pe de altă parte un principe care încearcă să poruncească stărilor, de care are nevoie, dar care se preocupă și de chestiunile românilor. Suntem convinși că înșiși românii ardeleni l-au sensibilizat pe voievod în legătură cu problemele lor.

După lupta de la Mirăslău (septembrie 1600) și mai ales după moartea lui Mihai, dietele au anulat toate măsurile sale, i-au pedepsit pe colaboratori și au decis ruperea legăturilor cu „țările valahe”, de unde venise „nenorocirea”. Preoții români, pedepsiți ca fiind colaboratori ai „Tiranului” și „Valahului” – cum era numit Mihai de fruntașii stărilor – au mai avut de așteptat încă un secol, când, pe la 1700, prin unirea cu biserica Romei, li s-a deschis perspectiva libertății, „satele” românești, țărani au trebuit să aștepte până la 1918.

Cu toate acestea, Mihai a arătat o cale de urmat pentru viitor. Fie și numai pentru aceasta, el rămâne un simbol național. Nu un individ sau altul au decis acest lucru, ci conștiința românească. ■

„DOSARELE ISTORIEI”

nr. 7(47), 2000, care va apărea pe 10 iulie, vă propune un grupaj de articole, documente și fotografii inedite sau rare pe tema:

SUB SEMNUL LUI HITLER

Din cuprins:

- Un oarecare Adolf Hitler...
- „Ein Volk, ein Reich, ein Führer”
- Serviciile secrete ale celui de-al Treilea Reich
- Bătălia Berlinului
- Capitulare totală
- Pași spre Nürnberg
- Unificare sub cizma lui Hitler
- Asociația româno-germană, precursora... ARLUS-ului!
- Transilvania sub „arbitraj” german
- Surse inedite despre shoah în România

BLITZ... CONCURS

Magazin istoric a ajuns la numărul 400. Cifra care ne obligă să nu ne trădăm cititorii. Lor – și mai ales celor fideli, care au păstrat cu sfințenie colecția, dincolo de revoluții și reforme – le adresăm concursul din această lună. Așadar, sunt 4 întrebări, formulate din numerele 100 (iulie 1975), 200 (noiembrie 1983), 300 (martie 1992) și 400 (iulie 2000).

Trimiteți până la data de 1 august a.c. răspunsurile la cele 4 întrebări (cu mențiunea *Pentru concurs*) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

Concursul nu are talon.

1. Care mănăstire de la Muntele Athos a fost numită multă vreme „Marea Lavră a românilor?”

a) Dionisiu

b) Cutlumuș

c) Sf. Pavel

2. La ce dată a început evacuarea Corpului expediționar britanic de la Dunkerque?

3. Cum se intitula voievodul Roman într-un document din 30 martie 1392?

4. Cine a fost primul rege creștin al Norvegiei?

a) Olav I

b) Hakon den Gode

c) Eric Bloodaxe

Răspunsul corect la *Blitz... concursul* din luna mai 2000:

a) –14/24 aprilie 1600

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul Gheorghe Axinte, din satul Bucium, com. Ștefan cel Mare, județul Bacău.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2001.

Am împlinit 400 de numere. Avem 33 de ani și patru luni. Nu are rost să facem un calcul al numărului de pagini tipărite în acest interval. Fiecare dintre cititorii noștri îl poate face, consultându-și colecția.

La cititori ne-am gândit în toți acești ani, pentru ei am încercat să facem revista cât mai interesantă și mai frumoasă. Tot la ei ne gândim în primul rând, și acum. Le-am simțit atașamentul, interesul și dorința de a participa la realizarea unei reviste cât mai bune din scrisorile pe care ni le-au trimis.

Ne gândim și la toți cei care ne-au ajutat în acești ani. Ne-ar trebui câteva numere de revistă ca să le pomenim doar numele. Îi asigurăm de recunoștința noastră și de faptul că nu am uitat că ne-au fost alături.

Ne gândim în primul rând la Cristia Popișteanu și Nicolae Minei, la toți cei care au trudit la această revistă și nu mai sunt printre noi.

Ce ne dorim? Să putem continua.

BUCUREȘTI ANULUI 2000 VĂZUȚI DIN 1930

ADRIAN MAJURU

- O nouă capitală la Brașov? •
- Ștrandurile și morala publică
- Aer pentru cei vii... la Bellu •
- Patriarhia la Văcărești • Metroul de sub Dâmbovița • Corso al eleganței feminine • Anarhie și servilism • Zgârie-nori pe Calea Victoriei

Procesul de modernizare a Bucureștilor, început în secolul al XIX-lea, cunoaște în anii '20-'40 ai veacului nostru ample proiecte edilitare. Cea mai prolifică perioadă a fost aceea dintre 1933-1940, când s-a realizat actuala configurație a centrului bucureștean: bulevardele pe axa Nord-Sud și Est-Vest, străjuite de hoteluri moderne, precum Ambasador, cinematografe, magazine, birouri de firme, cafenele, bufeturi și restaurante etc.

Primariatul lui Dem I. Dobrescu (1929-1934) a fost punctul de plecare al acestui proces de modernizare. El s-a opus ideii de a se crea o nouă capitală, fie la Băneasa (Bucureștii Noi a fost un astfel de proiect) sau chiar într-o altă regiune a țării (Brașovul fusese luat în calcul în 1927-1930).

În 1935, în vremea primarului Al. Gh. Donescu (1934-1938), s-a lansat „Luna Bucureștilor” (9 mai-9 iunie). Sărbătoarea bucureșteană a continuat și în vremea primariatului generalului Victor Dombrowski (1938-1940). „Luna Bucureștilor” a fost reluată în 1998 de Primăria Capitalei la sugestia Muzeului Municipal. În 1999, revista *Magazin istoric* a consacrat un număr special „Lunii Bucureștilor”, în care, între altele, sunt evocate și diferitele etape de dezvoltare urbanistică a Capitalei.

Cu peste șapte decenii în urmă, Bucureștii urma „să devină metropola culturală a Balcanilor”. Astfel, începând cu 1930, în trei luni, au fost amenajate două parcuri noi: Snagovul, „cu 3 000 pogoane

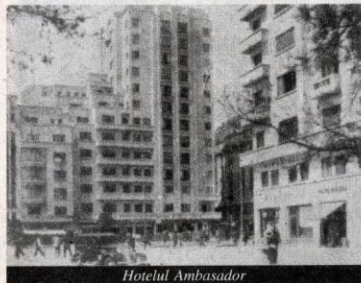
„Ce este cu atâta curățenie, domnule primar; noi am trăit veacuri întregi în murdărie și am trăit mai bine decât acum în curățenie”

pădure seculară, și Băneasa, cu 250 de pogoane”, precum și centrele de recreere din pădurea Pustnicul, de lângă Cernica, și s-a definitivat proiectul unui parc în Valea Plângerii (astăzi Parcul Tineretului). Pentru a mări centura de parcuri, arăta Dem I. Dobrescu într-un memoriu, „am încheiat cu statul convenția prin care [acesta] pune la dispoziția Capitalei toate masivele păduroase până la 40 de km împrejur”, dându-se aprobările convenite pentru „a face toate amenajările necesare și toate construcțiunile pentru agrementul cetățenilor și salubritatea orașului”. Intrau în această categorie pădurile Cernica, Comana, Plumbuita, Țigănești, Căldărșani, Gruiu și altele.

Au fost amenajate tot atunci primele stranduri, pentru care Dem I. Dobrescu a trebuit să suporte atacurile vehemente ale unor conservatori ai „moralei publice”, fiind considerat un violent „corupător al moravurilor orașului nostru”.

După 1935, s-a pus în valoare salba de lacuri din nordul Capitalei, care au fost asanate iar împrejurimile transformate în parcuri sau chiar noi cartiere de locuit: Băneasa, Herăstrău, Floreasca, Colentina.

Un proiect nefinalizat (și nu a fost singurul) urma să devieze circulația „de la bufet [azi restaurantul Doina], spre Șoseaua Jianu [azi Aviatorilor] și șoseaua colonel Ghica” [azi I. Mihalache] pentru a lăsa Șoseaua Kiseleff la dispoziția pietonilor. De-a lungul acestei artere, a fost amenajat, în anii 1936-1940, Parcul Național (astăzi Parcul Herăstrău), înfrumusețat prin deschiderea în 1936 a Muzeului Satului, apoi a restaurantului Pescăruș.

Hotelul Ambasador

Un viitor Intercontinental într-un proiect din anii '30

Un alt proiect viza unirea Grădini Botanice (inaugurate în 1935) cu parcul Palatului Cotroceni, în cadrul căruia, „să facem grădina noastră zoologică”, iar Palatul Regal de vară să se ridice pe Dealul Piscului, „în partea cea mai pitorească a Bucureștilor” (astăzi în zona sălii Polivalente). Pe Dealul Piscului, fusese amenajată și o „stațiune de sky”, ce „era vizitată cu pasiune de toată Capitala”.

A circulat și ideea opririi înmormântărilor la Bellu, cimitirul urmând a deveni muzeu. Era invocată „nevoia de pitoresc și de aer pentru cei vii”. Cimitirul nu se mai afla în afara orașului și prezenta „un mare pericol pentru populația atât de deasă” din vecinătate. Începuse amenajarea unui bulevard Văcărești, cu împădurirea dealurilor apropiate, „pentru a da mai repede bucureștenilor un loc de plimbare într-adevăr pitoresc”.

Pe de altă parte, „Planul meu – arăta Dem I. Dobrescu – fusese ca [tot] acolo [pe Dealul Piscului], să ridicăm cetatea universitară, care izolează pe studenți și îi ferește de tentațiile vieții marilor orașe”. Cartierul universitar așezat „la Pisc” ar fi avut în vale „parcurile și lacurile artificiale, care se pot realiza cu mare ușurință”.

S-a ales însă un alt loc, în oraș, unde astăzi se află grupul de cămine studențești din vecinătatea Facultății de drept. Curând s-a inițiat un nou proiect pentru zona Grozăvești.

Dealul Patriarhiei a fost inclus și el în planurile edilitare. Fiind considerat „singura parte pitorească din mijlocul orașului”, trebuia să fie completat și

transformat într-un „mic Vatican român”. Începuseră lucrările pe strada 11 iunie, dar împrejurările le-au oprit, macheta rămânând la Patriarhie.

Dealul Patriarhiei „trebuia să fie pus în axa unei esplanade, care ar fi continuat aleea actuală până la biserica Sf. Vineri”, Mănăstirea Văcărești, „cu superba ei priveliște, cu frumosul bulevard Văcărești, ar putea fi destinată ca reședință Patriarhiei noastre”.

Dar ceea ce urma să devină „speranța orașului nostru” era „esplanada Dâmboviței, care se va realiza prin acoperirea albiciei sale. Vom realiza într-adevăr o esplanadă monumentală, pe care n-o vor putea avea multe orașe din lume. Ea va aerisi orașul, va ridica valoarea urbanistică și va ușura imens circulația capitalei noastre... Sub Dâmbovița acoperită vom putea realiza metropolitanul orașului [metroul, ale cărui proiecte datează așadar, din anii '30 n. – A.M.J., care va ușura transporturile de mărfuri și de persoane. Cu metropolitanul Dâmboviței vom putea realiza gările în centrul orașului, făcute sub pământ...; astfel am putea soluționa și chestiunea trecerilor la nivel, care încurcă mult circulația orașului nostru”.

Planul fusese aprobat, iar într-o primă etapă urma să se acopere Dâmbovița între str. Șerban Vodă și Palatul Justiției, „cu compartimente provizorii sus și antrepozite jos. Lucrarea se plătea singură în 15 ani și cu veniturile după expirarea acestui termen continua acoperirea treptat”.

Demolări în anii '30

„Bucureșteanul este incapabil de muncă continuă. De aici instabilitatea sa profesională. În nici un oraș din lume nu vedem atâta comerț ambulant, atâția mișiți, atâția văcsuitori de ghete, atâția cartofori, atâția chibiți și atâția funcționari. În nici un oraș nu vedem atât de puțini profesioniști care să moștenească profesiunea lor din tată în fiu... meseriașul bucureștean preferă loviturile“

(Dem I. Dobrescu, 1934)

Conform planului de sistematizare, urma să se construiască un bulevard „care pleacă din josul crematoriului uman, ca o continuare a Bulevardului Brătianu, trece prin Valea Plângerii, atinge Dealul Piscului și ajunge la Văcărești“, iar Șoseaua Băneasa-Otopeni „este fixată la o sută de metri lărgime la intrarea în oraș“.

În viziunea edililor interbelici, Calea Victoriei rămăsese „un punct degradant al Capitalei noastre“, drept pentru care se fixase o lărgime de 22 de metri, iar sectorul cuprins între Hotelul Continental, Piața Palatului și strada Academiei era propus spre a fi dărâmat, „pentru a se face o frumoasă esplanadă“.

S-a avut în vedere chiar aducerea metopelor monumentului de la Adamclisi și reconstituirea lui pe dealul de la Arsenal pe strada Uranus urmând a fi transformat în „Pantheon național“, ce ar putea forma astfel „un punct de atracție pentru străini“. Deși o parte din fragmentele monumentului au fost aduse la București, proiectul nu a fost finalizat.

Piața Universității urma să fie transformată „într-un Corso unde să atragem populația orașului, care se îngheșuie pe celelalte străzi“. Între Piața Universității și Piața Mihail Kogălniceanu, s-au ame-

najat mai multe cinematografe, cafenele, berării, restaurante (Corso, Gambirinus, Cișmigiu etc.).

Interesant rămâne proiectul privind Lipsanii și împrejurimile. Astfel, această veche arteră urma să fie lărgită și transformată în stradă cu arcade, care „ar trebui să fie acoperită sus cu sticlă, astfel ca să împiedice circulația aerului. Ea trebuia transformată într-un Corso al eleganței feminine“ unde „s-ar stabili imitațiunea și emulațiunea elegantelor, din care ar ieși perfecțiunea eleganței. Eleganța naturală a doamnelor române ar face în curând din București un centru de propagare a eleganței în Balcani“.

Către 1940, proiectele urbanistice privind Bucureștii merg mai departe și sunt mult mai ambițioase. Se avea în vedere eliminarea totală a locurilor virane, înlocuite cu piețe monumentale, grădini, scuaruri și parcuri, iar pe străzile Capitalei „nu se vor mai

Blocul „Casata“ din apropiere de Piața Romană, prăbușit la cutremurul din 1977, și statuia lui Take Ionescu, dispărută după 1947

„Dacă românul ar merge în Occident cu hotărârea de a învăța și a imita în înțelesul cel bun, el ar observa că toate marile civilizații occidentale cultivă monumentul colosal și nu atât în construcția, cât în cea destinată cultului și vieții publice...

Unde sunt marile acoperișuri? Preoții strigă: ortodoxie, literații: misticism, dar ideea ridicării unei catedrale măcar la București, catedrală care nici nu era concepută pe adevăratele dimensiuni colosale, n-a făcut lumea să alerge cu obolul său. Și pruncul trebuia să aducă o cărămidă, presbiterul o piatră, arhitectul o noapte de meditație!...

Noi trăim pe teritoriul unei adunări de bordeie, unde se va ridica peste veacuri marea cetate. Dar noi n-o vom vedea, căci marginile n-au fost însemnate cu plugul“

(G. Călinescu, 1938)

vedea căruțe, harabale sau trăsuri“. Liniile electrice urmau să fie prelungite „până la o rază de 30-40 km, în jurul Capitalei“, iar în centrul acesteia, se va introduce metroul.

Piața Mare (Unirii) urma să fie desființată „complectamente“ (alături de celelalte piețe agroalimentare). În locul ei „se va deschide larg perspectiva Patriarhiei spre o mare piață pe care se va construi un mare monument [astăzi se află în derularea proiectului unui astfel de monument: Catedrala Mântuirii Neamului! n. – A.M.]“, aprovizionările „se vor face numai din antrepozite situate în diverse cartiere ale orașului“, chioșcurile, tarabele și barăcile având să fie desființate.

Interesant de amintit este faptul că zona Universității și aceea a Casei de Depuneri (astăzi C.E.C.-ul), deveniseră punctul unor proiecte privind construirea unor „centre de atracție“, precum „blokhausuri monumentale de câte 14-20 de etaje“, lucru uimitor pentru Bucureștiul interbelic, dar nu imposibil dacă ne gândim la Palatul Telefoanelor. Astfel, clădiri precum Universitatea, Casa de Depuneri, Ateneul Român, Cercul Militar „vor rămâne modeste amintiri ale unui trecut îndepărtat și de mult uitat“. Asemenea proiecte urmau a fi finalizate către finele veacului nostru.

Astăzi, multe dintre aceste proiecte au devenit realitate, dacă ne gândim la metrou, amenajarea Dâmboviței, a Bulevardului Văcărești, dar mai ales la clădirile mari din zona Universității (Hotelul Intercontinental) și zona Casei de Depuneri (clădirea fostă Bancorex).

De ce aceste proiecte au fost în mare majoritate sortite eșecului în urmă cu aproape 80 de ani? Ne răspunde Dem I. Dobrescu în *Viitorul Bucureștilor*, lucrare apărută în 1934.

Cea mai serioasă problemă era aceea a mentalității bucureștenilor, care „au păstrat caracterul umil al țaranului din care se recrutează“. Mentalitatea ostilă schimbărilor mari se regăsește în rândurile trimise de către negustorii bucureșteni care au trebuit să „suporte cu greu“ curățenia frecventă din piețe: „ce este cu atâta curățenie, domnule primar; noi am trăit veacuri întregi în murdărie și am trăit mai bine decât acum în curățenie“.

O altă problemă era faptul că „banul public nu a căpătat încă disciplina necesară ca să meargă la vistieria publică“, Dem I. Dobrescu fiind adeseori nevoit să intervină pentru a recupera mari datorii ale unor societăți comerciale față de primărie; primarul afirma pe drept cuvânt că va trece mult timp „până când banul public să ajungă să învețe drumul tezaurului public“. ■

UIOREL V. TILEA - TRIMIS EXTRAORDINAR

La 21 martie 1939, ziarul britanic Star publica următorul comentariu: „Domnul Tilea, ministrul României la Londra, a devenit acum persoana cea mai demnă de atenție dintre diplomații străini aflați în acest oraș. Poziția sa este una curioasă. În câteva zile a reușit să convingă guvernul britanic să acorde țării sale un interes pe care regele Carol II a eșuat să îl trezească în cursul vizitei sale de anul trecut. Acest lucru se datorează în primul rând invadării Cehoslovaciei. Acum, domnul Tilea se vede silit să își exercite puterea de convingere asupra propriului său guvern. La București există două păreri în privința alăturării în mod deschis la o alianță defensivă europeană. Și ambele se află, credem, în mintea regelui Carol II și cum acesta este un dictator, problema nu este una fără importanță“.

Când va vrea Dumnezeu

La 23 martie, după negocieri ce păruseră pe punctul de a eșua, România semna acordul comercial cu Germania. Guvernul român a declarat sus și tare, că el nu afecta independența țării. În aceeași zi, Viorel Tilea se îndrepta către București. Peste două săptămâni revenea la post. Ce putea înțelege ministerul britanic de Externe din această suită de mișcări? După ce Tilea se prezentase la lordul Halifax pentru a-l informa despre un ultimatum adresat de Germania României, lucru dezmințit de ministrul român de Externe, Grigore Gafencu, într-o întrevvedere cu reprezentantul guvernului britanic la București, ministrul român la Londra fusese rechemat de superiorul

său, dar cu binecuvântarea primului ministru mai rămăsese la post încă patru zile, în vreme ce regele, se pare, refuzase să îl înlocuiască, pentru a-i permite să revină, ca și cum nimic nu se întâmplase.

Pericol evitat

Peste câteva luni, la 21 noiembrie 1939, Sir Reginald Hoare expedia la Londra o telegramă. El relata, în versiunea pe care i-o încredințase un anume Monsieur Wenger, o discuție între colonelul Rădulescu, șeful Biroului mobilizării industriale – pe care nu îl cunoștea personal – și Marinescu, președintele Companiei petrolifere Concordia. Din telegramă mai aflăm că

nu numai Gafencu, dar și Carol II negaseră categoric, în fața ministrului britanic la București, ideea unui ultimatum german. Sir Reginald ținea să atragă atenția că spusele colonelului Rădulescu erau confirmate de informațiile obținute de atașatul militar britanic despre mobilizarea din martie 1939. „În concluzie, se pare că discursul ținut de domnul Tilea la Londra corespunde mult mai bine cu faptele, decât cele pe care ni le-au ținut atât ministrul de Externe, cât și regele însuși, chiar dacă motivul pentru care regele a dorit să ofere la Londra informații pe care nu a vrut să le comunice aici rămâne greu de înțeles“.

Dar iată ce a povestit Rădulescu despre evenimentele petrecute la București, la 18 martie 1939, când era doar maior. „La acea dată, la ora 23.00, se afla în casa unui prieten, când a fost convocat de urgență la Statul Major General de către comandantul șef căruia regele îi ceruse opinia în privința unei posibile rezistențe față de presiunile Germaniei. Ofițerii din Statul Major General au ezitat. Totuși, comandantul șef a insistat ca maiorul Rădulescu să își exprime opinia, fiind cel mai tânăr dintre cei prezenți. El a răspuns că nu trebuie să ezite, că trebuie să reziste cu orice preț și a adăugat: «Problema nu este să aflăm dacă putem rezista. Ceea ce facem noi nu este pentru rezultatul imediat, ci pentru istorie. De vom fi zdrobiți, prin faptul că am încercat să rezistăm, ne vom prezerva drepturile».

Șeful Statului Major General s-a dus, la miezul nopții, să îl vadă pe rege, care se întâlnise cu toți miniștrii săi. Toți îl sfătuiseră să cedeze.

Câtă vreme a lipsit, discuția dintre ofițerii de la Statul Major General a continuat și maiorul Rădulescu i-a câștigat pe toți de partea sa. Când generalul s-a întors, i-a fost comunicată opinia unanimă. Atunci, a mers din nou la rege și s-a decis să fie chemată imediat clasa a 5-a [a rezerviștilor], dându-se ordin imediat tuturor birourilor din Statul Major General să se pregătească pentru rezistență.

Viorel Tilea și lord Halifax

Când, la 20 martie, Germania a trimis un fel de ultimatum, s-a răspuns prin mobilizarea a încă cinci clase“. Sir Reginald Hoare ținea, evident, să își ia toate precauțiile necesare. „Cum faptele de mai sus sunt rezultatul relatării unui singur om, ele trebuie să fie verificate, dar în orice caz, ele arată o stare de spirit interesantă în cadrul Statului Major General“.

Să mai adăugăm că într-o scrisoare din 13 iunie 1939, trimisă lui Maurice Ingham, de la Foreign Office, Sir Reginald Hoare îi spunea că moartea unui secretar al Legației germane la București, Schmidt, în aprilie același an, trebuia pusă în legătură cu faptul că „a vorbit despre faimosul «ultimatum al lui Tilea»“.

Atunci, în primăvara lui 1939, presa britanică a continuat să comenteze episodul. Astfel, *The Economist* nota, la o săptămână după ocuparea Pragăi: „Regele Carol, se pare, a întors cu îndemănare în

favoarea sa o suită de evenimente care, altfel, ar fi putut să îl lase fără mijloace să reziste în fața trimișilor comerciali germani. Asemenea tuturor celorlalte state est-europene, România nu își poate permite să se opună Germaniei fără să dispună de o politică alternativă bine definită... Cu excepția unor gesturi convulsive ale Franței și Marii Britanii, nu există semne că România ar putea spera să primească ajutor din altă parte. În lipsa ajutorului, ea a fost silită

să își pună semnătura pe documentele lui Herr Wohlthat [conducătorul delegației germane]... Fără să rupă, în final, negocierile, căci aceasta ar fi însemnat depășirea liniei de siguranță, românii au respins «ultimatumul» și au avertizat guvernul britanic. Pe moment, pericolul pentru România a fost evitat, deși un acord comercial, conferind mari beneficii Germaniei, a fost în final semnat joi [23 martie] la București“.

Iar la 26 martie, sub semnătura Atticus, în *Sunday Times* apărea o coloană din care reproducem următorul pasaj: „Domnul Tilea este o persoană realistă. La fel și regele Carol. Amândoi recunosc că Germania este un vecin apropiat, o mare putere economică și militară și că nimic nu o va muta de pe hartă. De aceea, politica României este să negocieze cu Germania, recunoscându-i pe deplin puterea, dar fără a preda sufletul națiunii române. Domnul Tilea

este un om cu o personalitate aparte. Este calm, hotărât și impunător, reușind să rămână modest. Vorbește engleza foarte bine, dar nu joacă golf. Poate că acum, când Bucureștiul și Berlinul au ajuns la un asemenea acord comercial convingător, el va avea mai mult timp pentru golf. În mod sigur, a face curte Marii Britanii, ceea ce a constituit până acum un punct cardinal în politica românească, trebuie să fie o ocupație mai puțin ardentă de aici încolo.

Cererea lui Beck

Ziaristul britanic se înșela în ceea ce îl privea pe Viorel Tilea. El a negat că ar fi folosit termenul de „ultimatum economic”, referindu-se doar la faptul că cererile economice germane acționaseră „ca un ultimatum”. Altfel, el a contynuat să militeze pentru aderarea României la pactul Est-Vest.

„Colonelul Moruzov, șeful lui MI5 românesc [Tilea comite aici mai multe confuzii: Moruzov nu era colonel, conducea Serviciul Secret de Informații, care reunea atât serviciile de contrainformații și contraspionaj, corespondentul lor britanic fiind MI5, cât și pe cel de spionaj, care la britanici poartă denumirea de SIS sau MI6] m-a întâlnit în tren, la Veneția. El a aprobat în întregime acțiunea mea și la fel m-a aprobat și armata. A urmat o întâlnire cu Carol, Călinescu și Gafencu pentru a discuta

„Cât voi mai trăi eu, luminile s-au stins în Europa de Est și Centrală. Dar viața mea reprezintă puțin în istorie. Noi vom reveni la civilizație, când Dumnezeu o va vrea“

situația... Am câștigat. Gafencu a încercat să mă împace cu ambasadorul german, Fabricius. El m-a numit «Ambasadorul Marii Britanii». Am răspuns că eram ambasadorul onoarei și demnității României”. Astfel descrie Viorel Tilea vizita sa în țară.

A fost puternic impresionat de discursul rostit de Armand Călinescu la 27 martie, care a afirmat că România avea să lupte împotriva oricărui agresor, indiferent cine ar fi fost. dar a constatat și că acele curente contrare despre care îi vorbise lui Cadogan, la 18 martie, erau mult mai puternice decât se așteptase. Curentul pro-german devenea tot mai tare, câștigându-l și pe mareșalul Palatului, Urdăreanu.

La 6 aprilie, Tilea revelea la Londra, decis să obțină garanții britanice pentru România, așa cum obținuse deja Polonia. Într-o scrisoare trimisă lui Tilea în iulie 1970, Lord Brothly rememora eforturile pentru crearea unui front în Răsăritul

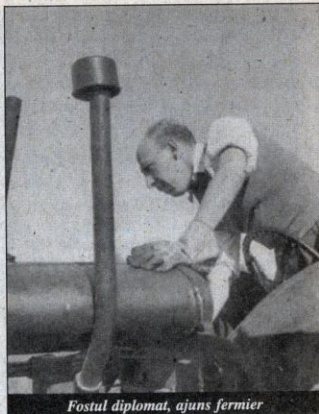
Europei. „Noi doream, în ceasul al 11-lea, o Alianță Balcanică, sprijinită de Rusia – îți amintești că Litvinov propusese mai înainte o conferință la București, pe care Chamberlain a refuzat-o, și ceea ce aveam noi în minte era o reluare a acestei sugestii, acompaniată de o garanție britanică imediată pentru România... Și în locul unui front răsăritean contra Germaniei am primit Pactul Ribbentrop-Molotov.“

A doua zi după revenirea sa la Londra, Tilea s-a dus să îl vadă pe Sir Alexander Cadogan, în legătură cu invadarea Albaniei de către Mussolini, ceea ce întărea necesitatea acordării unei garanții britanice pentru România. Spre neplăcerea lui Cadogan, Tilea a revenit la 10 aprilie, însoțit de Cretzianu, secretarul general al Ministerului de Externe român. Tilea se temea că dacă Chamberlain avea să acorde garanții doar Greciei și Turciei, nu și României, gestul ar fi fost considerat un semn clar că Bucureștiul trebuia să cedeze total în fața Berlinului.

Tilea aflase de la Beck, ministrul de Externe polonez, și de la Foreign Office că la cererea primului, România nu primise garanții simultane cu Polonia. El a explicat oficialităților britanice că făcuseră o greșeală, încurajând astfel pretențiile ungurilor și ale bulgarilor. După plecarea lui Cretzianu, Tilea a făcut lobby în capitala britanică, vizitându-i și pe

ambasadorul Franței, Corbin, și pe cel al S.U.A., tatăl viitorului președinte american J.F. Kennedy. Amândoi au susținut cauza României. Miercuri noaptea, Tilea a aflat că guvernul britanic ceruse celui francez să amâne acordarea garanțiilor pentru România. A sunat imediat la București și i-a cerut, în cod, lui Armand Călinescu să intervină la Paris pentru ca francezii să nu cedeze. Joi dimineața, i-a alertat pe Attlee și alți membri ai Parlamentului. Apoi a vorbit cu mai mulți membri ai Cabinetului britanic pentru a le obține sprijinul. În timpul seдинței de guvern, Chamberlain s-a arătat potrivnic acordării de garanții României, au învins până la urmă lordul Halifax (cărui ambasadorul Corbin îi comunicase hotărârea lui Daladier de a săprijini România), Hore-Belisha și Hudson, care au arătat că toată opoziția britanică dorea acordarea de garanții României, ca și marea majoritate a parlamentarilor guvernamentali. Atunci când s-a anunțat în Camera Comunelor la 13 aprilie că România, alături de Grecia, a primit garanția guvernului britanic, s-a auzit un ropot de aplauze.

A doua zi, Tilea a primit o scrisoare de la Cretzianu: „Problema negocierii cu Polonia este foarte delicată. Cred că ai avut aceeași impresie, ca și mine, că lord Halifax a înțeles că Beck va examina problema cu noi, făcând primul pas. Niciodată n-a fost vorba să îi adresăm noi

Fostul diplomat, ajuns fermier

primii o cerere lui Beck. Acum și Quai d'Orsay și Daladier ne spun că polonezii afirmă că ei nu pot discuta problema până nu îi abordăm noi”. În continuare Cretzianu îl informa că trimisese instrucțiuni reprezentantului României la Varșovia, Franasovici, să arate că, ținând cont de declarațiile făcute de Ungaria în capitala polonă și la Belgrad, cum că, în urma mobilizării decretate de România, va lua măsuri similare, era momentul să se studieze un „aranjament tehnic” în privința frontierelor aflate sub amenințare.

Peste ani, în 1970, Cretzianu îi răspundea astfel unei întrebări puse de Viorel Tilea: „În ceea ce îl privește pe G.G. [Grigore Gafencu], știu că el era în favoarea garanției. Este adevărat că în discuțiile cu germanii și italienii, a încercat să sublinieze caracterul ei unilateral... Nu pot să spun dacă Armand C[ălinescu] – de ar fi fost liber să o facă – ar fi transformat

garanția într-o obligație bilaterală”.

În luna august 1939, Viorel Tilea era în București. Aici a aflat de semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov. Era la masă, la familia Gafencu. „În stânga mea se găsea Clarissa Churchill... Mi-a spus că unchiul ei, Winston Churchill, i-a telegrafiat să se întoarcă imediat în Anglia, pentru că războiul avea să izbucnească în următoarele zile”.

Peste aproape un an, la 2 iulie 1940, Tilea afla cu stupeoare că noul ministru de Externe român, C. Argetoianu, anunțase că România renunța la garanțiile oferite de guvernul britanic. „Nici măcar nu l-am prevenit pe Sir Reginald Hoare, un prieten atât de mare și de bun al nostru”, nota Tilea.

La 23 iulie, un prieten de la Ministerul Informațiilor britanic l-a sunat să îi spună că Radio București a anunțat rechemarea lui de la post, de la Londra. A rămas în Marea Britanie. Avea să vorbească, la 5 septembrie 1940,¹ la BBC, adresându-se românilor din Transilvania. În aceeași zi, în Camera Lorzilor lordul Halifax făcuse următoarea declarație: „Ne-am exprimat sprijinul pentru principiul că vom fi favorabili unei modificări a statu-quo-ului, cu condiția ca întotdeauna o asemenea modificare să fie dreaptă și echitabilă în sine și să fie atinsă prin negocieri libere și pașnice. Pentru acest motiv, guvernul privește cu satisfacție discuțiile dintre România și Bulgaria

privind sudul Dobrogei. În consecință, nu putem accepta reglementarea disputei româno-ungare în privința Transilvaniei din moment ce ea este rezultatul unui dictat al puterilor Axei“.

În iunie 1943, Tilea s-a întâlnit cu fostul președinte cehoslovac Eduard Beneš, care tocmai revenise de la Moscova. I-a mulțumit pentru cuvântul bun pus acolo în favoarea României. A aflat că americanii urmau o politică brutal de realistă. Ei nu erau dispuși să se certe cu sovieticii pentru țările baltice sau Polonia. Nu erau de acord cu U.R.S.S. în toate problemele, dar nu vroiau să abandoneze politica de colaborare, nici după încheierea războiului.

Se confirmau temerile exprimate de Cretzianu într-o scrisoare trimisă lui Viorel Tilea, imediat după asasinarea lui Armand Călinescu: „Trebuie să îți atrag atenția asupra faptului că până și cercurile anglo-francofile cele mai convinse sunt consternate și încep să se întrebe dacă înfrângerea totală a Germaniei nu va constitui o primejdie la fel de mare pentru noi, ca și victoria ei. Cine ne va proteja – și cum – împotriva unei Rusii, rămasă singură și atotputernică în această parte a lumii?“.

„Cât voi mai trăi eu luminile s-au stins în Europa de Est și Centrală – scria Viorel Tilea, după instalarea regimurilor comuniste aici. Dar viața mea reprezintă puțin în istorie. Noi vom reveni la civilizație, când Dumnezeu o va vrea“.

Reverberații

KATHARINE GRAHAM

NICOLAE M. NICOLAE

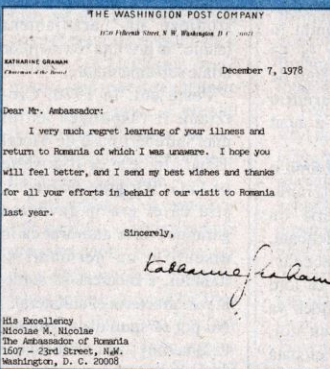
Am cunoscut-o pe Katharine Graham, despre care am citit un articol în revista *Magazin istoric*, nr. 2/2000, în calitatea mea de ambasador în S.U.A. Totul a pornit de la dorința ca România să fie prezentată în S.U.A., așa cum este ea, nici mai bine și nici mai rău. Iar d-na Graham era, prin obiectivitatea ei demonstrată, dar și prin curajul ei, prin rezonanța pe care o aveau opiniile ei în societatea americană, o persoană cu care trebuia menținută o legătură. Am avut prilejul să o întâlnesc în câteva rânduri la sediul *Washington Post* și la reședința ambasadei din Washington.

Într-o zi, în preajma audierilor din Congres privind prelungirea clauzei pentru România, am simțit nevoia să o consult. I-am dat un telefon, dar d-na Graham s-a scuzat că nu mă poate primi, deoarece urma peste trei ore să plece în Europa. M-am gândit să-i sugerez să facă, cu acest prilej, și o vizită la București.

D-na Graham m-a rugat să o păsuiesc o jumătate de oră, ca să se consulte cu colegii de călătorie. Peste o jumătate de oră m-a sunat și mi-a spus că este de acord, cu condiția ca eu să mă oblig să-i organizez o primire la președintele Nicolae Ceaușescu. Bineînțeles că am asigurat-o că mă voi ocupa. Știam că Ceaușescu nu pierdea prilejul să stea de vorbă cu mari personalități ale presei mondiale, iar d-na Graham era deja un gigant. A urmat o telegramă, prin care anunțam Ministerul de Externe din București intenția directorului ziarului *Washington Post* să facă o vizită în România și că dorește să stea de vorbă cu președintele țării.

Întrevederea cu Ceaușescu a avut loc în după-amiaza zilei în care a fost înmormântat Andrei Ceaușescu, tatăl lui. Faptul că a fost primită în asemenea împrejurări a fost mult apreciat de d-na Graham. Articolul publicat în ziarul *Washington Post* în urma acestei vizite s-a referit mai mult la dificultățile prin care trecea țara noastră,

generate, în principal, de mecanismul unui regim dictatorial, la situația sumbră a economiei românești, la tristețea oamenilor de pe stradă. În același timp, se sublinia interesul autorităților române pentru largirea relațiilor cu S.U.A., în condițiile îndepărtării treptate de U.R.S.S. D-na Katharine Graham nu putea să scrie altfel.

Încă de la apariția sa, revista Magazin istoric a găzduit articole care trăgeau semnale de alarmă pentru starea deplorabilă în care se găseau diferite monumente de valoare, mărturii ale trecutului nostru. O perioadă, din motivele cunoscute, asemenea articole nu au mai putut să apară.

În vremea din urmă, mai multe publicații – între care România liberă și Curentul – au reluat asemenea semnale care atrag atenția asupra degradării, a pericolului în care se găsesc edificii istorice. Revista Magazin istoric a hotărât să se alăture acestui efort de salvare a patrimonului istoric. O facem conștienți de faptul că pe fundalul unei situații economice generale grele, așa cum este cea pe care o traversăm, este dificil să se găsească banii necesari. Dar este la fel de evident că distrugerile provocate unor construcții ridicate cu sute, chiar cu mii de ani în urmă,

care sunt parte a istoriei noastre, sunt de cele mai multe ori iremediabile și imposibil de evaluat în bani. Dacă va exista voința de a le salva, de a ne salva istoria, soluțiile (în primul rând banii necesari) vor putea fi găsite. De altfel, există o serie de proiecte, finanțate și din străinătate, care vizează restaurarea unor monumente istorice. Și pe care ne vom strădui să le prezentăm.

Cu ajutorul a două colaboratoare – Theodora Stanciu și Lavinia Ivașcu –, am luat legătura cu toate Inspectoratele de cultură din județele țării și le-am solicitat să ne trimită materiale pe profilul revistei noastre. Primul text de acest fel ne-a sosit din partea Inspectoratului de cultură al județului Teleorman, prin intermediul doamnei consilier Georgeta Done. Așteptăm și din alte colțuri ale țării semnale de acest gen, pe care suntem gata să le publicăm.

CETATEA DE LA ZIMNICEA - DISTRUSĂ A DOUA OARĂ

ION PĂTRAȘCU

Alexandru cel Mare, fiul regelui macedonean Filip II și al Olimpiei, se născuse la Pella în anul 356 î.Chr. Educat mai întâi de Leonidas și după aceea chiar de celebrul filosof Aristotel, tânărul print participă la numai 17 ani la o campanie militară în Tracia. Un an mai târziu se face remarcat la Cheronea, când Grecia se închină lui Filip II. După asasinarea tatălui său, în 336 î.Chr., Alexandru urcă pe tronul Macedoniei. Era tânăr, nu însă nepregătit. În anul următor inițiază o campanie împotriva neamului tracic al tribalilor pentru consolidarea dominației macedonene în Tracia. Asigurarea spatelui frontului îi va da posibilitatea tânărului rege să se concentreze asupra planului său de cucerire a Orientului.

„Posada“ din pasul Șipca

Informațiile despre expediția lui Alexandru cel Mare împotriva tribalilor și a geților ne-au parvenit de la un istoric din secolul II î.Chr., Flavius Arrianus. Valoarea lor este sporită de faptul că Arrianus l-a folosit ca sursă pe Ptolemeu, gene-

ral și apropiat al lui Alexandru, participant direct la expediție și viitor rege al Egiptului.

În 335 î.Chr., Alexandru, „odată cu sosirea primăverii, trecu în Tracia îndreptându-se împotriva tribalilor“. Mai întâi invadează teritoriul tracilor autonomi după care, trecând Nestusul (Mesta), ajunge la poalele munților Haemus (Balceni),

probabil în dreptul pasului Șipca. Numai că aici era așteptat de păstorii traci. Ei au format un lanț de care în fața macedonenilor, blocându-le trecerea. Dar tânărului rege nu-i sta în fire să renunțe sau să tergiverseze lupta. După un sfat ținut pentru „găsirea soluției care avea să-i îngăduie cucerirea înălțimii cu minimum de pierderi“,

Descoperiri arheologice în cetatea getică de la Zimnicea (pp. 54-55)

Alexandru trecu la atac. Macedonenii se feriră de carele împinse de traci pe panta muntelui, fie împrăștiindu-se, fie culcându-se sub scuturi, iar apoi falanga porni la atac. În tot acest timp arcașii lui Alexandru trăgeau în tracii care ieșeau în întâmpinarea pedestrașilor. Redutabilei falange macedonene nu i-a trebuit mult să înfrângă „niște oameni echipați sumar” și „prost înarmați”, cei scăpați din această luptă salvându-se prin fugă.

Înfrângerea păstorilor din munți și apropierea lui Alexandru l-au determinat pe Syrmos, regele tribalilor, să se retragă împreună cu suita, copiii și femeile într-unul din țărmurile Dunării. În acest timp armata tribalilor era surprinsă și distrusă de macedoneni, resturile acesteia scăpând, ca și păstorii din munți, cu fugă în pădurile din apropiere. Pe câmpul de luptă tribalii lăsară 3 000 de oameni, în timp ce dușmanii lor pierduseră numai 50 de ostași.

Ajuns a treia zi după luptă pe malul fluviului, Alexandru a urcat mai mulți oșteni în corăbiile de război venite din Bizanț să-l susțină și a încercat

să debarce cu forța în ostrovul unde se refugiase regele tribalilor. Însă din cauza numărului mic al corăbiilor, coastele abrupte și apei fluviului, care „curgea năvalnică și amenințătoare”, operațiunea a eșuat.

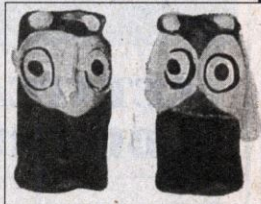
Cum nu dorea să termine o campanie cu un eșec, Alexandru hotărî să treacă Istrul (Dunărea) și să-i atace pe geții de la nord de fluviu, „în primul rând pentru că văzuse o mare mulțime de geți (vreo patru mii de călăreți și mai mult de zece mii de pedestrași) adunați pe malul Istrului, gata să-i curme orice încercare de debarcare, în al doilea rând pentru că îi venise pofta să ajungă pe „celălalt mal”. Să-l fi animat pe Alexandru numai acest spirit de aventură sau, mult mai probabil, dorința de pacificare a unor populații în continuă agitație?

Fără a ezita, îmbarcându-se pe una dintre corăbii, Alexandru a adunat toate luntrele de pescuit pe care le găsi în zonă și „trecu pe ele cât putu de mult din efectivele sale”. Și totuși, în comparație cu geții de pe malul stâng, efectivele macedonene erau de-a dreptul nesemnificative, „cam o mie cinci sute de călăreți și vreo patru mii de pedestrași”.

Tânărul rege se baza nu pe numărul ostașilor, ci pe coeziunea falangei și elementul surpriză. Trecerea fluviului s-a făcut în timpul nopții, „într-un loc cu holdă bogată care îi ascundea de priviri în timp ce se apropiau de mal”. Alexandru și-a pus pedestrașii să culce grâul cu lăncile lăsate de-a curmezișul și să înainteze astfel până în locurile unde câmpul nu era cultivat. Odată

ajuns la loc deschis, a dispus cavaleria pe aripa dreaptă și falanga în formație lărgită.

Cu tot numărul lor mare, geții „n-au rezistat nici măcar celui dintâi atac al cavaleriei”. Și, precum tribalii, singura scăpare care le mai rămânea era fuga. La început au fugit într-o cetate situată cam la o pasarangă (= 6 km) de fluviu. Dar, „când văzură cu câtă băgare de seamă înainta falanga lui Alexandru mereu pe lângă fluviu, cu cavaleria în frunte”, geții au abandonat și cetatea care era slab fortificată, luându-și cu ei femeile și copiii pentru a se refugia în interiorul

teritoriului, departe de fluviu și de macedonenii pe care cu numai o zi în urmă îi sfidaseră.

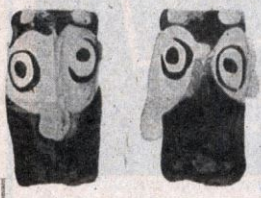
Alexandru a pus stăpânire pe cetate și pe tot avutul care, din cauza spaimei și a timpului scurt, nu putuse fi luat. I-a însărcinat pe Meleagru și Filip, doi comandanți ai infanteriei și apropiati ai lui, cu încălcarea și transportul prăzilor peste Istru, apoi distruse cetatea din temelii. După aceasta, aducând jertfe lui Zeus Salvatorul, lui Herakles, considerat strămoșul regelui macedonean, și, „însuși Istrului care nu-i fusese potrivnic”, în aceeași zi s-a întors în tabără.

Acest atac a avut o influență puternică asupra celorlalte populații tracice din zonă.

Însuși regele tribalilor, Symos, și-a trimis solii cu daruri la Alexandru și mai târziu un contingent de două mii cinci sute de tribali avea să lupte alături de macedoneni în Orient.

Tezaur arheologic

O problemă foarte disputată în rândul specialiștilor a fost și este aceea a localizării zonei pe unde a trecut Alexandru la nord de Dunăre și identificarea cetății distruse de acesta. Încă de la începutul secolului XX,

Vasile Pârvan, întemeietorul arheologiei moderne românești, emitea ideea că dăvegetică de la Zimnicea ar fi una și aceeași cu cetatea distrusă de Alexandru cel Mare. Într-adevăr, dăve de la Zimnicea este situată în apropierea Dunării, chiar pe terasa ce domină lunca.

Cea mai intensă locuire a acestora se plasează chiar în epoca lui Alexandru și tot atunci arheologii au constatat un strat de arsură corespunzător unei distrugerii violente. În apropierea cetății se află unul dintre cele mai mari cimitire getice, întins pe mai mulți kilometri. Din așezare și cimitir au fost scoase la lumină, pe lângă o mare cantitate de

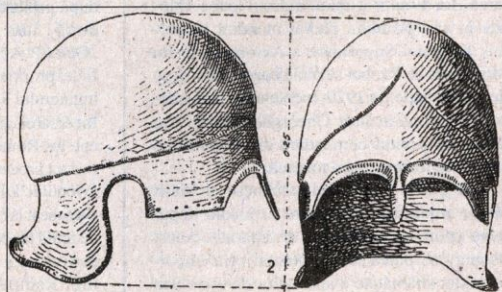
ceramică getică și grecească, numeroase fibule de argint și bronz, vase de argint, bijuterii de argint și aur, arme de fier și chiar monede de argint.

În stațiunea getică, primele descoperiri îi aparțin lui C. Bolliac, la sfârșitul secolului XIX, în necropola din punctul „Câmpul morților“. Aceștia îi va urma D. Papazoglu, în a cărui colecție vor intra o serie de vase. Săpăturile au fost reluate în anul 1924 de Ion Andrieșescu, care a cercetat atât cetățuia, cât și cimitirul. Dar primele săpături sistematice au fost realizate în anii 1948-1949 când, sub conducerea lui Ion Nestor, s-au scos la lumină numeroase vestigii din epoca bronzului, geto-dacă și Evul Mediu (secolele XIV-XV). Din nou cercetările aveau să fie întrerupte până în anul 1967 când, de data aceasta sub conducerea Adinei D. Alexandrescu, au fost reluate în toate sectoarele stațiunii arheologice. Până în anul 1975 s-au scos la lumină numeroase vestigii de o valoare deosebită.

Deși au fost înregistrate rezultate remarcabile, punând într-o altă lumină civilizația getică din Câmpia română, din

1975 și până în prezent această extraordinară rezervație arheologică a fost practic abandonată. În momentul de față distrugerile au atins o mare intensitate. O mare parte a necropolei a devenit suprafață cultivabilă. Pe o altă a fost ridicată o platformă de gunoi. Tot deasupra cimitirului au început să răsară casele unei colonii de romi, apropiindu-se de cetate. Toate acestea se întâmplau în momentul când zona era declarată rezervație arheologică din 1991.

Din fericire, la Zimnicea încă se mai poate face ceva. Este nevoie de foarte puțini bani și de multă inițiativă. Ar trebui oprit accesul celor care exploatează terenul agricol, îndepărtate gunoarele și, dacă nu dărmată, cel puțin stopată extinderea coloniei de romi. Un al doilea pas ar fi împrejmuirea rezervației arheologice, marcarea corespunzătoare a zonei și redeschiderea săpăturilor arheologice. Apoi obiectivul ar trebui inclus într-un circuit turistic, alături de cetățile medievale de la Turnu Măgurele și din Giurgiu. ■

AFACEREA „GETTA - R.A.S. - 1“

Un om își pune inteligența și banii în serviciul țării. Conaționali, chemați să hotărască dacă munca sa servește interesului național, decid că propriul lor cont din bancă este mai important. Eterna poveste a comisionului bine plăsat.

Dr. VALERIU AVRAM

Hidroaviația militară română a luat ființă în anul 1919, prima escadrilă fiind dotată cu aparate de tip Hansa Brandenburg W. 12, cu motoare de 220 CP, provenite din materialul aeronautic capturat din Ungaria. Repararea câtorva aparate rămase de la germani și importarea din Franța a unor hidroavioane folosite în anii primului război mondial au permis Direcției Superioare a Aeronauticii din Ministerul de Război să pună bazele unui grup de hidroaviație. În 1920, locotenent-comandorul de marină aviator Gheorghe Măicănescu a devenit primul comandant al Grupului de hidroaviație din armata română.

Lungimea litoralului românesc al Mării Negre și politica de apărare națională impuneau sporirea numărului de aparate. Acest obiectiv se putea realiza numai prin importarea din străinătate a aparatelor de zbor. Sau

cel puțin așa susținea o mare parte a specialiștilor din domeniu.

Existau însă și persoane de altă părere. Industriașul George I. Georgescu, proprietarul Societății de Transport Constanța (S.T.C.) a finanțat realizarea primului hidroavion românesc, după proiectul inginerului Radu A. Stoika. În două luni și jumătate, hidroavionul „Getta-R.A.S.-1” – denumit așa după numele fiicei proprietarului firmei S.T.C. și după cel al inginerului Radu A. Stoika – a fost gata de zbor. Încercarea aparatului în aer a fost realizată de cpt. av. Romeo Popescu, după ce acesta urmărise tot procesul tehnologic de realizare a hidroavionului. La 15 august 1925, „Getta - R.A.S.-1” s-a ridicat la o altitudine de 500 metri, „fapt demn de toată lauda”, care a demonstrat „construcția performantă a hidroavionului conceput de dl. ing. Radu A. Stoika”, după cum au scris

specialiştii. Aparatul a amerizat, în timpul unei furtuni puternice, verificându-se „perfectele calităţi nautice ale acestuia, superioritatea lui din punct de vedere aerodinamic, graţie unor principii noi folosite la realizarea acestuia, ceea ce îi dă o mare stabilitate în aer, dovedind în acelaşi timp o stabilitate şi un echilibru perfect în apă”.

Foarte bun, nu avem nevoie

După efectuarea mai multor încercări în zbor, cpt. av. Romeo Popescu a înaintat Inspectoratului General al Aeronauticii (I.G.A.) următorul raport: „Relativ la hidroavionul «Getta», subsemnatul căpitan aviator Popescu Romeo, membru în comisia de recepţie instituită cu ordinul Ministerului de Război – Inspectoratul General al Aeronauticii cu nr. 10 692/1925, precum şi în calitate de pilot al acestui prototip, mă simt dator să declar următoarele:

1. Am urcat pe acest prototip, deşi nu mai văzusem un hidroavion şi fără încercări statice [de rezistenţă], cu toată încrederea, fiindcă am asistat la construcţia lui piesă cu piesă.

2. Hidroavionul a zburat de la primele încercări.

3. Am aproximativ 25 ore de zbor cu acest prototip, l-am supus la grele şi diverse eforturi, unele cu bună ştiinţă; a stat trei luni sub cerul liber, pe ploaie şi vânt, la umezeala Mării Negre. Totuşi, fapt uimitor, nu s-a dereglat nici cel puţin un cablu, iar aparatul şi-a păstrat intacte calităţile de zbor, fără nici o derivaţie de reglaj, în divergenţă cu avioanele noastre terestre, cărora din timp în timp li se reţusează reglajul.

4. Personal, sunt de părere că, dată [fiind] situaţia generală, s-ar putea stabili performanţele înaintea probei statice, iar ca pilot îmi iau răspunderea oricărui accident.

5. În prezenţa unei comisii numită de Inspectorat, am executat zboruri de supleţe cu o elice calată [oprită].

6. Menţin întru totul memoriul ce l-am înaintat I.G.A. şi mai specific încă o dată calităţile foarte bune ale acestui hidroavion pentru şcoala de perfecţionare”.

Într-o notă trimisă de Comandamentul Marinei Militare din Constanţa Inspectoratului

General al Aeronauticii, se arăta, printre altele: „De la 15 august 1925, hidroavionul «Getta-R.A.S.-1» a fost supus la tot felul de încercări pentru determinarea calităţilor lui navale şi de zbor, fiind pilotat de căpitanul Popescu Romeo şi având ca observatori de bord pe locotenentul Diaconescu şi plutonierul av. Culluri. La unele experimente au participat inginerul Alexandru Cottescu, preşedintele Consiliului de administraţie al C.F.R., amiralii Coandă şi Scodrea, ofiţeri ai Diviziei de Mare, colonelul av. Constantin Fotescu, comandantul Flotei de Luptă, ofiţeri polonezi aviatori în frunte cu generalul Zagorsky şi echipajul crucişătorului englez «Frobisher», ceea ce a demonstrat că hidroavionul «Getta-R.A.S.-1» are calităţi bune şi ar putea să fie comandat pentru hidroaviaţia noastră”.

Unii comandanţi ai aviaţiei şi marinei au venit în sprijinul lui George I. Georgescu, care înaintase o ofertă Ministerului de Război privind construirea acestui aparat pentru armata română. Prin memoriul nr. 17 717 din 30 decembrie 1925, el se oferea să construiască 10 aparate. O comisie formată din lt. col. Gheorghe Popescu şi inginerii Mihai Racoviţă şi Nicolae Păpuriţă din cadrul Direcţiei Tehnice a I.G.A. şi Arsenalul Aeronautic au negociat cu G.I. Georgescu devizul şi au convenit să se acorde fabricantului suma de 1 190 000 lei pentru fiecare aparat, precum şi alţi 742 000 lei pentru un hidroavion fără motor, necesar efectuării probei statice.

Prin Ordinul nr. 1 058 din 16 ianuarie 1926, Ministerul de Război a propus Societăţii de Transport Constanţa construirea a două aparate pentru zbor şi a unuia pentru probe statice, oferind suma totală de 2 420 000 lei, plata urmând a se ordona prin Banca Colentina.

La 24 august 1926 cele trei aparate erau gata. Dar, contrar tuturor aşteptărilor, în urma testelor efectuate la 12 decembrie 1926 de o comisie de aviatori şi specialiştii din cadrul I.G.A., rezultatele au fost considerate nemulţumitoare. Proprietarul G.I. Georgescu a contestat seriozitatea testelor, punând sub semnul îndoielii buna credinţă a unor membri din comisie. El s-a adresat în mai multe rânduri Ministerului de Război, cerând o nouă expertiză, dar a fost refuzat.

Fără incidente de zbor

Ce se întâmplase?

La 1 august 1926 sosise în România Marco Maria Bonoldi, reprezentantul firmei italiene Societă Idrovolanti Alta Italia (S.I.A.I.), care a propus Ministerului de Război achiziționarea unor hidroavioane „Savoia”. Propunerea a fost făcută chiar în momentul în care se efectuau probe statice și se pregătea recepția finală a celor două aparate românești. Oferta lui Bonoldi explică modul în care s-au făcut testările din timpul probei statice pentru „Getta”. Unii membri ai comisiei cu putere de decizie (coloneii Constantin Negură și Ion Stoicescu) au primit comisioane substanțiale din partea firmei S.I.A.I. și aceștia au făcut presiuni asupra Ministerului de Război pentru a fi achiziționate imediat aparate italiene, deși ei nici nu cunoșteau hidroavioanele respective. Bonoldi venise în România cu intenția de a impune produsele sale pe piața românească, fiind interesat în eliminarea oricărei concurențe. Numai așa se explică faptul că el i-a propus lui Georgescu să-i cumpere fabrica, dar acesta a refuzat categoric.

La 25 februarie 1927, Georgescu se plânga Ministerului de Război pentru că fusese ruinat și își pierduse întreaga „autoritate morală pe care o câștigase” firma lui. Neîncrederea autorităților în drept putea avea „urmări negative asupra apărării țării”, afirma el, căci „hidroavionul «Getta» va rămâne reușit în istoria hidroaviației româ-

nești, fiind primul hidroavion conceput, realizat și experimentat în atmosfera celui mai călduros patriotism, deoarece concepția, mâna de lucru, capitalul și materialele întrebunțate sunt toate românești”.

La 13 aprilie 1927, S.T.C. a predat cele trei aparate Ministerului de Război, care a cumpărat și prototipul. Unul dintre aparate a fost prezentat la Expoziția Internațională Aeronautică de la Praga, din august 1927, bucurându-se de aprecieri. Cu toate acestea, hidroavionul românesc a fost dat uitării. Atitudinea unor specialiști din Ministerul de Război și I.G.A., propaganda nefavorabilă declanșată de aceștia au provocat importante daune morale și materiale firmei S.T.C., dar timpul a demonstrat că cele trei aparate fabricate de aceasta au servit mulți ani aeronautica națională, fără să se producă nici un incident de zbor.

Preferatul „Savoia” era scos din serviciu

Numeroasele documente cercetate în arhivele militare și civile ne îndreptățesc să afirmăm că și în cazul hidroavionului „Getta” s-a acționat cu bună știință în sensul împiedicării construcțiilor aeronautice autohtone. De altfel, hidroavionul românesc fusese boicotat de persoane recunoscute prin lipsa lor de probitate.

(Continuare în p. 70)

Articol dedicat criticului de film
Corneliu Medvedov

AURELIA COCĂNEANU, O ROMÂNCĂ ÎN CINEMATOGRAFIA BRAZILIANĂ

ÁTICO VILAS-BOAS DA MOTA

Profesorul universitar brazilian Ático Vilas-Boas da Mota este un vechi prieten al României și istoriei ei. Apariția în Brazilia a lucrării sale *Momentos da história dos Romanos* (Momente din istoria românilor), despre care revista *Magazin Istoric* a scris la timpul respectiv, a constituit un adevărat eveniment editorial. De data aceasta, profesorul a mers pe urmele unei românce din Rio de Janeiro, despre care ar vrea să afle de la cititorii săi cât mai multe date, în completarea portretului pe care i-l creionează în textul ce urmează, subcapitol al cărții sale *România & Brazilia: o punte culturală*, traduse de Micaela Ghițescu.

Din cercetările istorico-culturale pe care le-am efectuat, de-a lungul câtorva ani, am constatat că, în România, nimeni nu știe cine a fost Aurelia Cocăneanu. Numele ei nu figurează nici măcar în lucrările ce s-au vrut mărturie ale aportului femeii la cultura țării sau la patrimoniul cultural al umanității. Mă

refer, în speță, la dicționarul *Mon dofemina* (Femei române), publicat în 1994 de Mioara Mincu și Elena Mironescu.

Nimic, absolut nimic despre Doamna Cocăneanu: nici o știre, nici o urmă în țara ei natală. Și totuși, ea a existat și, într-o manieră expresivă, a lăsat mesajul său în

istoria teatrului și a cinematografului brazilian, în deceniile '20 și '30. Spațiul de activitate al actriței a fost în special Rio de Janeiro.

În fond, cine a fost Aurelia Cocăneanu, numită Aurica? Am cunoscut-o, în ultimii ani ai vieții, în colonia română din Rio de Janeiro, în mediile refugiaților politici. Sosise însă în Brazilia cu mult înaintea lor. Îi plăcea să cânte ori să facă parte din mici coruri improvizate la Casa Română din Rio de Janeiro.

Venise în Brazilia la începutul secolului al XX-lea. De îndată ce a luat ființă cinematograful mut, această „glamorous” Aurelia Cocăneanu, sub pseudonimul de Aurora Fúlida (de la verbul *fulgir* = a sclipi, a fulgera), a fost atrasă în studiourile epocii. Având succes, a intrat în istoria cinematografului brazilian sub acest pseudonim.

Era considerată o bună actriță, tipul de femeie capabil să înflăcăreze sufletele bărbaților. Printre admiratorii ei necondiționați se afla și înstăritul întreprinzător Francisco Serrador care, după cum ne informează istoria orală, o curta și-i oferea cadouri scumpe. Deținea o casă frumoasă – tip vilă – în str. Santo Amaro 191 din Rio de Janeiro, cartierul Glória, pe al cărei teren, în trei terase (palieri), a adăpostit Casa Română. Alt imobil se afla pe Insula Guvernatorului (Rio de Janeiro). Casa Română a fost, mai înainte de orice, adăpostul spiritual al refugiaților, reușiți acolo spre a diminua efectele singurătății și dorului, marea lor protectoare fiind Aurelia Cocăneanu.

Puterea destinului

Cum spuneam, până acum nu a scris nimeni o biografie a Aureliei Cocăneanu (Aurica sau Aurora Fúlida). Din viața ei

se știe doar ce ne-a dezvăluit ea însăși în interviuri ocazionale, de pildă, cel acordat revistei *Selecta* (Rio de Janeiro), la 18 august 1924. S-a născut în București, la 27 august. Vanitatea feminină a obligat-o să nu-și dezvăluie anul nașterii. Vocația ei a fost precoce. A debutat la șaptesprezece ani, într-un ansamblu de dansatori care a evoluat în orașul ei natal și care avea nevoie de tinere care să ocupe câteva locuri goale din trupă. Așa a început cariera celei care

a ajuns să fie Aurora Fúlida, sub semnul jocului probabilităților sau al întâmplării, pe care unii îl numesc puterea destinului.

Părinții s-au ȳpus de la bun început pretenției celei care mai era încă aproape o adolescentă. A fugit de acasă, însoțită de alte două prietene. Experiența a costat-o scump și a învățat-o să-și aștepte rândul. Timp de doi ani a fost doar

figurantă. Atunci s-a hotărât să se despartă de trupă și, cu puținele

economii pe care le avea, s-a dus la Milano unde, dansând noaptea, câștiga strictul necesar ca să supraviețuiască și să ia lecții de dans. A reușit să se formeze ca dansatoare de balet clasic și să interpreteze rolurile într-un stil personal, astfel că, lucrând acum pe cont propriu, a străbătut principalele orașe din Italia și Europa. Afirma chiar că la fiecare triumf artistic obținut i se făceau propuneri mai puțin licite și i se impuneau constrângeri „cărora nu i s-ar fi putut supune”.

A primit apoi oferta de a merge în America de Sud, ca angajată a unui ansamblu teatral. După aceea s-a dus la Buenos Aires și în Brazilia. De acolo s-a reîntors în Italia și, în continuare, a făcut o călătorie ca să-și viziteze familia, revenind curând după aceea la Rio de Janeiro. Abia sosită, a primit vizita cineastului și operatorului cinematografic Antonio Leal, care i-a propus rolul principal

Aurelia Cocăneanu, surprinsă în două ipostaze

Într-un film aflat în stadiu de proiect. „Nu aveam nici un contract atunci”, afirma ea, astfel că a acceptat. A jucat rolul Luciei, în filmul *Luciola*, bazat pe opera romanțierului brazilian José de Alencar (1829-1877).

Filmul a provocat o mare polemică atunci când a fost lansat. Tematica a fost considerată ca foarte îndrăznească pentru moralitatea epocii, mai cu seamă scenele în care personajul evoluează ca o femeie mondenă. Toate acestea au făcut ca filmul să fie declarat „nepotrivit pentru minori și doamne”.

Chiar și revistele de cinema comentează că unele doamne neprevăzute, asistând la film, au plecat de acolo indignate de scena în care *Luciola* se urcă pe masă, în timpul unui dineu, imitând, pentru o asistență de desfrânate, pozele lascive din tablourile Doctorului Sa; ori cea din alcov când, amorul fiindu-i disprețuit, „își sfășie hainele, făcând să apară, în fața bărbatului pe care-l iubea, cîrtezana impudică”.

Dama cu camelii

Dar cariera actriței de cinema abia începea. După *Luciola*, Aurora Fúlgida era cerută de un public care ghicea în ea pe artista „charmeuse” și hipnotizatoare și care reclama prezența ei pe ecran. A jucat în *Roză care-și pierde petalele*, pe un scenariu de Gastao Tojeiro, care a primit elogii călduroase din partea presei. Scriitorul Medeiros de Albuquerque (1867-1934), membru al Academiei Braziliene de Litere, a scris o piesă special pentru ea, dar aceasta nu a fost niciodată reprezentată, deoarece compania, din nefericire, s-a dizolvat. A mai jucat în *Datoria, de a iubi* de la Benedetti Filme, alături de Amália de Oliveira.

În jurul idilei cu renumitul întreprinzător Francisco Serrador – din Rio de Janeiro – nu au lipsit intrigile și bârfele, roade ale unui Rio încă marcat de climatul „belle époque” și de reziduuri provinciale.

În deceniul '50, când am cunoscut-o, la sediul Casei Române din Rio de Janeiro, atunci deja în vârstă, s-a dovedit o româncă foarte preocupată să-și ajute compatrioții aflați în nevoi – în special pe emigranți –, oferindu-le, în măsura posibilităților, asistență materială și sprijin moral.

La sediul aceluia așezământ și-a cedat, odată, garajul, pentru ca Gheorghe Dascălu să-și instaleze acolo atelierul de rame, iar într-una din camerele casei adăpostea de asemenea români strămtorați financiar.

Era foarte preocupată de aspectul său exterior. Tot timpul își aranja părul, pe lângă faptul că dădea mare atenție machiajului. La toate reuniunile și festivitățile de la

Casa Română apărea foarte bine îmbrăcată și fardată. Ducându-mă s-o vizitez, după mulți ani, pe când mai locuiam încă în Goiás, am găsit-o istovită, sprijinindu-se pe pernele unui pat, în camera de oaspeți, care fusese salonul reuniunilor de la Casa Română. Tot timpul își aranja părul, ca și cum ar fi fost în fața unei oglinzi, ceea ce-mi amintea de finalul filmului *Dama cu camelii*.

Ca româncă rămasă credincioasă rădăcinilor sale, nu-și uita țara. Merită cu prisosință un studiu biografic mult mai amplu și aprofundat. Avea o nepoată, în Rio de Janeiro, care i-a moștenit bunurile și toată arhiva, aceasta fiind foarte valoroasă pentru studiul biografic pe care îl sugerez.

Ea, Aurelia Cocăneanu – sau Aurica, pe numele românesc – sau Aurora Fúlgida, strălucit pseudonim, reprezintă cu fidelitate grația și eleganța femeii române, trăsături așa de frecvente la atâtea alte personalități inserate în istoria culturală braziliană. ■

Iubiri celebre

**VERA
ȘI
VLADIMIR
NABOKOV**

R. BERGMANN (Frankfurt am Main)

Căsnicia lor a durat 52 de ani, timp în care nu s-au despărțit decât foarte rar și pentru scurt timp. Scriitorul Vladimir Nabokov i-a spus odată surorii sale, Elena: „În iubire trebuie să fii precum frații siamezi, unul trage tabac pe nas, celălalt strănută imediat“. Cei doi soți au fost „îngemănați“ o viață întreagă, legați de „o telepatie duioasă“. Revista britanică Esquire a apreciat că „au făcut din căsnicia lor o operă de artă“.

Vladimir Nabokov scria, în 1923, după ce o cunoscuse pe Vera: „Ai intrat în viața mea... precum se intră într-un regat, în care toate apele așteaptă să-ți oglindească chipul, toate străzile îți așteaptă pașii... Este ca și cum în sufletul tău așteaptă câte un loc pregătit pentru fiecare gând al meu...“. Pentru el frumusețea însemna totul. Ea era foarte frumoasă, cu ochi albaștri strălucitori, cu o prestanță aristocratică, ce atrăgea toate privirile. El era un charmeur, adulat de femei, sigur de sine.

Și totuși, obârșia lor a fost cât se poate de diferită. Vladimir Nabokov, născut în 1899, era rus, crescut în lux, cu guvernante, care încă de la vârsta de 7 ani l-au învățat limbile franceză și engleză.

Tatăl, un cunoscut jurist, om de orientare european-liberală, era un antițarist convins și, lucru rar în Rusia, filosemit. În 1922, emigrat cu toată familia la Berlin, a fost răpus, la o adunare, de

gloanțele unui monarhist rus.

Vladimir a scris poezii încă de la vârsta de 6 ani și la 15 ani citise toți clasicii literaturii ruse și universale, din biblioteca tatălui, care

număra 10 000 volume. Boxul, înotul, tenisul, călăria i-au completat educația. De mic copil și apoi o viață întreagă a adorat fluturii:

În umbra soțului

Vera, născută Slonim, în 1902, aparținea unei familii de evrei mic-burhezi. Tatăl, cu toate restricțiile țariste, reușise să termine Facultatea de drept, fără a obține însă aprobarea de a profesa, astfel că a devenit comerciant, asigurând familiei o viață de oarecare bunăstare. La 3 ani Vera știa să citească și era dotată cu o memorie ieșită din comun: era suficient să citească de două ori o poezie, ca să n-o uite o viață întreagă.

Încă din copilărie, vorbea (în afară de rusă) franceza în familie, engleza cu copiii familiilor bogate din cartier și germana. În timpul revoluției familia a fugit la Kiev, apoi la Odessa. Viața lor era însă în mare pericol, din cauza pogromurilor sângeroase săvârșite de bandele liderului ucrainean Petliura. Au fugit mai departe la Ialta, apoi la Sofia, Viena, stabilindu-se în 1921 la Berlin, unde se refugiaseră aproape 500 000 de ruși. După ce inflația și criza economică au luat proporții, centrul lor s-a mutat la Paris.

Vladimir și Vera s-au căsătorit la 25 aprilie 1925, la Berlin. Cercurile rusești au fost consternate de „mezalianța” lor, dar și pentru că ele, aceste cercuri, erau în

Vera, în tinerețe

mare parte de un antisemitism pronunțat; mulți aveau să salute venirea la putere a lui Hitler.

După ce a terminat studiul literaturii la Cambridge, Vladimir a devenit cunoscut, din anii '20, ca poet și prozator. Încă înainte de a-l cunoaște, Vera îl socotea cel mai mare scriitor al generației sale și îi recita pe de rost toate poeziile! Această admirație a devenit cu anii o adorație pentru el, făcând-o să simtă că numai și numai el îi poate umple viața, preocupările.

Până la ultima suflare s-a străduit să-i rămână în umbră, să ascundă rolul foarte mare ce l-a avut în cariera, succesele și creația lui, deoarece i-a fost egală și intelectual. Un sacrificiu de sine ce o făcea fericită.

Prelua de la el toate problemele de ordin practic ale familiei, toate lucrările lui de secretariat, îi scria și rescria manuscrisele, după ce el i le citea în prealabil de cel puțin două ori, căci ea era

memoria lui ambulantă, criticul și corectorul lui cel mai competent. Întrebată, spunea că nu făcuse decât „să-i corecteze pur tehnic ortografia și alegerea cuvintelor”. Pentru a putea supraviețui, făcea traduceri, stenografia, dădea lecții de engleză, lucra ca ghid, și bineînțeles, se îngrijea de băiatul lor Dimitri, născut în mai 1934.

Cu ajutorul fiicei lui Tolstoi

În 1933, Reichstagul a fost incendiat, Hitler a devenit cancelar și măsurile discriminatorii împotriva evreilor s-au succedat în ritm rapid. Zeci de mii de cărți au căzut pradă focului autodafeului. Viața familiei Nabokov atârna de un fir și totuși ei au rezistat până în 1937. Nu știau unde să se refugieze, sărăcia și nesiguranța nu păreau a-i speria.

Plecarea lor a devenit urgentă, după ce Serghei Taboriski, cel care-l ucisese pe tatăl lui Vladimir, a fost numit, în 1936, locțiitorul șefului Comisiei în problema emigranților. Vera susținea că sarcina lui principală era să-i descopere pe evrei și să organizeze un corp de translațiști fasciști și agenți secreți. În aceste condiții, Vl. Nabokov reușise totuși să scrie între 1922 și 1937 șapte romane. Față de Germania, ca și față de Uniunea Sovietică, au simțit ambii o viață întreagă o antipatie profundă.

În 1937, au plecat la Paris, cu un pașaport Nansen, ce permitea atribuirea unei identități oficiale refugiaților ruși. Îndată după sosire, Vladimir i-a mărturisit Verei că este îndrăgostit de tânăra și frumoasa Irma Gandini. Nimeni, și cu atât mai puțin Vera, nu credea că el ar putea trăi fără ea. Vera a reacționat calm și deznădămintul a fost cel așteptat. Plin de remușcări pentru „trădarea” comisă, el a rupt legătura cu iubita lui.

Situația financiară a familiei era mizerabilă. Între alții și Serghei Rahmaninov, căruia Vladimir i se adresase pentru un ajutor, le-a trimis 2 500 franci. După declarația de război a Germaniei naziste, familia s-a străduit să obțină o viză de intrare în Statele Unite, reușind în februarie 1940, cu ajutorul Alexandrei Tolstoi, cea mai tânără dintre fiicele scriitorului, care conducea o organizație pentru ajutorarea refugiaților în S.U.A. La 27 mai 1940, au ajuns în portul New York, iar din iulie 1945 au devenit cetățeni americani. De la început, au fost entuziasmați de dinamismul, spontaneitatea și multiculturalismul vieții de acolo.

Între 1941 și 1957 Vladimir Nabokov a predat la câteva universități americane: Wellesley, Stanford, Cornell, Harvard. Prelegerile lui erau foarte căutate, vestite și pentru sarcasmul criticilor sale nemiloase, ajun-

gând chiar la epiteze jignitoare, pentru lipsa lui de respect față de cei mai mari scriitori ai literaturii mondiale. La Wellesley a avut oarecare greutate din cauza atacurilor lui virulente la adresa Uniunii Sovietice, cu care S.U.A. era deja aliată. Dar și pentru încercările unor studenți de „a-l cucerii”. Ele nu reprezentau însă pentru el decât o confirmare a puterii sale de atracție.

Lolita - refuzată

Dragostea dintre Vera și Vladimir s-a adâncit de-a lungul anilor tot mai mult. În campusurile universitare nu erau văzuți decât împreună. „Simbioza” lor, mult analizată și descrisă, se manifesta cu cele mai diverse prilejuri, în deprinderile lor: ea îi susținea în public cu pasiune părerile, el îi căuta aprobarea cu vorbe sau cu privirea, ea îi scria corespondența, el doar

semnând-o, în societate „frazele lor se topeau una în alta”. Recitau împreună poezii, aveau un calendar comun al programului, un „jurnal de zi” comun, chiar unica lor pereche de ochelari se plimba de la unul la altul.

Mai aveau în mod ciudat încă ceva în comun, o aptitudine rară, denumită „sines-tezie”, de a percepe literele cromatic, în culori. Numai că pentru el litera „M” era roz, iar pentru ea albastră.

Când în 1947 Vladimir s-a îmbolnăvit, Vera i-a ținut cursurile la Universitate, fiind cel puțin la fel de apreciată ca el. Era lectora principală a cărților nou apărute, era „poarta lui spre lumea cărților”, recomandându-i ce merită să fie citit și ce nu. De pildă, despre romanul *Herzog* al lui Saul Bellow a afirmat că e „plictisitor”. Tot ea era cea care conducea mașina, în timp ce el „îi dădea sfaturi”, fără să fi reușit să învețe vreodată să

șofeze. El o numea „soția mea sfântă, care m-a condus prin furtuni și vifore prin Kansas, pentru a pune mâna pe un anumit fluture”, apreciind că a parcurs cu el nu mai puțin de 250 000 km.

Lolita, al doispzecelea roman al lui, care l-a făcut cunoscut în toată lumea, l-a datorat tot Verei. În toamna lui 1948 a aruncat manuscrisul la gunoi, dându-i foc. Ea a salvat paginile încă intacte, declarând rezolut: „Asta va fi pas-

Vladimir Nabokov (în extrema dreaptă) cu familia sa

trat!“ , cu toate că ştia ce „bombă întârziată“ era subiectul, pe vremea aceea: dragostea unui bărbat matur pentru o minoră! Instinctul îi sugera însă, în calitatea ei de „supervizor intelectual“ – cum a numit-o Andrew Field, biograful scriitorului – că acest roman avea să însemne o piatră de hotar în cariera lui literară, ca şi în peisajul literaturii în general. Când l-a terminat, în 1953, tot ea s-a străduit să-l facă acceptat de una din marile edituri americane. În zadar. Refuzurile caracterizau unanim lucrarea ca „pură pornografie“ sau „o frivolitate monstruoasă“.

La prins fluturi

Pentru prima dată *Lolita* a apărut în limba engleză la Paris, în 1955. A urmat o apreciere neaşteptat de pozitivă din partea scriitorului britanic Graham Green, care în *Times* socotea romanul una dintre cele mai reuşite trei lucrări ale anului. De aici a început ascensiunea vertiginoasă a *Lolitei* şi a autorului ei. Casa editorială Gallimard a cerut drepturile de autor pentru versiunea franceză, precum şi alte edituri din toată lumea. Regizorul Stanley Kubrik a cumpărat drepturile pentru scenariul cinematografic.

Triumful cărţii a schimbat şi tonul presei americane, care a început să scrie despre „o realizare plină de virtuozitate“. Verei i-a revenit şi sarcina de a fi managera lui

în ale bussinesului, consiliera lui în materie de finanţe şi impozite.

În 1958, când Pasternak a obţinut Premiul Nobel pentru *Doctor Jivago*, *Lolita* şi-a pierdut locul întâi. Bineînţeles că Vera a calificat acest roman drept „de categoria a doua, minoră“. Pentru ea piatra de încercare a bunului gust era recunoaşterea geniului soţului ei.

În octombrie 1959, soţii Nabokov au venit în Europa, primiţi cu toate onorurile. În saloanele Editurii Gallimard s-a dat, în onoarea lor, o recepţie pentru 300 persoane. La Londra, de asemenea, la Ritz Hotel, unde Vera a strălucit ca frumuseţe şi eleganţă. După doi ani de peregrinări, în 1961, s-au stabilit la Montreux, în Elveţia, într-un hotel elegant. Vorbeau continuu de „intenţia“ de a reveni în S.U.A., totuşi Europa le era mai familiară. Au rămas „europeni de limbă engleză, care vorbeau între ei rusa“.

Atacurile cercurilor emigrante ruseşti n-au conţinut în decursul anilor, fiind socotite cauza tuturor relelor ce i se imputau lui; în esenţă nu erau iertaţi că evitau contactul cu aceşti ruşi. Ambii erau politic vehement anticomunişti, aprobând campania lui McCarthy şi combătând politica antiamericană a lui de Gaulle. „Pericolul comunist“ trebuia înăbuşit în germene, după părerea lor.

Pasionat de fluturi, Vladimir Nabokov a alunecat în

iunie 1975, pe un povârniş de cincizeci de metri, pe când urmărea un exemplar. În 1976 a căzut din nou şi a murit în 2 iulie 1977. Moartea i-a despărţit pe cei doi, îndrăgostiţi unul de altul până la ultima suflare. Voinţa de fier a Verei a făcut-o să suporte disciplinat pierderea ireparabilă şi să continue să lucreze la întreţinerea şi răspândirea faimei lui. Deşi bolnavă de Parkinson, stătea câte şase ore pe zi scriind scrisori, făcând traduceri. Doar o singură dată şi-a arătat teribila durere, când după decesul lui, vrând să plece înapoi cu băiatul la Montreux, i-a spus: „Hai să închiriem un avion şi să ne prăbuşim cu el“.

Vera, decedată în aprilie 1991, a fost înmormântată lângă soţul ei; pe piatră, o inscripţie modestă:

Valdimir Nabokov
scriitor
Vera Nabokov

Biografia ei a apărut în 1999 la New York, sub titlul *Vera – Mrs. Vladimir Nabokov*, semnată de Stacy Schiff şi îndată după aceea în traducere germană, sub titlul *Vera. O viaţă cu Vladimir Nabokov*, la Editura Kiepenheuer & Witsch – Köln. Este o carte bogat documentată (638 pagini), o descriere sensibilă a vieţii şi iubirii lor, a personalităţii ei îndeosebi, aducând-o atât de aproape de sufletul cititorului, încât îi resimţim moartea cu tristeţea pierderii unui prieten apropiat. ■

Delegați moldoveni la Conciliul din 1415 din orașul german Konstanz

A PORUNCIT SĂ I SE RADĂ BARBA...

SORIN IFTIMI

Și barba are o istorie...

Surprinzător este doar faptul că nu s-a scris încă. La prima vedere, s-ar părea că nu poate fi decât subiect pentru mica istorie, cea a vieții cotidiene. Dar nu este chiar așa.

Răsfoind cunoscutul album publicat de N. Iorga, *Domni români după portrete contemporane*, putem observa un aspect interesant: în timp ce domnii din Țara Românească erau purtători de bărbă, cei din Moldova erau lipsiți de o asemenea podoabă. Această constatare minoră amintește de problematica evoluției diferite a celor două voievodate românești, analizată într-un faimos studiu de către

P.P. Panaitescu. Dacă domnii munteni, mai conservatori, păstrează moda bizantină a bărbilor, cei moldoveni, sub influența Poloniei catolice, au preferat multă vreme obrazul ras.

S-ar putea obiecta prin câteva exemple de vechi domni moldoveni reprezentați cu barbă în unele portrete ajunse până la noi. Dar portretul lui Alexandru cel Bun, de la mănăstirea Sucevița, a fost

pictat la două sute de ani după moartea domnului.

În anul 1881, la Academia Română, cărturarii epocii au dezbătut îndelung – cu ocazia comandării statuii ecvestre a lui Ștefan cel Mare pentru Iași – o problemă controversată: *a purtat sau nu marele voievod barbă?* Consultat prin corespondență de către Academie, dacă la ctitoriile domnești din Bucovina (aflată atunci sub

Detaliu dintr-o broderie de la Putna (sec. XV)

ocupație austriacă) Ștefan vodă este reprezentat cu barbă, părintele Simion Florea Marian (el însuși purtătorul unei impozante bărbi) a răspuns afirmativ, deși nu acesta era adevărul.

La bățut gâdele

La mănăstirea Putna se păstrează o broderie cu chipul a doi voievozi Ștefan și fiul său Alexandrel. Nu este vorba însă de Ștefan cel Mare, așa cum s-a scris în trecut, ci de mai vechiul Ștefan II (1433-1435, 1442-1447), care a avut și el un fiu numit Alexandrel (a și domnit, în martie-octombrie 1449 în Moldova). Se pare că firele ce formează mica „barbă” a acestui Ștefan vodă – o iluzie în reproducerile fotografice – sunt doar un efect al destrămării prin uzură a broderiei.

Primul domn cu barbă din Moldova pare să fi fost Alexandru Lăpușneanu, care a adoptat, cel dintâi, și caftanul de modă otomană.

Ne amintim un episod din zorii istoriei Țării Românești, în care Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, supărat de dorința de independență a vasalului său, Basarab I voievod, se lăuda, într-o scrisoare, că îl va scoate de barbă din bârlogul său. Constatăm că încă de atunci granița dintre ortodoxie și catolicism, care urma linia Carpaților, era și hotarul dintre Europa cu barbă și Europa fără barbă.

O mărunță replică peste veacuri, cu iz de tragi-comedie, este relatată de către un misionar catolic ajuns în Muntenia, la 1688. Acesta povestește despre un Andrei, jude de Câmpulung, care, deși era catolic, purta barbă ca și muntenii și slujise cu

credință pe mulți domni. El fusese reales în funcția amintită, iar Șerban vodă, nemulțumit de faptul că un papistaș ocupă această demnitate, ar fi vrut „să înspăimânte și să-l încante, prin amenințări și făgăduieli [pentru a se converti la ortodoxie]; dar Andrei, sfânt răposatul, a răspuns cu libertatea de vorbire catolică:

– Nu vreau să schimb aurul și argintul [dreptei credințe] pe plumb sau aramă! Pe dată tiranul, aprins de mânie, l-a osândit să i se radă barba, și nu după cum este obiceiul, ci după cum a poruncit domnul:

– Făceți-i lui barba așa cum o poartă papa de la Roma! și astfel i s-a ras barba și i s-a făcut doar la bărbie o coadă de rândunică și apoi, despuiat până la brau și cu mâinile legate, l-a bățut gâdele pe acest Andrei în piață și pe uliți, făcându-i grozavă necinste”.

Făcând un arc peste timp, constatăm că și în secolul XVIII barba reprezenta mai mult decât o modă. Într-un raport din 8 august 1748, expediat de la București, episcopul de Nicopol, Antonio Becich, cerea Colegiului *De Propaganda Fide* un decret special „pentru ca toți călugării franciscani misionari să poarte barbă atât timp cât vor sta în Țara Românească, și aceasta sub pedeapsă aspră. Acesta ar fi mijlocul cel mai potrivit pentru a închide gura grecilor, care nu au nici o stimă pentru călugării noștri fără barbă. Domnul însuși [Grigore II Ghica] mi-a dat a înțelege aceasta, ba chiar are de gând să nu dea audiență acelor părinți misionari care nu poartă barbă și nici nu-i vrea în sala în care se află pentru ca să nu fie luați în bătaie de joc și maltratați chiar de grecii înșiși. Și, într-adevăr, nu se cade ca unii părinți misionari să apară până și fără de mustăți aici, în vreme ce grecii, care se poartă cu barbă, sunt respectați și favorizați”.

„Unde iaste dascălul meu?”

Pe de altă parte, occidentalizarea, adoptarea civilizației moderne, presupunea renunțarea la strămoșeștile bărbii. Cronicarul Ion Neculce, în *O samă de cuvinte*, povestește că țarul Petru cel Mare, când a vrut să implanteze civilizația de tip apusean în Rusia, a început prin a tăia bărbile boierilor săi. Ar fi întrebat el atunci: „Unde iaste dascălul meu, cel care m-au învățat carte? Acum, curând să-l aduceți!” Și fiind adus atunci Nicolae Milescu Spătarul în fața sa, „sângur împăratul i-au ras barba, cu

De la Petru cel Mare...

De-a lungul vremii, barba a fost când semn de civilizație, când de sălbăcie. Ca să-și facă apropiații – dintr-o mișcare – să scmene la chip cu nemții sau cu olandezii, Petru cel Mare a avut o adevărată voluptate a jocului cu foarfecele și a dușumelelor pline cu smocuri de păr. În dimineața de 26 august 1698, sosit la Moscova cu o escortă de 30 călăreți, țarul se prăpădea de răs fluturând o pereche de foarfeci cu care tăia bărbile boierilor adunați să i se închine.

Nobilii încremeniseră de uimire și de teamă. Știau prea bine ce spuneau predicile bisericii despre rasul bărbii. Nu se cădea a se schimba înfățișarea bărbatului. Mântuitorul însuși purta barbă. La fel și sfinții apostoli, profeții cei mari, Constantin cel Mare, Teodosie cel Mare, Vladimir cel Mare, toți aveau barbă și o îngrijeau ca pe o podoabă dăruită de Dumnezeu. Nu era frumos să-ți razi barba și să-ți păstrezi doar mustața.

Dumnezeu lăsase astfel doar căinii și pisicile. Rasul bărbii era nu numai o rușine, ci și un păcat de moarte.

Or, țarul îi cășunase pe barbă tocmai pentru că vedea în ea prejudecățile, superstițiile, întunericul și neștiința în care trăia poporul lui și pe care voia să-l îndrepte spre Apus. (Poate nu întâmplător singurul tablou din biroul președintelui Federației Ruse, Vladimir Putin, este cel al țarului Petru cel Mare.) Lipsa bărbii, semnul cel mai nobil al bărbăției, o fi provocat multe lacrimi nevastelor acelor apropiați ai țarului rus, neobișnuite cu fețele netede, mângaiate de aerul proaspăt.

Barba era semn de putere. De aceea la vechii egipteni chiar și reginele purtau bărbii, iar la asirieni ea era un motiv de mândrie, posesorii ei împletind-o cu fire de aur. Alexandru Macedon a ordonat soldaților să-și radă bărbile, ca ostașii dușmani să nu-i poată trage de ele. Grecii au continuat să se bărbie-rească până în epoca lui Justinian. Atunci s-a impus moda bărbilor stufoase, ce a durat până la căderea Constantinopolului.

Romanii au început să se radă abia în 454 de la întemeierea Romei, când un războinic a adus bărbieri din Sicilia. Primul s-a bărbierit zilnic a fost Scipio Africanul, iar Iulius Caesar își smulgea părul de pe față folosind decocturi din diferite tipuri de rășini, untură de măgar, fiere de capră, sânge de liliac și vipere mărunțite, toate în amestec cu substanțe coagulante din

pânză de pânjen, înmuiată în ulei și oțet. Spartanii tăiau barba lașilor și celor șovăitori în luptă, iar cretanii hoților și piromanilor.

În Franța până în secolul V nobilii purtau bărbi bogate, dar scurte. Abia din timpul lui Clovis (466-511) „s-au înstăpânit“ bărbile lungi. Un veac mai târziu s-a revenit la barba scurtă, stil „făruș“, pentru ca în veacul VIII ea să fie ondulată. Cel mai dur cu bărbile a fost papa Leon IX (1049-1054), care le-a interzis printr-o bulă. Regele Franței Francisc I (1515-1547) a urcat pe tron bărbierit pentru a-și încheia domnia cu barbă, dar din motive pur estetice. Într-o seară, a făcut o glumă deplasată la adresa unui prieten de distracții și s-a trezit brusc cu buza spartă. Trebuia să-și acopere cica-tricea.

FD.

...la Scipio Africanul

mâna lui“, în semn de mare cinste.

Nu știm cum o fi primit această spătarul moldovean, care era un om foarte umblat și care văzuse multe la viața lui.

În trecut, era de neconceput un preot ortodox fără barbă. Niccolo Barsi, pe la 1634, descriind alaiul fastuos cu care se deplasa Vasile Lupu prin Moldova, menționa că „în toate orașele pe unde trece domnul se trag clopotele. Și fiindcă odată un preot schismatic [ortodox] nu a tras la timp clopotele, domnul a poruncit ca de îndată să i se radă barba, lucru de mare ocară în țara aceasta, pentru care lucru bietul preot s-ar fi lăsat mai curând bătut decât să i se radă barba“.

Episoade precum cel cu nefericitul Andrei de la Câmpulung sunt totuși accidentale în istoria Țărilor Române. În mod obișnuit domnii garantau protecția și libertatea de conștiință a catolicilor. Bartolomeo Basetti relatează, la 1642, despre o femeie catolică, botezată ortodoxă, dar care, după un timp s-a răzgândit și a vrut să se treacă iarăși la catolicism, fiind împiedicată de „lochiitorul mitropolitului“. Aflând despre aceasta, Vasile Lupu vodă s-a răstit la el, amenințându-l că-i va tăia barba: „Deci frâncii nu sunt creștini și nu e un același botez?“

În timpul aceluiași domn, se pare la 1654, franciscanul Bernardino Valentini relatează că fusese băgat în închisoare din porunca unui „episcop schismatic“, fiind ținut în butuci și lanțuri mai multe zile. Aducându-i-se la cunoștință această situație, domnul a chemat un episcop, izgonindu-l apoi cu

ocară și amenințându-l că va pune „să i se radă capul și barba“.

Unirea și mustata

Un călător german relatează, în 1709, că „bărbierii nu rad pe turci numai în cap, ci și pe gât, pe piept și sub brațe, dar nu se ating de bărbi, deoarece neamul turcesc ține foarte mult la ele“.

Odată cu impunerea modelului otoman, portul bărbilor de către înalții dregători revine, revigorându-se străvechea tradiție bizantină. În secolele XVIII și XIX, marii boieri aveau obligația de a purta barbă. Unii dregători importanți, precum paharnicul și stolnicul, cu toate că erau membri ai Divanului, nu aveau dreptul să poarte barbă. Deși avea leafă mică și rang inferior, vornicul doamnei avea și el privilegiul de a purta barbă, ca și boierii de rangul I. Spre sfârșitul veacului XVIII, diverse surse arată că portul bărbii nu mai era un privilegiu exclusiv al marii boierimi, ci se răspândise și la cei de ranguri inferioare sau chiar la modești slujitori, precum zapcii, aprozii, vâtafii, căeaușii și vornicii de poartă. Chiar și la 1841, se arată despre cei din urmă că „slujba aceasta se cunoaște clasică și se încredințează persoanelor cu bune fi și cinstite purtări. Ei, după obiceiul țării, ce slujea ca o lege, aveau dreptul a purta barbe ca un drit osăbitoriu, și li se încredința de ocărnuire purtarea de bastoane și la întâmplare erau toți la Divanul Țării, spre deslășuire în pricină de hotărâ“.

Se pare că un anumit tip de bărbuță a dat și denumirea unei

noi pătri sociale, încă de la sfârșitul sec. XVII. Este vorba despre ciocoi (sau ciocotniți), termen ce desemna, la început, pe zapcii strângători de dări, pentru ca mai târziu să capete și sensul de parvenit. Într-un document de la 23 iunie 1697, Constantin Brâncoveanu poruncește unui personaj să restituie o moșie boierească, pe motiv că „nu iaste cu cale ca un ciocoi și un mujic gras ca tine, plin de bani, să intre în moșiile boierilor“.

Dacă la 1824, un clucer de arie din Muntenia, numit capucheaie la Constantino-pol, a trebuit să-și întârzie plecarea până când i-a crescut barba, doar câțiva ani mai târziu, în 1837, domnii Principatelor Române, pentru a fi primiți la sultan, au fost obligați să-și radă bărbile.

Scrierile despre vechiul drept românesc amintesc de

hrisoavele de hotărnicire a moșiilor în care sunt pomeniți adesea, ca martori de cinste, „moșnegi cu barbe albe“, care merg peste hotar „cu brazda în cap“ sau „cu desaga de pământ pe umeri“, oficiind ritualul juridic obișnuit la rezolvarea unor astfel de pricini.

Se cuvine a fi amintită raderea bărbilor ca pedeapsă pentru diverse fapte de necinste. Astfel, o poruncă a Departamentului Trebilor din Lăuntru către toate Isprăvnicile din Moldova, din 24 iulie 1834, iscălită de Alexandru Ghica vel logofăt (un fel de prim-ministru al acelor vremi), suna astfel: „Spre a nu putea găsi adăposturi tâlharii ci odată ci să prind i a să vini cu înlesnire la întâmplarea când să scapă de la vreo închisoare, Departamentul cu țării scrie acei Isprăvnicii ca pe toți făcătorii de răle vădiți în fățiși prădăciuni, îndată ci i-ar lua supt al său arest,

să li radă giurămate de cap, barbă, musteță, sprâncene, raportuind acum de primirea acestia, întocmai păzire unii așa legiuri“.

Un ecou al acestui obicei întâlnim la 1857, în vremea când se pregăteau alegerile pentru Divanul ad-hoc de la Iași. Aici antiunioniștii din jurul caimacamului N. Vogoride (porecliți de adversari strigoi, pentru că reprezentau vechea mentalitate, conservatoare) pregăteau măsliuirea alegerilor. Sigur de victorie, ministrul de Interne, Costin Catargiu, aflat în fruntea acestei operațiuni, declara cu emfază că va permite să i se radă „jumătate din mustață dacă se va alege măcar unul dintre unioniști“.

Având în vedere că Unirea s-a făcut, totuși, la 1859, probabil că respectivul personaj a renunțat la întreaga mustață pentru tot restul zilelor sale. ■

AFACEREA „GETTA - R.A.S - I“

(Urmare din p. 58)

Astfel, lt. col. Constantin Beroniade, care s-a opus fabricării în serie a aparatului „Getta“, fusese anchetat în mai multe rânduri de Parchetul Militar pentru comisioanele primite cu ocazia achiziționării, în 1925, a avionului de luptă Fokker D. 13, despre care generalul Vasile Rudeanu, subșef al Statului Major General, afirma în decembrie 1928 că nu era bun nici de școală, necum să îndeplinească o misiune de luptă.

Contractul privind achiziționarea aparatelor „Savoia“ a fost total defavorabil statului român. El nu prevedea nici măcar achiziționarea pieselor de schimb. Pentru că în grabă în care s-a lucrat, nu se construiseră hangarele necesare, timp de trei ani, aparatele au stat sub cerul liber și s-au degradat din cauza intemperiilor. La 3

februarie 1933, luând cuvântul în Senat, generalul Gheorghe Rujinski, un om a cărui probitate n-a fost pusă niciodată la îndoială, era mirat de faptul că fuseseră achiziționate aparatele respective. Italienii înșiși „au explicat comisiei române că aparatul era scos din serviciu“, „de ce-l mai cumpără România?“, se întrebaseră ei.

Totul se petrecuse, ca și în alte situații similare, prin promovarea unor meschine interese personale în detrimentul interesului național. Așa s-a ajuns la achiziționarea unor aparate de zbor depășite sau neomologate care puneau în pericol viața piloților români. Conducerea I.G.A. nu a luat în seamă rapoartele unor specialiști de marcă, precum inginerii Păpurică, Șeșefski sau Silișteanu, care semnalau aceste grave deficiențe ale materialului achiziționat din Italia.

Afacerea „Getta“ rămâne una din cele 16 afaceri murdare pe care aeronautica română le-a cunoscut în perioada interbelică, (Vezi și *Magazin istoric*, nr. 6/1999.) ■

OAMENII NORDULUI

Biserică din lemn, cu simboluri vikingi

Cu sute de ani în urmă, pentru multe popoare din Europa, viking însemna în primul rând pirat, tâlhaș al mărilor. În istoria continentului vikingii, oameni ai Nordului, normanzi, locuind în Danemarca,

Navă aflată la Muzeul din Oslo

Suedia, Norvegia, și-au impus prezența prin repetate și imprevizibile expediții de jaf, în timpul cărora semănau groaza în rândul localnicilor.

MĂDĂLINA NICOLAU

Renumiți pentru cruzimea lor în luptă până și atunci când își celebrău victoriile, vikingii (Magazin istoric, nr. 12/1979) își terorizau dușmanii, folosind așa-numitele tehnici de intimidare: țintuiau cu lăncile copiii capturați și beau vin din țeasta inamicilor doborâți. Chiar și ritualurile funerare erau însoțite de scene terifiante. Peripateticianul arab Ahmed bin Fudlan îi întâlnește în 921 pe malurile Volgăi: făceau comerț cu Bizanțul, schimbând blănuri și sclavi pe ornamente de aur, argint, mătăsurii și alte mărfuri de lux.

Cum unul dintre șefii vikingi a murit în timp ce Ahmed se afla cu ei, acesta povestește cum s-au desfășurat funeraliile. În primul rând, a fost pusă sub pază, ca să nu-și schimbe hotărârea, fata care se oferise să moară pentru stăpânul ei. Apoi s-a împărțit în trei părți egale averea șefului decedat: o parte dată familiei, alta pentru a acoperi cheltuielile de înmormântare și a treia pentru băutura.

Nu e de mirare că fata își petrecea timpul bând și cântând, iar vikingii beau noapte și zi și adesea câte unul murea cu cupa în mâini. După ce corabia a fost împodobită, s-a adus corpul celui mort în cortul construit anume pe corabie și i s-au pus alături fructe, ierburi, pâine, carne, usturoi, armele, un câine tăiat în două, două animale de povară, două vaci.

În acest timp fata mergea din cort în cort, pentru că toți doreau să o întâlnească și să-i transmită un mesaj: „Spune-i stăpânului tău că doar din dragoste pentru el fac aceasta“. Tot timpul fata a fost păzită de „îngerul morții“, o femeie bătrână, voinică și aspră. În cele din urmă, tânăra a fost dusă în cortul de pe corabie. În jurul cortului bărbății au început să bată în scuturi cu bucați de lemn, pentru a nu i se auzi țipetele.

Șase bărbăți și „îngerul morții“ au urmat-o, au așezat-o lângă corpul stăpânului, doi o țineau de mâini, doi de picioare, iar femeia bătrână i-a trecut o funie în jurul gâtului. Și, în timp ce ea, cu lama unui cuțit o împungea, ici și colo, între coaste, doi bărbăți o strangulau, trăgând de capetele funiei. Ritualul s-a terminat prin aprinderea focului purificator pe corabie.

Harald Hårfagre, primul unificator al Norvegiei...

Când vikingii întreprindeau expediții de jaf, nimic nu scăpa de furia lor devastatoare. În 793 vikingii pradă mănăstirea din Lindisfarne (Anglia), unul din cele mai mari sanctuare ale bisericii vestice. În anul următor, atacă mănăstirea din Jarrow, în Northumbria, ca apoi să atace sudul provinciei Wales, cu o flotă de peste 100 de corăbii.

Într-o fermă de pe Drumul nordic

Raidurile în Franța se înmulțesc și ele. De fiecare dată sporea numărul corăbiilor cu care veneau din nord. Carol cel Mare a luat măsuri drastice de apărare, înființând posturi militare de-a lungul graniței de nord. Vikingii au ajuns totuși la Paris, apărat de Carol cel Pleșuv (*Magazin istoric*, nr. 5/1993), și l-au atacat în 857 și jefuit în 861.

De fiecare dată li se ofereau mari cantități de argint ca să plece (1 360 kg în 861, 318 kg în 885), dar nu se mulțumeau cu aceste „daruri”, astfel că, în drumul spre casă, mai jefuiau și alte provincii. Cea mai apăsătoare prezență a vikingilor a fost în Normandia,

regiune ce și-a luat numele după cel al oamenilor veniți din nord.

Au asediat chiar și Lisabona, au atacat Insulele britanice în 834, iar în 851 au adus 350 de corăbii pe Tamisa. În 866 cea mai mare parte a Angliei era sub controlul lor, obstacolul principal constituindu-l regatul Wessex din sud-vestul Angliei, aflat sub sceptrul lui Alfred cel Mare.

Prin repetate incursiuni în est, mulți războinici scandinavi au făcut legătura între Marea Nordului și Marea Baltică. Vikingii, cunoscuți la Constantinopol și sub numele de varegi – dintre ei era recrutată chiar garda împăraților bizantini – au întemeiat cetatea Novgorod în Rusia și apoi primul stat ruso-viking. Cei mai puternici regi războinici în perioada vikingilor au fost cei danezi, care întemeiaseră un adevărat regat în Marea Nordului. La moartea regelui Knut, în 1035, imperiul s-a destrămat. În general însă, în cronicile engleze vikingii erau numiți „Danes”, deși proveneau din întreaga Scandinavie și foarte mulți erau Northemen sau Norsemen, adică din Norvegia.

În cronică anglo-saxonă din 787 se găsește o primă referire la vikingii norvegieni. „În acest an – se spune în cronică – regele Breohtric s-a căsătorit cu Eadburge, fiica regelui Offa. Și în vremea lui au sosit primele trei corăbii din nord, din Hereoalande”, localitate aflată pe coastele de vest ale Norvegiei. În secolul IX informații prețioase despre geografia și oamenii nordului furnizează Ottar, un șef norvegian din Halogaland, care ajunge la curtea regelui englez Alfred cel Mare. Acesta relatează regelui că Norvegia este o țară lungă și îngustă, plină de munți și stânci. Doar de-a lungul coastelor existau și unele locuri favorabile pășunatului sau agriculturii.

Ottar și-a descris fermă, cu cele zece vaci, 20 de oi și 20 de porci, povestind cum își ara pământul cu cai. El a vorbit și despre călătoriile lui pe mare, ce l-au dus până în peninsula Kola, după care s-a îndreptat spre nord, navigând mai bine de o lună, până când a ajuns în sudul Jutlandei (Danemarca). Ottar

vorbea de Nord'weg, adică Drumul nordic, de unde și numele țării Norway, Noreg, Norge. Deosebit de interesantă este observația despre populația „sami” – laponii – ce trăiau în nordul îndepărtat, diferită ca și azi, de fapt, din toate punctele de vedere, de ceilalți locuitori, norsemen.

Certuri, rivalități, ambiții

Vorbind despre „explozia” vikingilor pe continent, cercetătorii o atribuie unui excedent de populație, datorat poligamiei generalizate. Problema unei suprapopulări s-a pus în cazul vestului Norvegiei, unde pământul pentru agricultură era puțin, unde toți copiii, legitimi sau nelegitimi, aveau dreptul să moștenească părți egale. Or, șefii, ca și ceilalți deținători de pământ, nu doreau să-și fărâmițeze proprietățile, așa că numeroșii lor fii erau încurajați să-și caute norocul în străinătate.

Și totuși, această fărâmițare nu a putut fi evitată. După cum afirmă cercetătorul Knut Helle, creșterea populației în perioada vikingă duce la dezvoltarea agriculturii. Apar treizeci și patru de ferme noi, unele prin împărțirea celor vechi, între mai mulți proprietari, dar și prin extinderea pământului cultivat pe locul poienelor, de exemplu. Specialiștii citează ca argument numeroase nume noi de ferme terminate în rød (poiană), pe lângă vechile nume existente.

Deci se constată, mai ales pe coaste, o dezvoltare extensivă a unității sociale, o prezență a numeroși, mai importanți sau mărunți, șefi locali. Unele ferme foloseau ca forță de muncă și sclavi.

Interesante sunt și stipulațiile din wegild, sistem ce reglementa, în vestul Norvegiei, între altele și compensațiile ce trebuiau primite în caz de mutilări, de crimă. Un sclav era evaluat la jumătate din valoarea unui țaran și la o pătrime din cea a unui proprietar de pământ, care, la rândul lui, valora doar o pătrime dintr-un șef și o optime dintr-un rege. Alături de o așa-zisă aristocrație, oameni liberi și sclavi, în vremea vikingilor, datorită dezvoltării negotelui, dar și a profiturilor de pe urma pirateriei, se formează și nucleul clasei negustorilor.

Se pare că nu numai lipsa pământului a determinat expansiunea vikingilor în vestul, sudul și estul continentului. Ea poate fi explicată – susțin unii istorici – și prin neliniștea politică locală, cu certuri, rivalități, nesiguranțe, ambiții nelimitate. Cert este că vikingii norvegieni au ajuns și au stăpânit insulele Scoției, coastele estice ale Angliei, Groenlanda. În Islanda, în secolul X, erau 39 mici regate norvegiene, iar în Irlanda regatul norvegian își avea centrul la Dublin, în jurul castelului, construit în 841 de Torgisl.

Urme ale acestei expansiuni se regăsesc și în Europa de Vest și chiar în Mediterana. Una dintre primele armate care au atacat Franța era condusă de uriașul Rolf, ce se declara descendent al regelui Harald Hårfagre. Se spune că Rolf era atât de corpulent, că nici un cal nu-l putea duce și, din această cauză, a fost nevoit să facă toate campaniile pe jos.

Mare parte din succesul expedițiilor vikinge se datorează și celebrelor lor corăbii. O excepțională piesă din stejar (25 m lungime și 5 m lățime), cu catarg și 16 perechi de vâsle, foarte mobile, a fost descoperită lângă Sandeffjord. Nu mai puțin spectaculoase sunt cele trei corăbii funerare din Oslofjord, ce

... și monumentul ridicat în cinstea lui la Hafsfjord

datează din secolul IX. În fiordul Roskilde (în Danemarca), a fost găsită în 1962 o ambarcațiune, făcută din lemn de pin, cu o lungime de 163 m și lățimea de 4,5 m, care a fost atribuită norvegienilor.

Regele vizionar

În vremea vikingilor au loc două evenimente capitale pentru destinul Norvegiei: unificarea zecilor de mici regate și trecerea la creștinism. Și acestea sunt reflectate în *Heimskringla*, prima colecție de saga despre regii norvegieni, datorată cronicarului islandez Snorre Sturluson. E o construcție târzie, către 1230, și cuprinde atât mitologia din timpurile preistorice cât și faptele, evenimentele, figurile legendare, dar și istorice ale războinicilor și regilor de până în 1177. Sturluson, care nu a fost în Norvegia decât de două ori, pune în circulație nu mai puțin de 2 000 de nume de persoane și locuri și se bazează, pentru vremurile vechi, pe tradiții orale. Nu lipsesc de asemenea snoavele, glumele sau bârfele, ceea ce colorează afectiv și dă viață paginilor de cronică. Din păcate, efortul lui nu l-a pus la adăpost de mânia celor puternici și, în 1241, a fost omorât de un trimis al regelui Norvegiei.

Primul rege despre care scrie Snorre este Halvadan cel Negru, incapabil să viseze, or, pe atunci, a visa și a interpreta ce visezi era foarte important. Consultând un înțelept, acesta i-a mărturisit că și el suferise de această boală, dar s-a culcat în cocina porcilor și s-a lecut, așa că l-a sfătuit să facă același lucru. După aplicarea „tratamentului“, regele nu numai că visa, dar tot ce visa se și înfăptuia.

Deși povestirea pare mai curând pură mitologie, Halvadan a fost un personaj istoric, descendent dintr-o ramură a familiei ce conducea Uppsala (Suedia). Strămoșii lui s-au stabilit în Norvegia, cam cu o sută de ani înainte de perioada vikingilor. Când, în 1904, s-a descoperit corabia Oseberg (*Magazin istoric*, nr. 9/1971), a ieșit la iveală că în ea fusese înmormântată mama lui Halvadan, prințesă daneză.

Fiul lui, Harald Hårfagre, devine primul conducător al Norvegiei unite. Treptat, a cucerit micile regate din jur, iar bătălia decisivă a avut loc spre sfârșitul secolului IX, la Hafsrfjord, lângă Stavanger. Locul bătăliei e marcat de trei uriașe săbii înfipite în pământ, cu garda în sus. În memoria lui Harald, la mormântul lui s-a ridicat un monument național, un obelisc de granit de 17 m înălțime, înconjurat de 24 pietre, una pentru fiecare din districtele Norvegiei din timpul unificării. Nu departe de monument se află o piață, vechi loc de întâlnire pentru *ting*, adunarea celor ce făceau legile și judecățile conform legii, în acea perioadă.

Snorre comentează că „regele Harald avea multe soții și mulți copii și, când s-a căsătorit cu Ragnhild cea puternică (fica regelui Erik al Jutlandei), el singur a divorțat de alte nouă femei“. Pe unul dintre acești mulți copii, Hakon, îl trimisese să fie crescut la curtea regelui Angliei, ca o garanție a prieteniei ce i-o purta. Și cum în Norvegia exista obiceiul ca toți copiii recunoscuți drept fii ai regelui (legitimi, bastarzi, născuți din servitorime) aveau aceleași drepturi de a-și urma tatăl la tron, luptele între virtualii urmași nu încetau niciodată. Omorându-i pe toți ceilalți, cu excepția lui Hakon, aflat la curtea Angliei, fiul lui Ragnhild, Eric Bloodaxe, a ajuns la putere. Lipsit de autoritate, Eric nu a putut ține regatul unit. Când Hakon a revenit din Anglia, Eric a fost nevoit să plece în locul lui, în cele din urmă devenind rege în Northumberland.

Hakon den Gode (cel Bun), recunoscut ca rege din Oslo până în Halogaland, a fost un reformator și primul rege creștin al Norvegiei, botezat fiind pe când se afla în Anglia. De acolo a adus episcopi și misionari pentru a-și creștina supușii, lucru ce s-a dovedit extrem de greu.

Misionarii veniți din Anglia au încercat să-i învețe să cultive fructe și legume, să ducă o viață sobră, să renunțe la jertfele sângeroase aduse zeilor, să nu mai mănânce doar hălci de carne îmbibate în sare (pentru a putea fi mai bine conservate) și să nu bea peste măsură.

Neavând succes în misiunea lor, aceștia au recurs la un șiretlic, întocmind o lungă listă de nume cu zei păgâni, pe care i-au convertit în sfinți creștini. Localnicii beau și petreceau bucuroși de zilele sfinților. În cele din urmă, plictisiți să asculte sfaturi și nedorind să-și abandoneze obiceiurile păgâne, au omorât câțiva preoți și au ars câteva biserici.

Creștinat, fără noroc în dragoste

Cel care a continuat opera de creștinare a Norvegiei a fost Olav Tryggvason, cunoscut în istorie sub numele de Olav I. Snorre are numai cuvinte de laudă la adresa lui: bărbat priceput în mânuirea armelor, putea să arunce lancia la fel de bine cu ambele mâini, „cel mai vesel dintre toți bărbații, foarte glumeț, iertător, zelos în toate, generos cu prietenii și, înainte de orice, curajos în luptă”. Era un viking sângeros de la vârsta de 12 ani, când avea sub comandă cinci corăbii în Baltica, iar mai târziu a ajuns să terorizeze coasta Angliei.

Personalitatea lui s-a schimbat brusc când, după atrocități îngrozitoare săvârșite în luptele din insulele Scilly, a întâlnit un bătrân înțelept, care i-a vorbit despre *Adevărata Cale*. Întors acasă, a impus cu multă duritate creștinismul compatrioților săi. „Pe unii i-a ucis, altora le-a luat bunurile, pe alții i-a gonit din țară”. În insula Moster există încă cea mai veche biserică de piatră din Norvegia, construită de el în 995.

În dragoste nu a avut însă noroc. Snorre redă o scenă plină de culoare ce vorbește de la sine despre temperamentul coleric al lui Olav Tryggvason. Când a cerut-o de soție pe bogata regină Sigrid a Suediei, a condiționat căsătoria de convertirea ei la creștinism.

Cum Sigrid nu a fost de acord, regele Olav, foarte supărat, i-ar fi replicat: „De ce ar trebui să mă căsătoresc cu tine, căteia păgână”, lovind-o cu pumnul în obraz. Răspunsul scurt și amenințător al reginei a fost: „De aici ți se poate trage moartea”. Din acel moment Sigrid i-a purtat o cruntă

dușmănie și a încheiat tot felul de alianțe; într-una din bătăliile în care a fost atras, Olav, a fost învins, Norvegia fiind împărțită între învingători.

Curând, prin regele Olav Haraldson, mai târziu Sfântul Olav, Norvegia și-a regăsit unitatea. Și el și-a început cariera navală la 12 ani. Când Ethelred al Angliei a fost atacat de regele Danemarcei, Olav a luat parte la bătălie ca aliat al regelui englez. Deși danezii aveau o poziție privilegiată în fortificațiile de pe podul Londrei, viguroșii vikingi ai lui Olav, cu ajutorul frânghiilor și al vâslelor, au reușit să se ridice pe sub pod și să nimicească totul în jur. În amintirea acestei memorabile lupte, mai multe biserici din Anglia – unele existente și azi – au fost dedicate Sf. Olav.

Olav a botezat căpetenii vikinge, a construit biserici, dar a reușit să-și facă și mulți dușmani în țară. Aceștia s-au aliat cu danezii care, cu forțe covârșitoare, invadează și anexează Norvegia, în 1028. Regele fuge la Kiev și, când află că nobilul numit de regele danez să guverneze Norvegia a murit, se reîntoarce în țară. În loc să fie primit cu brațele deschise, cum se aștepta, el este ucis. La moartea lui din 1030, o bună parte a țării era convertită la creștinism. Mai târziu Olav va fi canonizat, iar numele lui va deveni

Figură fantastică ce împodobește prova unei nave vikinge

simbolul unității și independenței regatului, al legii și al justiției norvegiene.

Întemeietorul orașului Oslo

Un alt rege viking important este Harald Hadrada, despre care comentatorii spun că în tinerețe a fost un exemplu tipic de nobil obligat să-și caute norocul în străinătate. Războinic întreprinzător, după ce armatele în rândul cărora luptase au pierdut bătălia de la Stiklestad, în 1030, s-a refugiat la curtea cneazului din Kiev. Mai târziu, ca șef al mercenarilor varegi, a luptat în armata bizantină, în Siria, Armenia, Palestina, Sicilia.

Se povestește că, într-unul dintre asedii, și-a regizat propria înmormântare. Tovarășii lui au cerut apărătorilor cetății asediate să le îngăduie să introducă sicriul lui Harald în oraș, că sigur acesta le va aduce noroc. Odată intrați în orașul pe care l-au cucerit (precum altă dată grecii din calul troian), mercenarii s-au umplut de bogății, căci conducătorii lor le-au permis să ia fiecare cât poate duce în ambele mâini, din palatele jefuite.

Mărturie a prezenței acestor varegi în armatele bizantine este și inscripția unică de pe leul de marmură din Pireu, luat de venețieni după cucerirea Atenei în 1687 și dus la Veneția, la intrarea în Arsenal.

Harald, fiind comandant al gărzii varegi din Bizanț, a dorit să se întoarcă în Norvegia, pentru a deveni rege. Împărăteasa Zoe, ce domnea împreună cu împăratul Mihail Kalafates, i-a ordonat să nu părăsească orașul, iar împăratul a poruncit să fie arestat. Harald n-a stat mult pe gânduri și, împreună cu războinicii lui, l-au atacat pe împărat, i-au scos ochii, au luat-o ostatică pe nepoata împărătesei și au fugit cu două galere, reușind să treacă peste lanțul întins de-a lungul Cornului de Aur, încă de pe vremea lui Leon al III-lea, când Bizanțul se afla în mare pericol.

Din Constantinopol, Harald a ajuns la Kiev, s-a căsătorit cu Elisabeta, „fata împodobită cu aur“, fiica cneazului Iaroslav. Întorcându-se în Norvegia, Harald a devenit rege. Bătrânul cronicar Snorre povestește că, printr-o serie de

măsurii, el a consolidat regatul, iar în 1048 a întemeiat orașul Oslo, ordonând să fie construit primul oraș de piatră din țară. Tot Harald a hotărât ca patronul orașului să fie Sf. Hallvard, cel care, deși aruncat în apele fiordului cu o piatră legată de gât, nu s-a înecat. Neîmblânzit de ani și de războaie, Harald a domnit până în 1066, când, dorind să cucerească Anglia, a murit în bătălia de la Stanford Bridge, în Lincolnshire. Prin consens, această dată marchează și sfârșitul epocii vikingilor.

Pentru Norvegia (ca și pentru celelalte țări scandinave), perioada vikingilor a fost o perioadă de înflorire. În acest timp se întemeiază orașe: Trondheim, Oslo, Bergen, ca să nu mai amintim de altele, ca de exemplu Tonsberg, considerat a fi cel mai vechi oraș din Norvegia și despre care Snorre spune că exista înainte de bătălia de la Hafstrfjord. Prin comerțul cu Europa vestică și meridională, prin munca meșterilor liberi, dar și a celor aduși ca sclavi, se dezvoltă un număr însemnat de meserii. Apare astfel o nouă clasă socială, ce va juca un rol important în dezvoltarea ulterioară a țării.

Pe rutele vestice, via insulele britanice, Norvegia a primit marile impulsuri culturale din Europa. Aici se găsesc originile orientării atlantice, care a influențat mai mult Norvegia decât Danemarca și Suedia.

Cele mai vechi amintiri „literare“ sunt inscripțiile runice pe pietrele de mormânt. Risipite în întreaga țară sau aflate în centrele de înmormântare (cel mai mare din Norvegia s-a descoperit la Vang, în apropiere de Oppdal, cu 758 de morminte), pietrele runice constituie prețioase surse de informații. Anii 700-1300 sunt considerați drept prima mare perioadă literară din cultura norvegiană. Sub forma povestirilor (saga), se consemnau evenimente, se portretizau șefi de trib sau regi, se relatau anecdote, legende și se perpetua un întreg folclor nordic.

Bogăția din comerț și piraterie, ca și impulsul cultural primit din Europa sudică și vestică au transformat treptat nefsemnatele, barbarele și veșnic răzvrătite regate într-unul puternic, creștin și independent. ■

GREENWICH

Era o zi de ianuarie ce ar fi trebuit să fie cenușie. Dar soarele ieșise biruitor din spatele norilor și satura-se cu un verde-smarald apele Tamisei. Vaporașul de agrement sălta pe valurile blânde ale fluviului legendar, ducându-ne spre un loc istoric, al cărui nume este sinonim azi cu Timpul: Greenwich. Așteptam cu nerăbdare

întâlnirea cu această localitate, ce figurează, începând din 1997, alături de Marele Zid și Taj Mahal, pe lista World Heritage, întocmită de UNESCO. Din lec-turi intuim că vom trăi acolo o experiență deosebită, vom găsi mărturii ale spiritului britanic, ale istoriei acestei țări insulare, ferite de urgi devastatoare.

TATIANA ISTICIOAIA, ANNA EVA BUDURA

Un templu al frumosului și artei

În punctul unde Tamisa face o buclă mare în drumul său spre estuar românii au ridicat un templu dedicat lui Esculap, zeul medicinei, și au construit un tronson al drumului ce lega Dover de Londinium. Impresionați de frumusețea zonei, saxonii – mai întâi – au botezat-o Greenwich „așezare, port verde“, apoi vikingii (danezii) Grovesend (partea unui Jenain între două meandre).

Prima atestare documentară a așezării ridicate aici datează din anul 964, când regele Edgar a donat moșia Lewisham, ce includea și Greenwich, un loc prosper și bine organizat, abației flamande Sfântul Petru din Ghent. În anul 1011, Greenwich își înscrie numele în analele

creștinismului englez, prin actul cuceritorilor danezi, care l-au martirizat aici pe Sfântul Alfege, episcopul de Canterbury. După cucerirea Angliei de către normandul Wilhelm, devenit William, acesta a poruncit alcătuirea unui recensământ general al surselor de venit din noua sa stăpânire. În documentul

realizat în 1085-1086 și numit Domesday Book apare menționat și Greenviz.

Au urmat secole de liniște și pace. Începând din 1300, când regele Eduard I a făcut aici un pelerinaj la capela Fecioarei Maria, vizitele fețelor regești devin din ce în ce mai dese. Aici s-a retras, în anul 1408, Henric IV, pentru a-și redacta testamentul. Zona a devenit un punct de atracție și pentru londoniezii bogați, care și-au construit case, dar și pentru oamenii de cultură, ca, de pildă Chaucer, cel ce i-a conferit o aureolă literară.

Dar adevărata eră a regalității la Greenwich este inaugurată de Henric V, în anul 1414, când confiscă averile abației flamande de la Ghent și pune bazele posesiunilor regale. La sfârșitul lui 1420, acestea i-au revenit fratelui său, Humphrey, duce de Gloucester. Persoană cu știință

De o parte și de alta a Meridianului 0

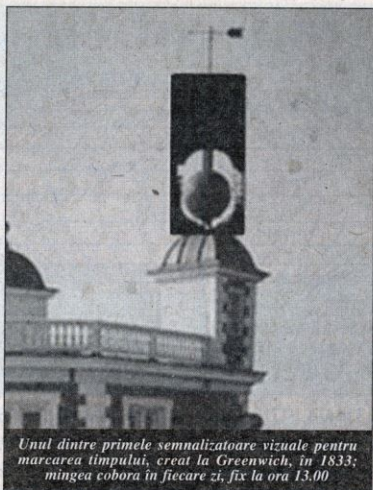
de carte și educație umanistă, ducele și-a construit un castel numit Bella Court, un templu al frumosului și artei, dar și altar al științei, prin biblioteca lui impresionantă.

Castelul a devenit un loc de întâlnire al personalităților culturale ale vremii, un centru al gândirii moderne a Angliei.

Soția lui Henric VI, Margareta de Anjou, a dispus reconstruirea palatului, căruia i s-a dat o nouă strălucire. Între anii 1500 și 1504, regele Henric VII l-a modernizat și l-a numit Placentia.

Greenwich devine centrul vieții de curte regală a Angliei, iar palatul, reședința de plăcere a regelui Henric VII și a urmașilor săi. Aici s-a născut, și-a petrecut copilăria și tinerețea regele Henric VIII care, în dragostea sa pentru Greenwich, i-a desăvârșit strălucirea și importanța. A pus bazele celui mai mare șantier naval și ale celui mai mare atelier de armuri din lume. Fica lui, regina Elisabeta I, s-a născut tot la Greenwich. Ea va păstra palatul ca reședință de vară, unde vor avea loc multe ceremonii fastuoase.

Printre comercianții londonezi care și-au construit aici conace se numără și John Lambarde, fondatorul, în 1575, al primului așezământ de caritate publică din Anglia, act ce marchează începutul unei tradiții filantropice în Greenwich.

Unul dintre primele semnalizatoare vizuale pentru marcarea timpului, creat la Greenwich, în 1833; mingea cobora în fiecare zi, fix la ora 13.00

Mary II construiește un azil

În 1617, regina Anna, soția regelui Iacob I, aprecind efectele benefice ale locului pentru sănătatea ei, a ridicat o construcție la Greenwich. După terminarea acesteia în 1639, Queen's House va fi considerată cea mai frumoasă construcție din Anglia, depășind în eleganță orice altă clădire a regatului. La sfârșitul secolului XVII ea a devenit nu numai emblema bunului gust, ci și a monarhiei Stuart. Ceea ce și explică grija pentru menținerea – și după revenirea dinastiei Stuart, în 1600 – și refacerea întregului complex regal.

Nu este întâmplător faptul că în anul 1694, Mary II soția regelui William III, impresionată de suferințele

marinarilor răniți și mutilați în războaiele navale și în călătoriile pe mările lumii, a decis ca aici să se construiască un azil-spital pentru aceștia. Proiectarea, construirea și decorarea edificiului au necesitat fonduri considerabile (la care au contribuit, alături de stat, curtea regală și persoane particulare generoase) și eforturi timp de 50 ani.

Cel dintâi corp al complexului și-a primit primii 45 beneficiari în anul 1705. Spitalul-azil a funcționat până la

1873. În acel an a fost ocupat de Colegiul Regal al Marinei, iar apoi, în 1998, de Universitatea Greenwich și, în semn de recunoaștere a rolului jucat de Greenwich în istoria marinei engleze, de Muzeul Național al Marinei, cel mai mare muzeu de acest gen din lume, depozitarul a 50 000 de hărți, 2 500 de machete de corăbii și 4 000 tablouri cu teme marine.

Dar ceea ce a adus faima mondială așezării Greenwich nu a fost nici prezența fețelor regești și nici splendidele palate și edificii ridicate aici, ci modestul observator astronomic, ce domină parcul (*Magazin istoric*, nr. 1/1987).

Construirea Observatorului Regal s-a impus ca o necesitate. În secolul XVII corăbiile Angliei brăzdau

semețe întinderile oceanelor, aducând faimă și beneficii considerabile regatului. dar performanțele lor erau departe de a satisface nevoile și exigențele unei țări angajate într-o acerbă concurență cu alte state, cu experiență și cu tradiție în domeniul navigației.

Castelanul pionier John Flamsteed

Neajunsurile se datorau în mare măsură lipsei metodei științifice și practice de calculare a longitudinilor și, de aici, a fusului orar, în orice punct al globului, în raport cu un punct 0 dat. Sarcina a fost încredințată unui Observator Regal, al cărui act de înființare a fost semnat în martie 1675 de regele

Carol II, ctitor, în anul 1662, al Societății Regale (Royal Society – *Magazin istoric*, nr. 3/1974). Primul astronom a fost numit John Flamsteed, care trebuia să-și concentreze energiile „pentru a corecta catalogul mișcării corpurilor cerești și cel al pozițiilor stelelor fixe, în așa fel încât să se găsească mult dorita longitudine”.

În anul 1676, pe dealul din Greenwich Park, unde în trecut se afla castelul ducelui de Glou-

cester, a fost ridicată o clădire elegantă, dar modestă, în ce privește confortul astronomicilor și condițiile de cercetare. John Flamsteed și-a început activitatea suplinind lipsa unor instrumente performante și a unor fonduri strict necesare cu dăruirea și abnegația unui adevărat om de știință. Între 1676 și 1690, cu ajutorul unui sextant de perete, a făcut și înregistrat peste 20.000 de observații. Apoi, cu ajutorul unui cvadrant, achiziționat cu banii moșteniți de la tatăl său – alte 28.000.

În cadrul temei principale a cercetărilor sale a ajuns la rezultate importante în ceea ce privește viteza de rotire a pământului și lungimea zilelor naturale. În 1725, la șase ani după moartea sa,

Catalogul Britanic al Stelelor i-a reținut rezultatele cercetărilor. (După ce în anul 1712, omul de știință trăise amărăciunea de a le fi văzut publicate la insistențele lui Isaac Newton și împotriva voinței sale, cu multe erori și ciunteli inadmisibile, sub titlul *Historia Coellectis Britannica*.) Lucrarea cuprinde poziția a 3.000 de stele descrisă cu o acuratețe neîntâlnită până atunci. La scurt timp după apariție, ea a devenit cea mai importantă operă în domeniu.

La moartea lui Flamsteed, în 1719, munca în Observator nu s-a oprit. Au continuat-o astronomii regali Edmond Halley, rămas în istoria cercetărilor astronomice pentru evoluția cometelor, James Bradley, care a desco-

perit și explicat aberația luminii și a navigației, și a marcat Meridianul 0 pe podeaua camerei sale de lucru.

În anul 1767, astronomul regal Nevil Maskelyne a editat *The Nautical Almanac*, primul anuar astronomic sigur și practic. Navigatorii englezi au început să-l folosească imediat și foarte curând a fost acceptat și de alte națiuni drept sistem operațional standard. La sfârșitul anului 1800, se aprecia că 90% dintre navigatorii implicați

John Flamsteed

în comerțul maritim recurgeau, în calcularea pozițiilor lor, la acest anuar și acceptau implicit Meridianul Greenwich drept Meridianul 0 al lumii.

O singură oră oficială

Recunoașterea acestui fapt s-a produs la prima Conferință Internațională cu privire la Meridian, desfășurată în anul 1884, la Washington. Din 25 țări participante, 22 au votat în favoarea acestei decizii, iar 23 au acceptat ca tot de la acest Meridian 0 să se calculeze ziua universală. Tot atunci s-a hotărât ca de acolo să se calculeze cu 180 grade la est, respectiv la vest, longitudinea estică și cea vestică.

Dar munca oamenilor de știință de la Greenwich nu fusese încă încheiată. Cercetările au continuat, concomitent cu experimentările și testările diferitelor metode de calculare a longitudinilor, de stabilire a fusului orar. În anul 1714, Parlamentul englez a votat Legea Longitudinii.

Pentru a stimula și grăbi realizarea unui ceas de mare precizie s-a anunțat și un premiu de 20 000 lire (o sumă fabuloasă pentru acei ani), acordat celui ce inventa instrumentul cu care să se calculeze longitudinile. Observatorului îi revenea sarcina să facă testele și omologările. În 1773, după o muncă de o viață, John Harrison, în vârstă de 80 ani,

a obținut premiul pentru ceasul său H3, o bujerie a inteligenței umane.

Pe măsură ce ingeniozitatea omului a ajuns să controleze timpul, Greenwich a devenit nu numai un centru al observațiilor cerești, ci și unul al măsurării timpului; iar la mijlocul secolului XIX, el era deja sinonim cu noțiunea de timp.

Oamenii de știință au considerat că intra în obligațiile Observatorului să acorde sprijin și pentru introducerea pe întregul teritoriu al Angliei a orei exacte unice, calculate aici. Întâiul pas în această direcție s-a făcut în anul 1833, când a fost pus în funcțiune primul semnalizator din lume al orei exacte, după care își reglau ceasurile navigatorii ce urmau să părăsească portul. În 1880, ca urmare a dezvoltării transportului feroviar în toată țara, Parlamentul a votat o lege ce impunea respectarea unei singure ore oficiale, punând astfel capăt anarhiei ce domnise până atunci în privința măsurării timpului în regatul englez.

Ulterior anului 1884, anul Conferinței de la Washington, rând pe rând țările lumii au acceptat Timpul Mediu de la Greenwich, în raport cu care și-au calculat ora lor locală.

În secolul XX, Greenwich a materializat alte două inițiative pe plan mondial, menite a generaliza ordinea în măsurarea timpului: în 1923, la miezul nopții spre noul an, de la Observator s-a transmis pentru prima oară

prin radio semnalul orei exacte GMT, iar în 1935, același lucru s-a făcut prin serviciile telefonice.

Cu trecerea anilor, sarcinile Observatorului Regal de la Greenwich, de a coordona și standardiza marcarea timpului, au trecut la Bureau International de l'Heure (BIH) cu sediul la Paris. Apoi, odată cu inventarea și folosirea ceasurilor cu cuarț și ale celor atomice de mare precizie, orologiile de la Observator au devenit relicve istorice, probe ale năzuinței omului spre perfecțiune.

După aproape trei secole de activitate, în anul 1948, cu satisfacția unei munci împlinite, Observatorul Regal și-a mutat sediul de la Greenwich la Herstmonceux din Sussex.

Am petrecut o zi în încăperile Observatorului. De pe platforma unde se afla marcat Meridianul 0, am cuprins cu ochii modesta construcție. Una dintre cele mai importante clădiri ale Marii Britanii reușește să poarte cu demnitate, fără fast și grandoare, aureola unui vestigiu istoric. Jos, se contura – cu siguranța pe care i-o confereau perspectivele următorului secol – Millenium Dome, cea mai mare construcție cu funcții polivalente din lume. Greenwich a primit mandatul simbolic și practic de a găzdui ceea ce urmează să fie cea mai importantă expoziție a Marii Britanii în mileniul următor. ■

Vasili Mitrohin, la masa de lucru

ARHIVA MITROHIN

Prin Ordinul nr. 00648, din 3 octombrie 1938, lua ființă Școala pentru scopuri speciale (Șkola Osobogo Naznacenija, ȘON). Era prima instituție de pregătire a viitorilor spioni sovietici. Sediul ei se găsea în pădurea de la Balașika, la 15 km spre est de drumul de centură al Moscovei.

Până atunci, ofițerii de informații erau pregătiți în mod individual, în apartamente secrete din Moscova, fără să se cunoască între ei. Dar epurările succesive loviseră atât de greu și în personalul Departamentului de informații externe (Inostrannii Otdel, INO), încât activitatea acestuia fusese practic paralizată. În condițiile apropierei războiului, s-a pus problema refacerii rețelelor externe. Și singura soluție productivă găsită a fost „fabrica de spioni“.

Cum cei mai mulți dintre cei recrutați nu cunoșteau decât condițiile de viață din departamentele meschine ale blocurilor de tip sovietic sau din casele de la țară, s-au făcut eforturi pentru a crea o atmosferă cât mai apropiată de cea pe care aveau să o regăsească în Occident. Dormitoare și sălile de cursuri erau mobilate cu obiecte scumpe. Dar chiar și așa, erau puși câte doi într-un dormitor. Ideea că ar fi putut beneficia de spațiu privat ducându-și existența câte unul într-un dormitor era prea mult chiar și pentru viitorii spioni care urmau să trăiască în Occident.

Satele lui Potiomkin – acele creații de mucava ridicate de confidentul împărătesei

Ecaterina II în calea suveranei aflate în inspecție prin stăpânirea ei – par a fi marcat profund mentalitatea rusă. Iar comunismul a excelat la acest capitol. În 1992, după dispariția U.R.S.S. și desființarea KGB, Leonid Șcebarschin, ultimul conducător al temutei instituții, recunoștea că până la Gorbaciov, KGB „a trebuit să își prezinte rapoartele într-o falsă lumină pozitivă“.

Să urmărim în continuare, pornind de la documentele lui Vasili Mitrohin – publicate împreună cu Christopher Andrew, la Londra, anul trecut sub titlul The Mitrokhin Archive. The KGB in Europe and the West (Arhiva Mitrohin. KGB în Europa și Occidentul), la Allen Lane, The Penguin Press – cum a trebuit serviciul de informații externe să se plieze pe teoriile lui Stalin privind evoluția situației internaționale.

Medalie bătută pentru marcarea a 10 ani de la crearea OGPU

La 30 ianuarie 1930, Biroul Politic al P.C.U.S. s-a întrunit pentru a examina activitatea INO. Spionajul sovietic a primit sarcina să intensifice activitatea în trei direcții: marile puteri europene (Marea Britanie, Franța și Germania); vecinii U.R.S.S. din vest (Polonia, România, Finlanda și statele baltice); Japonia. Statele Unite ale Americii (către care fuseseră trimiși spioni sub acoperire din 1921) „nu figurau printre priorități.

Cartea lui Mitrohin adaugă elemente noi despre succesele obținute de Spionajul sovietic în perioada interbelică. Cheia reușitelor au fost „marii ilegali“. Erau mai ales cetățeni din Europa Centrală, care lucraseră inițial pentru rețelele Cominternului, vorbeau fluent mai multe limbi și acționau sub identități false în țările alese ca țintă. Se pare că sovieticii au creat tehnica recrutărilor „sub steag străin“. Potrivit documentelor aduse de Mitrohin în Marea Britanie, primul care a folosit un asemenea procedeu a fost Bistrolețov.

Dimitri Aleksandrovici Bâstrolețov pretindea că era fiul unei mame cazace și al scriitorului Aleksei Tolstoi. În 1929, el a primit sarcina să dea de urma unui străin care se prezentase la Ambasada sovietică din Paris pentru a vinde codul italian. Dar ofițerul sovietic care l-a primit a preferat să facă o copie pe ascuns documentul returnându-l apoi, fără să plătească suma cerută, pe motiv că era un fals.

Mai târziu, la cererea lui Stalin, INO a pornit în căutarea străinului ofertant. I-a revenit lui Bistrolețov ingrata misiune.

Care a reușit să îl găsească într-un bar din Geneva. Era un om de afaceri elvețian, Giovanni de Ry. Bistrolețov s-a prezentat ca lucrând pentru serviciul japonez de informații. Înșelăciunea nu a durat mult, dar de Ry a acceptat să lucreze pentru Moscova.

De Ry i-a pus în legătură pe sovietici cu Rodolphe Le-moine, care lucra deja pentru

spargerea secretului mașinii de cifrat germane „Enigma“ de către britanici în timpul celui de-al doilea război mondial.

Sovieticii au dispus și de alți agenți care le-au furnizat coduri și cifruri. Toate aceste materiale ajungeau la una dintre cele mai secrete unități a OGPU, adă-

postită în clădirea Comisariatului pentru Afaceri Străine. Era în acel moment cea mai mare și mai bine finanțată unitate de descifrare din lume. Putea decifra o bună parte a traficului diplo-

matic al Marii Britanii, Austriei, Germaniei și Italiei. De asemenea, și multe telegrame expediate de diplomații japonezi, turci, americani și francezi. În stadiul actual de documentare, este greu de făcut o evaluare exactă a impactului citirii corespondenței diplomatice a statelor menționate asupra politicii externe sovietice.

Ceea ce confirmă documentele copiate de Mitrohin este faptul că sovieticii dispuneau de posibilitățile de a obține o mare cantitate de documente. Dar – doar aparent surprinzător – INO nu dispunea de un departament de analiză a informațiilor. Explicația se află în cuvintele pe care se spune că le-ar fi rostit Stalin: „Nu îmi spuneți ce gândiți voi. Dați-mi doar faptele și sursele“. Principala preocupare a celor care alcătuiau buletinele de informații era să cuprindă în ele ceea ce știau că aștepta Stalin de la ei. Serviciul de informații sovietic, în loc să corecteze aprecierile greșite ale liderului de la Kremlin, se străduia să îl alimenteze.

Serviciul de spionaj sovietic nu dispunea de un compartiment de analiză a informațiilor culese. Liderul de la Kremlin nu avea nevoie de alte inteligențe

serviciul de informații al armatei franceze. Născut Rudolf Stallmann, fiul unui bogat bijutier berlinez, începuse colaborarea cu Deuxième Bureau încă din 1918 și primise cetățenia franceză. Cea mai importantă realizare a fost recrutarea lui Hans-Thilo Schmidt, funcționar care lucra la serviciul cifru german. Informațiile furnizate de acesta au ajutat la

Iuri Modin

Indovadă o constituie modul cum a prezentat INO întâlnirea din martie 1935 dintre Sir John Simon, ministrul britanic de Externe, Anthony Eden și cancelarul german Adolf Hitler, pe baza rapoartelor de la Foreign Office. Cu numai nouă zile înaintea întâlnirii, sfidând prevederile Tratatului de la Versailles, Hitler reintroduse serviciul militar. Faptul că cei doi diplomați britanici au acceptat totuși întâlnirea era deja un motiv de suspiciune pentru Moscova. Afirmatia lui Hitler că „într-o zi va fi nevoie acută de cooperare și solidaritate pentru a apăra Europa de amenințarea bolșevică”, la care Simon și Eden nu au replicat, a stârnit îngrijorarea lui Stalin.

Documentul britanic în care erau consemnate discuțiile număra aproximativ 23 000 de cuvinte. Traducerea în limba rusă oferită de INO lui Stalin și altor lideri sovietici avea doar 4 000 de cuvinte. Nu era nici măcar un rezumat, ci un „montaj”, ce dădea sentimentul unei discuții neîntrerupte. Frazele, scoase din context, căpătau cu totul altă semnificație. Astfel s-a putut trage concluzia că Simon a dat carte albă Germaniei să anexeze Austria.

Teoria conspirației nu a dispărut însă odată cu moartea lui Stalin. O istorie oficială a SVR (continuatorul INO) tipărită în 1997 susținea că volumele de documente publicate de Foreign Office, cât și documentele încă nepublicate, dar care pot fi consultate la Arhivele publice nu oferă o bază solidă. Guvernul britanic ar ascunde încă documentele

care ar dovedi complotul politicii externe britanice de a dirija agresiunea lui Hitler către U.R.S.S.

Un alt document secret al diplomației britanice, la care INO a avut acces prin intermediul „rețelei de la Cambridge”, și care a exercitat o puternică influență asupra lui Stalin a fost minuta întâlnirii dintre lordul Halifax, lordul Sigiliului Privat și Adolf Hitler, în

Cu foarfecele, specialiștii în informații rescriau minutele convorbirilor lui Hitler cu diplomații britanici pentru a corespunde ideilor preconcepse ale lui Stalin. Există, peste tot în lume, o anumită aplecare a serviciilor secrete de a fi pe placul puterii. Dar într-o dictatură servilismul depășește orice limită și are consecințe dezastruoase

noiembrie 1937, la Berchtesgaden. Ca un amănunt anecdotic, atunci când aristocraticul lord Halifax a coborât din mașină, l-a luat pe Hitler drept un valet și a dat să îi întindă pălăria. Un general german i-a șuierat, disperat, la ureche: „Der Führer! Der Führer!”. Centrala informațiilor externe

John Cairncross

sovietică a „croit” din nou un rezumat al discuțiilor, care să se potrivească obsesiilor lui Stalin. Pe baza documentului, liderul sovietic a tras concluzia că britanicii au dat lumină verde agresiunii naziste spre Est.

Că Marea Britanie și Franța nu s-au opus revizuirii sistemului de pace de la Versailles impusă cu forța de Hitler este o realitate. Dar de aici și până la teoria complotului – al cărui principal artizan era Marea Britanie – menit să dirijeze agresivitatea Germaniei spre U.R.S.S. era o mare distanță, pe care Stalin a parcurs-o cu ușurință, pentru că nimeni nu îndrăznește să îl contrazică. În nici un

caz nimeni din cadrul INO. Iar în anii care au urmat, șansele de a-l contrazice pe tăcutul de la Kremlin s-au redus drastic.

În intervalul 1936-1939, INO a cunoscut o adevărată dramă. Rețele întregi au fost distruse, ofițeri din centrală au fost arestați, condamnați și adesea executați ca dușmani ai poporului. Nici măcar rapiditatea denunțului nu era o garanție a supraviețuirii.

La Berlin, ambasadorul Jakov Suriț s-a grăbit să îl denunțe pe șeful rezidenturii, B.M. Gordon, că era prieten cu un alt diplomat sovietic care fusese socialist-revoluționar și își vizita rudele din Praga. Îi mai reproșa și simpatiile trokiste. Suriț nu știa însă că în același timp un secretar al său scria Centralei INO: „Până azi biroul tovarășului Suriț este decorat cu portretul lui Buharin, ce are următoarea dedicație: „Dra-

gului meu Suriț, vechiul meu prieten și tovarăș, cu dragoste – N. Buharin". Suriț a reușit să supraviețuiască vigilenței revoluționare a secretarului său.

Deși rezidenturile INO din Londra, Berlin, Viena și Tokio nu au fost închise complet, s-au văzut cu efectivele reduse la unu sau cel mult doi ofițeri. În 1938 – an în care doi șefi ai INO au fost împușcați – spionajul sovietic nu a fost capabil să ofere o singură informație lui Stalin timp de 127 zile consecutiv. Puțini dintre ofițerii arestați atunci au supraviețuit pentru a povești prin ceea ce au trecut. Unul dintre ei a fost Bîstroletov. Închis pentru 20 ani, a fost grațiat în timpul celui de-al doilea război mondial. La data când a fost eliberat, soția, trimisă în Gulag, își tăiase gâtul cu un cuțit de bucătărie, iar mama se otrăvise.

Nu a lipsit mult ca rețeaua de la Cambridge, care avea mai târziu să capete o faimă mondială, să fie pierdută în acei ani. Totuși, datorită motivației ideologice a membrilor ei, rețeaua a continuat să funcționeze. Astfel, în timpul crizei din toamna lui 1938, încheiată cu Acordul de la München – care obliga Cehoslovacia să cedeze Germaniei regiunea sudetă –, Moscova a primit informații de bună calitate de la John Cairncross, care avea acces la cele mai secrete dosare ale Foreign Office. Datele s-au transformat în noi dovezi ale politicii britanice, cu sprijin francez, de a îndemna

Germania să atace U.R.S.S. După 1990, Iuri Modin, ofițerul KGB care i-a dirijat pe cei cinci agenți britanici în perioada lor de glorie, încă mai considera că intenția britanică fusese „dovedită de documentele obținute pentru noi de către Burgess”.

Nici măcar faptul că SOE, organizația creată de Churchill după izbucnirea războiului pentru acțiuni de sabotaj și

britanice de informații. Cea mai mare parte a informațiilor cuprinse în aceste documente a rămas neutilizată.

La fel s-a întâmplat și cu informațiile venite de la rezidentura din Berlin, care reîncepuse în 1940, activitatea. Pe un raport venit la 16 iunie 1941 de la un locotenent din cadrul serviciului de informații al Luftwaffe, recrutat de sovietici, și care oferea detalii

asupra iminentului atac german, Stalin a scris o înjurătură obscenă, acuzându-l de dezinformare. Între 1 ianuarie și 21 iunie Moscova a primit peste 100 rapoarte privind iminența agresiunii germane. Pe

toate Stalin le-a respins ca dezinformări. O istorie oficială a SVR constată că „doar izbucnirea războiului l-a salvat pe P.M. Fitin [șeful INO] de plutonul de execuție”.

Parcursând paginile cărții lui Vasili Mitrohin și Christopher Andrew, înțelegi mult mai ușor de ce în august 1939 Stalin a finalizat discuțiile cu delegația germană și nu cu cea anglo-franceză, făcând posibilă încheierea Pactului Ribbentrop-Molotov. Evident, întrebarea „ce s-ar fi întâmplat dacă Stalin ar fi gândit altfel, dacă sistemul sovietic ar fi funcționat altfel și dacă avertismentele serviciului de informații sovietic ar fi fost luate în seamă” nu este una pe care să o poată pune un istoric. ■

(Va urma)

Prezentare de
Dorin MATEI

Marea teroare declanșată de Stalin după 1936 a afectat profund și serviciul de spionaj sovietic. În 1938 au fost împușcați doi șefi ai acestui serviciu, iar vreme de 127 zile Moscova nu a dispus de nici o informație externă

diversiune în Europa ocupată, nu viza U.R.S.S. și nu antrena agenți pentru a-i trimite în spațiul sovietic nu a redus suspiciunile Moscovei. Pe raportul trimis de Kim Philby, un ofițer din Centrala INO a subliniat cu un creion roșu pasajul respectiv și l-a marcat pe margine cu două semne mari de întrebare.

În anul 1941, rezidentura INO din Marea Britanie a fost cea mai productivă: 7 867 documente secrete politice și diplomatice, 715 cu subiecte militare, 127 pe teme economice și 51 despre serviciile

Locuitorii unui sat din U.R.S.S., loviți de năpasta războiului

NĂSCUTI SUB STEAUA KREMLINULUI

Fiecare om este stăpân pe soarta lui, dar, s-ar putea spune acest lucru despre copiii foștilor lideri comuniști de la Kremlin? În general, păcatele părinților apasă asupra urmașilor.

Copiii și nepoții lui Stalin (chiar și cei care nu au avut domiciliul acolo), ai lui Hrușciov, Brejnev, Andropov, Gorbaciov nu au fost niciodată liberi. Și asta nu numai pentru că de mici au avut pază, n-au putut ieși unde au vrut, li s-a interzis să invite la aniversările lor pe cine vroiau. Ci pentru că le-a lipsit libertatea interioară.

Ei n-au știut niciodată cine sunt exact, de ce sunt capabili, ce și cât pot pretinde de la ei înșiși. La Moscova circulau multe anecdote despre elevi ai liceului de coregrafie, un liceu de faimă al Capitalei, unde atâta timp cât părinții se aflau la putere, copiii și nepoții lor reprezentau viitoare stele ale baletului rus. Imediat ce părinții părăseau Kremlinul, copiii începeau să primească note de 2 și să fie insistent sfătuiți să abandoneze.

Desigur, acești tineri se puteau realiza, își puteau dezvolta aptitudinile, dar ei nu știau niciodată dacă realmente aveau chemare pentru disciplina aleasă sau primeau laude nemeritate, ipocrite și interesate. Iar când „papa” cădea din funcție, ei rămăneau în bătaia vântului. Se știe, de

pildă, că Iuri Andropov a avut un băiat foarte reușit, bine educat și toabă de carte, care a rămas un anonim funcționar în M.A.E. Sora lui, care a ocupat o funcție modestă la un ziar la fel de cuminte, tratată cu mânuși de către colegi afabili, s-a îmbolnăvit grav când Andropov a murit și în jurul ei atmosfera a devenit încărcată.

Numai două asemenea vârstare au reușit: nepotul lui Stalin, regizorul de teatru Aleksandr Burdonski, și fiul lui Beria, savantul Serghei Gheghecikori, autorul unui volum despre tatăl său, intitulat *Tatăl meu, Lavrenti Beria*.

Sergo Gheghecikori n-a primit titluri și grade științifice, a fost văduvit și de numele de familie. El spune că tatălui său i s-au pus în cărcă toate crimele din lume. Mihail Hijnik-Gurevici – maiorul care, la 26 iunie 1953, i-a împușcat

tatăl de la doi metri distanță – l-a căutat pe Sergo, i-a trimis mai multe scrisori la Kiev, pentru ca, într-un gest de pocăință târzie, să-i povestească cum l-a ucis pe Lavrenti Beria. Gurevici afirmă că a făcut totul chiar la rugămintea acestuia („să-i spuneți băiatului meu cum am fost executat”). Sergo a refuzat să-l vadă pe ucigașul tatălui său. Iar acesta, în vârstă de 83 ani, veteran de război, a dat un larg interviu în *Sunday Times*, în care își relatează povestea.

Ekaterina, fiica Svetlanei Allilueva, fata lui Stalin, și a fiului lui Jdanov, s-a retras la capătul lumii, în Kamceatka. Locuiește acolo și nu comunică cu nimeni din Moscova, nu dă interviuri, iar când mama sa aflată în emigrație s-a întors în țară n-a vrut să o vadă.

Dar Svetlana Allilueva a avut copilarie? La 6 ani a rămas fără mamă și, de fapt, fără tată. Împreună cu fratele ei de 11 ani au intrat pe mâinile reci ale KGB-iștilor: profesori, bucătari, șoferi, gărzi. Alături de un tată de fier, Svetlana a copilărit fără iubire. Iar când s-a trezit neajutorată, n-a știut să-și poarte crucea: a plecat în lume, schimbând soț după soț. Exact cum Stalin își schimba vellele, ordona să i se construiască alta și alta sau le modifica pe cele vechi și nu se simțea

Brejnev, împreună cu fiica sa Galina

bine nicăieri. La fel Svetlana a cutreierat lumea. O instabilitate sufletească a mînat-o continuu.

Cît despre nepotul lui Stalin, Aleksandr Burdonski, regizorul, el declară: „Pe Stalin îl urăsc. Îmi este profund ostil întregul mecanism al acțiunilor lui. Neamul meu e blestemat“. Burdonski n-a vrut să aibă copii, de aceea a divorțat de soție, căreia îi poartă cele mai frumoase amintiri. El n-a vrut să devină nici membru al P.C.U.S., deși cariera i-o impunea.

Uneori soarta a trimis semne acestor oameni supuși. Raisa Gorbaciova, recent dispărută și ea, își amintea îngrozită despre înmormântarea lui Andropov: „Am văzut chipuri vizibil ferice. Ce fel de oameni sunt

acea care se bucură de moarte?“ În zilele puciului din august 1991, cu siguranță că soția lui Gorbaciov a văzut și ea „chipuri vizibil ferice“.

Un caz aparte este Rada Adjubei, fata lui Hrușciov, redactor-șef adjunct al unei reviste de popularizare a științei, unde a lucrat o viață și unde a refuzat orice promovare. Fetița veselă și deschisă de odinioară a devenit o femeie de-a dreptul ascetică, cu haine de o modestie proverbială. Dar nimeni n-a putut rosti un cuvânt lipsit de respect despre Rada Adjubei. Viața ei a fost – și ea – marcată de condiția de fiică a unui lider de la Kremlin.

Fiica lui Brejnev, Galina, decedată la vârsta de 70 ani,

la 30 iunie 1998, a trăit 18 ani lângă un om aflat în vârful piramidei, ca secretar general al C.C. al P.C.U.S. Or, într-un regim totalitar a fi fiica unui secretar general al partidului era sinonim cu o funcție „tare“. Poate chiar mai tare decât aceea de membru al Biroului Politic. Iar Galina n-a fost un înger. Ca și băiatul cel mare al lui Hrușciov, s-a comportat exact ca un copil de bani gata. După care a trebuit să suporte situația post-Brejnev.

Așadar, copiii și nepoții foștilor lideri comuniști de la Kremlin isprăvesc rău veacul nostru, pentru că locul în sine este un leagăn rău pentru un copil. ■

F. DOLGHIN

• Clio anunță • Clio anunță Cortina de fier în conferință

Când și cine a tras cortina de fier? Se poate spune că a fost mînuită din două direcții simultan, pentru a se închide cât mai etanș? Unii cercetători afirmă că discursul lui Churchill de la Fulton-Missouri, din 5 martie 1946, când prietenii de ieri deveneau dușmani, ar fi scindat continentul european, prin simpla rostire de către omul politic englez a sintagmei „cortina de fier“. Alții că războiul din Coreea (1950-1953) a provocat reala schismă între Est-Vest, iar alții că momentul august 1961, ridicarea Zidului Berlinului, ar fi considerat începutul exploziei cariere de jumătate de secol a cortinei de fier.

În zilele de 9 și 10 mai ale acestui an, cercetătorii din zece țări (Bulgaria, Franța, Grecia, Italia, Israel, Olanda, Rusia, Turcia, Ungaria, România) s-au reunit la București, în jurul mesei unei conferințe pe această temă (*De o parte și de alta a cortinei de fier. 1945-1989*),

organizată de Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară și Fundația „Inițiativa pentru Dialog Euro-Atlantic“. Sala a putut afla astfel de câte ori lumea s-a aflat la marginea catastrofei nucleare, ce oferă în continuare fondurile de arhivă din perioada războiului rece, planurile de operații franceze în Europa Occidentală, în ipoteza unei invazii sovietice, situația Balcanilor în acei ani, ecuația servicii de securitate românești și organe de informații sovietice, poziția României față de invazia din Cehoslovacia, ilustrată în documente secrete bulgare, date noi despre retragerea trupelor sovietice din România în documentele franceze și multe alte revelații.

Mai există pericolul tragerii cortinei de fier pentru a doua oară? Intrarea sintagmei în rândul uneltelor cu care operează cercetătorii istoriei imediate ar putea fi un răspuns: cortina de fier este o etapă revolută.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **ROMÂNIA ȘI CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS (1919-1920).** Coordonatori: Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu.

Editura Empo, Focșani, 1999, 361 pp.

● **Ioan N. Radu – ISTORIA ASTRONAUTICII ROMANEȘTI. DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL.**

Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2000, 196 pp.

● **Eugen Stănescu, Gavril Preda, Iulia Stănescu, Mircea Cosma – ALEXANDRU CRETZIANU – UN DIPLOMAT DE CARIERĂ ÎN MISIUNE PENTRU PREGĂTIREA IEȘIRII ROMÂNIEI DIN AXĂ.**

Societatea cultural-istorică „Mihai Viteazul”, Editura Mectis, Ploiești, 1999, 291 pp.

● **Vasile Pușcas – PULSUL ISTORIEI ÎN EUROPA CENTRALĂ.**

Editura Sincron, Cluj-Napoca, 1998, 219 pp.

● **Nicholas Dima – BASARABIA ȘI BUCOVINA ÎN JOCUL GEO-POLITIC AL RUSIEI.**

Editura Sincron, Cluj-Napoca, 1998, 285 pp.

● **Damian Hurezeanu, Gheorghe Sbârna – PARTIDE ȘI CURENTE POLITICE ÎN ROMÂNIA.**

Editura Eficient, București, 2000, 432 pp.

● **CONSTANTIN C. GIURESCU – AMINTIRI** (ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu).

Editura All, București, 2000, 542 pp.

● **Baruch Tercatin – DIN ÎNTELEPCIUNEA TOREI ȘI A HASIDISMULUI.**

Editura Hasefer, București, 2000, 391 pp.

● **Șerban Rădulescu-Zoner** (coordonator), Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onișoru, Dumitru Șandru, Apostol Stan – **ISTORIA PARTIDULUI NAȚIONAL LIBERAL.**

Editura All, București, 2000, 308 pp.

La Editura Corint, în colecția Istorie – opere fundamentale, au apărut:

● **Șerban Papacostea – GENEZA STATULUI ÎN EVUL MEDIU ROMÂNESC** (ediție adăugită).

București, 2000, 295 pp.

● **Dan Berindei – EPOCA UNIRII** (ediție revăzută și adăugită).

București, 2000, 318 pp.

● **Gheorghe I. Brătianu – O ENIGMĂ ȘI UN MIRACOL ISTORIC: POPORUL ROMÂN** (ediție îngrijită, note și studiu de Stelian Brezeanu).

București, 2000, 223 pp.

OSLO - 2000

Graficul congreselor internaționale de științe istorice își urmează cursul: din cinci în cinci ani. Între 6 și 13 august 2000, la Oslo se va desfășura al XIX-lea Congres Internațional de Științe Istorie, ultimul din acest secol și mileniu.

Ca de obicei, organizatorii au făcut publice temele și mesele rotunde ce vor constitui substanța acestei reuniuni internaționale și tot ca de obicei revista Magazin istoric le prezintă cititorilor săi.

TEME MAJORE

- Perspectivă asupra istoriei globale – concepte și metodologie

- Mileniu, timp și istorie

Uz și abuz de istorie și responsabilitatea istoricului: trecut și prezent

Sesiuni speciale

- O evaluare a istoriografiei secolului XX

- Memoria și identitatea colectivă; cum își construiesc și administrează societățile trecutul

- Descoperiri științifice: transmiterea și receptarea cunoștințelor științifice

- Teoria și practica justiției: legi, norme, devianță

- Societățile musulmane în istorie

- Religie și raport masculin/feminin

- Misiuni, modernizare, colonizare și decolonizare

- Structuri familiale, demografie și populație: o comparație a societăților din Asia și Europa

- Regiuni și regionalizare

- Practicile sociale ale scrierii și lecturii din Antichitate până în prezent

- Masculinitatea ca practică și ca reprezentare

- Forme ale totalitarismului și dictaturi

- Granițe în schimbare și definiții ale muncii în timp și spațiu

- Culturile minorității în relație cu majoritățile dominante

- Europa centrală: unitate și diversitate

- Noi abordări ale lumii Pacificului

- Modernitate și tradiție în America latină

- Noi tendințe în istoria mediului ambiant

- Moduri de comunicare din Antichitate până în zilele noastre

- Putere, violență și moarte în epoca premodernă și modernă

MESE ROTUNDE

- Revoluția mass-media (multimedia și Internet) și cercetarea istorică

- Învățământul istoriei: tehnici noi, manuale și locul istoriei în educație

- Istorie comparativă: metode și modele

- Programele de radio și televiziune ca sursă pentru istorie

- Armată și putere în Antichitate

- Călătorii și explorare în Atlanticul de Nord din Evul

Mediu până în secolul XVII

- Întâlniri și confruntări între sisteme judiciare și legale europene și non-europene

- Istoria homosexualității

- Familia, căsătoria și drepturile de proprietate

- Nobilimea: perspective comparative

- Cooperarea ca un sistem economic

- Masculin și feminin în sport de-a lungul secolelor: abordări comparative

- Gen, rasă, xenofobie și naționalism

- Creștinarea Europei de nord, răsăritene și centrale în jurul anului 1000

- Lumea Balticii în istorie

- China și lumea în secolul XVIII

- Istoria bolii

- Istoria sinuciderii

- Deschiderea arhivelor și istoria comunismului (1990-2000)

- Propaganda și imaginile puterii

- Războiul rece revăzut: o jumătate de secol de istoriografie

- Turism și istorie

- Tratatul de pace și reconcilierea

- Individul și noțiunea de viață privată

- Revistele de istorie între abordarea „generalistă” și specializarea extremă

1974 - 1983

Soljenițin

Este arestat și, a doua zi, expulzat din U.R.S.S. (14 februarie 1974) scriitorul sovietic Aleksandr Soljenițin, opozant de 16 ani al regimului sovietic, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1970). După o perioadă petrecută în Elveția, el se stabilește în statul Vermont din S.U.A.

A revenit în Rusia în 1994.

Independențe

Guvernul portughez, format după puciul militar din 25 aprilie 1974 („revoluția garoafelor roșii“), care a pus capăt regimului de dictatură, hotărăște, la 8 septembrie același an, să acorde independența coloniei sale Mozambic în cel târziu un an (8 septembrie 1974). În scurt timp și Guineea-Bissau, insulele

Capului Verde, Sao Tomé și Príncipe și Angola devin independente.

Helsinki

35 de state din Europa și America de Nord semnează la Helsinki (1 august 1975) o carte ce stabilește raporturile între state cu regimuri politice foarte diferite. Sunt afirmate renunțarea la folosirea forței, inviolabilitatea frontierelor, integritatea teritorială, reglementarea pașnică a conflictelor, respectarea drep-

turilor omului și a libertăților fundamentale, dreptul popoarelor la autodeținare etc.

Război

Pe 6 septembrie 1975 începe războiul civil în Liban. Se înmulțesc raidurile israeliene de represalii contra bazelor comandourilor palestiniené din sudul Libanului. Străzi întregi – pe care se ridică baricade – cad pradă flăcărilor. Conflictul este alimentat de vechile rivalități între diversele grupuri ale populației Libanului.

S.U.A. - 200

La 4 iulie 1976 se împlinesc 200 de ani de la crearea S.U.A. Serbări fastuoase au loc toată vara acelui an. S.U.A. primesc, în 1976, peste 30 milioane de vizitatori, țara întreagă fiind decorată de sărbătoare.

Aleksandr Soljenițin

Bătăliile din războiul de independență al coloniilor engleze sunt reconstituite exact pe locurile unde au avut loc. Numai giganticul foc de artificii de la 4 iulie costă 200 mii de dolari.

Marguerite Yourcenar la Academia Franceză

Carta 77

La 7 ianuarie 1977, la Praga, un grup de intelectuali și oameni politici, participanți la mișcările din 1968, adresează guvernului cehoslovac un set de recomandări, cerându-i să respecte acordurile semnate la Helsinki, în special în ce privește drepturile omului. Între semnatari, fostul ministru de Externe, Jiri Hajek, dramaturgul Vaclav Havel, filosoful Potocka, în total 261 de persoane curajoase, multe încarcerate ulterior.

Chaplin

În noaptea de 25 decembrie 1977, Charles

Telex

- Greva minerilor din Marea Britanie obligă guvernul să instituie săptămâna de lucru de trei zile (7 februarie 1974)

- La Stockholm, savantul român George Emil Palade primește Premiul Nobel pentru medicină (alături de doi belgieni), care recompensează realizările lor în citologie (10 decembrie 1974)

- În Franța 8 mai (1975) nu va mai fi sărbătorită ca aniversare a victoriei asupra Germaniei naziste, ci ca Zi a Europei

- Juan Carlos de Bourbon, succesorul desemnat de dictatorul Franco, devine, la 22 noiembrie 1975, rege al Spaniei

- Filmul american al lui Milos Forman, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, cu Jack Nicholson, primește cinci Oscaruri (30 martie 1976)

- La 24 iunie 1976, se proclamă reunificarea Vietnamului, cu capitala la Hanoi

- Marea vedetă a Jocurilor olimpice de la Montreal este gimnasta româncă Nadia Comăneci, de 14 ani, care obține pentru prima oară în istorie nota maximă, 10, și trei medalii de aur (1 august 1976)

Spencer Chaplin, celebrul actor și cineast american, cunoscut sub numele de Charlot, se stinge, la vârsta de 88 ani, la proprietatea sa de la Corsier-sur-Vevey, din Elveția. Pălăria, pantalonii boțiți și bastonul lui intră în legendă. Pe 2 martie sicriul este furat din

cimitirul din Vevey și găsit la Noville, pe 17 mai.

Plebiscit

Generalul chilian Augusto Pinochet știe să exploateze coarda sensibilă a latino-americanilor: mândria națională, refuzul de a vedea străinii amestecându-se în afacerile interne ale chilenilor. La referendumul pe care îl organizează la 4 ianuarie 1978, 75% din populație (4 173 547 voturi contra 1 150 785) aprobă regimul său dictatorial.

În eprubetă

Primul bebeluș „conceput” în eprubetă este micuța Louise Brown (de 2 688 kg), înregistrată la Spitalul Oldham, de lângă orașul

90 000 de persoane au însoțit cortegiul funerar al scriitorului Jean Paul Sartre (19 aprilie 1980)

englez Manchester. Este rezultatul fecundării *in vitro* a mamei, operație executată de un biolog și un chirurg (25 iulie 1978).

Papa

La 58 de ani, arhiepiscopul Cracoviei, Karol Wojtyła, urcă pe scaunul pontifical, sub numele de Ioan Paul II. Pentru prima oară după 455 de ani este ales un papă care nu este de naționalitate italiană. În aceea duminică de 22 octombrie 1978, papa

Reuniunea țărilor industrializate, la Versailles, în 1982

reușește ceea ce nici comunismul nu a reușit, în 33 de ani: să golească de credincioși biserica poloneză în ziua de duminică. Fug cu toții acasă, să vadă la TV ceremonia de investitură a papei „lor“.

Prim-ministru

„Această femeie mi-l sugerează pe generalul de Gaulle“, spune despre ea un coleg din partidul conservator. Intransigentă și energică, Margaret Thatcher devine prim-ministru al Marii Britanii, la 5 mai 1979.

Prima

11 martie 1980, zi istorică! Academia Franceză

primește pentru prima oară o femeie: scriitoarea Marguerite Yourcenar, autoarea unor romane istorice, traduse și în limba română. Ea ocupă fotoliul lui Roger Caillois, fost cândva al lui Clemenceau. Campania în favoarea romancierii este condusă – convingător – de Jean d'Ormesson, fiul unui fost ambasador al Franței în Ro-

Papa Ioan Paul II

mânia, în perioada interbelică.

Telex

● La Paris se inaugurează Centrul național de artă și cultură ce poartă numele fostului președinte Georges Pompidou (2 februarie 1977)

● 4 martie 1977. România este lovită de un puternic cutremur de pământ, de peste 7 grade pe scara Richter

● Primul zbor regulat al unui avion Concorde pe linia Paris-New York; zborul durează 3 ore și 38 minute (22 noiembrie 1977)

● În Nicaragua, după un an și jumătate de război civil, dictatorul Somoza părăsește țara, fugind în S.U.A. (17 iulie 1979)

● Regele necontestat al tenisului mondial, suedezul Björn Borg, se căsătorește, la București, la 24 iulie 1980, cu campioana română de tenis Mariana Simionescu

● La 4 noiembrie 1980 este ales un nou președinte al S.U.A., Ronald Reagan

● Isabelle Adjani obține premiul de interpretare feminină la Cannes, pentru filmul franco-britanic *Quartet*, de James Ivory

Gdansk

17 000 de muncitori protestează la Șantierul naval de la Gdansk contra concedierii unui reprezentant sindical (16 august 1980). O lună mai târziu se constituie sindicatul independent „Solidaritatea“, condus de Lech Walesa.

Legionari

„Va fi formată o legiune compusă din străini. această legiune va purta numele de Legiunea străină“. La 10 martie 1831, regele francez Ludovic-Filip semna ordonanța enunțată mai sus, creând o unitate de elită, cu o reputație ce se va extinde în lumea întreagă. Cântecele *Mon legionnaire*, interpretat de

Marie Dubas și Edith Piaf, o va immortaliza. 60 000 de oameni, veniți din 122 de țări, vor servi Legiunea în cei 150 ani ai ei (sărbătoriți la 10 martie 1981).

Navetă

La 12 aprilie 1981 are loc primul zbor al navei spațiale americane Columbia, cu un echipaj format din doi astronauți. Aterizarea ei, la o bază din California, după un zbor de 54 ore și 28 minute și o intrare destul de dificilă în atmosferă, este un moment așteptat. Naveta este concepută pentru a fi refolosită de 100 ori.

În 1979 sovieticii invadează Afganistanul. În imagine, luptători afgani

Nuntă

La Londra are loc căsătoria anului. Lumea înnoptează pe străzi pentru a vedea a doua zi alaiul de nuntă: prințul Charles, moștenitorul tronului britanic (32 de ani) și Lady Diana Spencer (19 ani) își unesc viețile în Catedrala

Telex

● La 18 septembrie 1981, Franța abolește pedeapsa cu moartea. În S.U.A. ea există încă în 38 de state: 15 utilizează scaunul electric, 10 camera de gazare, 4 spânzurătoare, 3 injecția letală

● Pentru a treia oară Italia obține cupa mondială la fotbal - 11 iulie 1982

● Autorul romanului *O sută de ani de singurătate*, columbianul Gabriel García Marquez, obține Premiul Nobel pentru literatură

● În S.U.A. în statul Utah, are loc o premieră. O echipă de chirurși implantează o inimă artificială unui bărbat de 61 ani, un dentist

● 3 500 de morți în timpul alegerilor regionale din Italia (februarie 1983)

● Voga gimnasticii aerobice cuprinde toată Europa. În S.U.A. una dintre principalele adepse este actrița Jane Fonda (1983)

Saint Paul, în fața a 2 500 invitați, 750 milioane de spectatori urmăresc ceremonia pe canalele de televiziune ale lumii. Este 29 iulie 1981.

Grace

În vara lui 1982, lumea filmului este în doliu. După ce în august pierde două nume legendare, Henry Fonda (la 77 de ani) și Ingrid

Bergman (67 de ani), în septembrie moare Grace de Monaco, soția prințului Rainier, în urma unui accident de automobil. Avea 53 de ani. Își dorea mult să fie bunică.

Avion

La 6 septembrie 1983, Uniunea Sovietică își asumă răspunderea în cazul dispariției aparatului Boeing 747, al liniilor aeriene coreene, doborât la 1 septembrie, deasupra insulei Sahalin. Între cei 269 pasageri uciși, 61 erau cetățeni americani. Cazul a arătat cât de fragil era echilibrul internațional. „Un act de barbarie - l-a etichetat președintele Reagan - al unei societăți care ignoră drepturile omului și prețul unei vieți omenești“.

Rubrică realizată de:
Florentina DOLGHIN,
Ioan LĂCUSTĂ,
Dorin MATEI

Ceremonie Ku Klux Klan

ISTORICI ROMANI ILUȘTRI

Opera: <i>Istoria Universală</i>		Nobil (inv.; mold.)		Scurtă perioadă istorică		A scris: <i>Istoria Bisericii</i>		A scris: <i>Conjurația lui Catilina, Răz. contra lui Jugurtha</i>
A scris: <i>Chronografia (Mela)</i>		Tatăl lui Homer (var.)		Olimpia Remus		Ierăși		
L-a elogiat pe Decebal (Cassius)					Rege al Britaniei			
A scris: <i>Orationes</i>					Astfel			
					Exilat la Tomis			
				Oraș în Rusia				
				Fiul lui Atilla, ucis de gepizi (454)				
			Iluminarea bazei navale (Abr.)			Burebista Livius		
			Mediu... feudal!			Neam		
		A scris: <i>Istoria Naturalis („cel Bătrân”)</i>						
		Zina Tane						
Mioare								
Obicei			Anexă					
A scris: <i>De Bello Gallico</i>			Attis Seneca					
		A scris: <i>Istoriile. Analele</i>						
		Scos la atac						Acoperit cu un strat protector (oțel; cupru)
			Adus de romani din Dacia (Abr.)	Comandat de un general (de armată)		Cubistă!		
						Camăra (articulat)		
			Perioadă istorică		Ora radio de umor (Abr.)			
			Rege, împărat		Pric (peștii) tare amestecat!			
		Sabin Arta						
		Executat pe timpul lui Tiberiu (republican)						
		A scris: <i>Anaeasis (General și istoric)</i>						Nerva Octavia
		Amon Zenon						
			A scris: <i>Istoria popoarelor din Imperiul roman</i>					
Soare antic				Om politic roman („cel Tânăr”), adversar al lui Caesar				
Lot olimpic								

DIALOG CU CITITORII

LA ANIVERSARE

Draga mea revistă, astfel își începe scrisoarea dl. **TI-BERIU VASILE CIOATĂ**, muncitor pensionar, din Brăila, care continuă: Vă rog să mă credeți că nu de puține ori m-am simțit jenat că nu pot, ca vechi cititor al dv., să particip efectiv la viața ce o dați revistei, dar sunt permanent recunoscător tuturor celor ce au făcut și fac posibilă apariția regulată și bogată a **Magazinului istoric**.

Domnule Cioată, asemenea zecilor de mii de cititori, participați la viața revistei, pentru că fără dumneavoastră ea nu ar exista.

Răspunzând apelului nostru către cititori, din numărul trecut, de a ne scrie pentru a ne comunica părerea despre revistă și propuneri pentru îmbunătățirea conținutului ei, domnul **DORIN MĂNZAT**, din Baia Mare, ne face două sugestii: Propun reluarea serialului *Așa vă place istoria?* precum și a unei rubrici să-i zicem *Cititorii către cititori*, prin care să se poată face schimburi de cărți, reviste, informații cu caracter istoric.

În acest scop, caut – doresc cartea *Așa a început războiul* de I.H. Bagramean.

Îi mulțumim corespondentului nostru pentru urările transmise la apariția celui de al 400-lea număr.

Dacă cineva dintre cititori dorește să-l ajute pe dl. Mănzat să-și procure cartea solicitată, îi poate scrie la adresa: str. Independenței, nr. 20, etaj 6, ap. 83, Baia Mare, Oficiul poștal nr. 6.

Între statornicii cititori ai **Magazinului istoric**, care se mândresc că și-au alcătuit colecții complete, se află și domnul **VASILE HAUREȘ**, din Rădăuți, care ne scrie: Din primul număr, adică din aprilie

1967 al **Magazinului istoric** m-am îndrăgostit de această revistă, la care m-am și abonat, mai puțin pe anii când i-ați redus paginația. O admiram pentru curajul ei în relatarea reală a faptelor istorice în perioada de până-n decembrie 1989, o admir și azi datorită faptului că sunt scoase la lumina zilei o multitudine de evenimente pe care mult mai greu aș putea să le cunosc din alte surse.

Episodul pe care ni l-ați povestit va apare într-unul dintre numerele următoare, la rubrica *Ecouri*.

POȘTA BLITZ-CONCURS

DL. ILIE TĂNASE, din București, ne sugerează un concurs special, dedicat celor 400 de numere apărute din aprilie 1967. Se oferă, totodată, să ne ajute în formularea întrebărilor. După cum puteți constata, am reținut sugestia.

L-am și organizat, publicându-l în acest număr 400.

DL. PAUL MAGHIAR, din Șimleu Silvaniei: Eu renunț la concurs, aș dori să câștig „abonamentul” unul din frații noștri de peste Prut, care sunt și mai oropsiți decât mine. Păcat că nu sunt ajutați mai mult, din puținul ce-l avem noi, din România.

Nu e nevoie să renunțați la concurs, stimată d-le Maghiar. Participați și mai departe și dacă sorții vă vor fi favorabili puteți ceda premiul dvs. unui cititor din Republica Moldova.

Vă mulțumim și vă felicităm pentru gândul dvs. frumos.

DL. colonel (r) ILINCIOIU GR. GRIGORE, din Miercurea Ciuc: După cum poate cunoașteți sau știți, în Miercurea Ciuc, poate puține librării sunt care aduc în rafturile lor cartea de istorie a românilor, dar nu numai cultura și tradiția românilor, ci chiar și alte cărți din cultura altor state scrise în limba română.

Așa că pentru mine această revistă reprezintă, aș putea zice, aerul, hrana zilnică a sufletului.

La împlinirea celor 33 de ani de când este editată această revistă, **Magazin istoric**, vă rog să-mi permiteți a ura din inimă tuturor colaboratorilor și întregului inimos colectiv redacțional urarea tradițională *La mulți ani!*, viață lungă revistei și dvs. pentru a înnobila mintea, sufletul și cultura milenară a poporului român.

MARIOARA BUCUR, din București: Vă mulțumesc pentru această formă de concurs. Mă face să mă întorc cu drag la tinerețea mea. Am 72 de ani și citesc revista **Magazin istoric** de la apariție. Anul 1967 este anul în care noi am venit la București, unde am muncit și am trăit...

Totdeauna am citit cu mare plăcere și interes această revistă. Apreciez și **Rebusul** de la pg. 94. Mă obligă să caut, să-mi reîmprospătez cunoștințe pe care cândva le-am avut, pe care nu le-am avut și le capăt acum.

Apreciez ca deosebite toate articolele, îmi confirmă amintiri din anii care au trecut.

Evenimentele pe care le-am trăit, pe care le-am înțeles mai mult sau mai puțin atunci... pe care le rețâlesc acum.

Vă felicit pentru redactarea și selecționarea materialelor.

Vă doresc să mergeți tot înaintea și să realizați tot ce vă doriți.

CONSTANTIN CRĂCIUN, din Moroieni, str. Plaiului, nr. 56, jud. Dâmbovița: Când am cumpărat nr. 2/1967 aveam 27 ani. Regret că nu am putut să găsesc și nr. 1/1967, având toată colecția.

Dacă cineva dintre dvs., stimați cititori, are acest număr disponibil, îl puteți contacta pe dl. Crăciun la adresa de mai sus.

Cu ocazia împlinirii a 33 ani de la apariția primului număr **Magazin istoric**, transmit întregului colectiv care lucrează la editarea acestui manual de istorie multe succese

DIALOG CU CITITORII

în continuare, sănătate și putere de muncă de a duce mai departe ce-au început acum 33 ani.

NATALIA CIOBANU din Iași: Nu bucură nespuse de mult și concursurile pe care le organizați. Sunt un bun prilej de „răscolire” a memoriei și, în același timp, un bun prilej de evadare din cotidian... Avem un prieten sincer în revista **Magazin istoric**, cu ajutorul căreia uităm de singurătate, de necazuri. Vă mulțumim pentru clipele de liniște.

DIN NOU DESPRE CASCA GERMANĂ MODEL 1935

Din Toronto, Canada, dl. ing. **DORIN CIOBOTEA** ne trimite câteva precizări în legătură cu fotografia publicată la p. 40 a numărului 4/1999 și care reprezintă ostași români purtând căști germane.

Cu privire la episodul din numărul 4/1999 al revistei **Magazin istoric**, cu îngăduința dumneavoastră aș dori să fac câteva precizări care ar lămurii (cred) cititorii care și-au exprimat îndoiala cu privire la aspectul mai puțin românesc al echipamentului soldaților din fotografia în cauză.

Este pe deplin cunoscut rolul pe care industria militară germană l-a avut în dotarea unităților armatei române mai ales în perioada campaniei din răsărit împotriva U.R.S.S.

Pentru a susține o campanie militară de asemenea dificultate, comandamentul armatei române a adresat o serie de cereri conducătorilor militari de la Berlin cu privire la nevoile de primă necesitate ale armatei române pentru a se menține în ofensivă alături de germani pe întreg frontul.

Astfel, au fost dotate în principal unitățile din aviație, marină, vânători de munte, parașutiști, cavalerie, geniu, transmisiuni, artilerie de câmp și antiaeriană. Mai mult, Germania a oferit o gamă largă de licențe pe

baza cărora s-au fabricat în România armament și muniție (7,69 mm, 9 mm, 20 mm, 37 mm, 75 mm, 88 mm, 105 mm), aruncătoare (80 mm și 120 mm), grenade, mine antitanc și antipersonal.

Deși se afla în război împotriva României, S.U.A. au contribuit involuntar, prin capturarea de către armata română, la dotarea aviației, cu avioane de bombardament B17, care, aterizând forțat în România, au fost reparate și repuse în funcțiune de către specialiștii români. Din unele surse se creditează Corpul Aerian Român cu cel puțin șase asemenea aparate în dotare în 1944. Nu numai românii au făcut o asemenea ispravă ci și nemții, care după ce au modificat la uzinele Dornier bombardierile B17 capturate, le-au rebotezat Do200 și au constituit o escadrilă de diversione numită I/KG 200 care opera cu avioane americane.

Un rol important în dotarea armatei române l-au avut și capturile de pe frontul din răsărit de la sovietici, la mare preț fiind artileria de 75 mm, camioanele, automobilele, caii, căruțele, mitralierele pe afet Maxim și echipament individual de campanie, mai ales în timpul iernii. Se pot spune mult mai multe în legătură cu echipamentul folosit de armata română în timpul războiului al doilea mondial, dar pentru aceasta este necesară inițierea unui serial la care să colaboreze veteranii care au servit acest material de luptă și cercetătorii care au studiat arhivele MSM referitoare la acea perioadă.

Cred că rememorarea acelor fapte de arme ale ostașilor români pe ambele fronturi ar oferi o imagine cât se poate de actuală.

După câte am citit în **Magazin istoric**, știu că se găsesc în arhivă mărturii interesante cu privire la aceste episoade ale participării armatei române la cele două campanii de Est și Vest

și care ar merita o republicare și o dezvoltare a audienței pe Internet din partea unui public entuziast vorbitor sau cititor de limba română.

Mulțumim pentru aceste completări, dovadă că suntem citiți cu atenție chiar la mare distanță de țară. La rândul nostru, menționăm că, în nr. 9/1999, am publicat un articol consacrat tocmai acestei probleme, mai puțin cunoscut.

ECOURI DIN ISRAEL

DUMITRU ȘTEFĂNESCU, din comuna Fierbinți, jud. Ilfov, ne scrie: M-am întors de curând din Israel, unde mi-am vizitat niște rude, și-mi face plăcere să vă aduc la cunoștință următorul fapt. Între alte publicații de limbă română care apar în această țară se află și revista **Minimum**. În numărul 4/2000 al acestei publicații, la pp. 53, am citit următoarele: Tania Grumberg, [din] **Ghivataim** și-aduce aminte, că băcăoancă de felul ei, în 1944, când planau mari primejdii asupra evreilor, scriitoarea româncă **Georgeta Mircea Cancicov**, „o mare boieroică din Neam”, a jucat un rol hotărâtor în salvarea celor ce purtau steauă galbenă. Corespondenta noastră, care avea cinci ani pe vremea aceea, știe toate acestea de la părinți: „Există – ne întreabă ea – documente referitoare la acțiunea întreprinsă de **Georgeta Mircea Cancicov**?”.

Există. Anul trecut, ing. **Theodor Wexler**, vicepreședintele Fundației Dr. W. Filderman, din București, a scos la lumină în lunarul **Magazin istoric**, o asemenea dovadă.

Imaginați-vă plăcuta mea surpriză, care cred că va fi și a dvs., când am constatat că, în continuare, **Minimum** reproduce integral articolul apărut în **Magazin istoric**, nr. 10/1999.

CONTENTS (Romanian History) D.I. Dobrescu The Soul of Big Cities • G.G. Potra Titulescu's Fortune • I. Calafeteanu The Historian Aurel Decei chooses the Free World • C. Moraru The French Foreign Affairs Ministry Couve de Murville demands Emigration Visas for the Romanian • C. Troncotă Radu Dinulescu: Recollections from the Second Bureau • N. Djuvara Negru Vodă and the Foundation of Wallachia • I.A. Pop Michael the Brave – Restitutor Daciae • A. Majuru Bucharest, Year 2000, as it was seen from 1930 • V.V. Tilea – Envoy Extraordinary (VI) • I. Pătrașcu The Stronghold from Zimnicea • V. Avram A Corruption Case in the Aeronautic Industry (1926) • A.V.B. da Mota Aurelia Cocăneanu – the Romanian Actress of the Brazilian Cinema

SOMMAIRE (Histoire roumaine) D.I. Dobrescu L'âme des grandes villes • G.G. Potra La fortune de Nicolae Titulescu • I. Calafeteanu L'historien Aurel Decei a choisi le monde libre • C. Moraru Le ministre français des Affaires Étrangères, Couve de Murville, demande des visas d'émigration pour les Roumains • C. Troncotă Radu Dinulescu: Souvenirs sur le Deuxième Bureau • N. Djuvara Le voivode Negru Vodă et la constitution de la Principauté de Valachie • I.A. Pop Michel le Brave – Restitutor Daciae • A. Majuru Bucarest 2000 – un regard des années '30 • V.V. Tilea – l'envoyé extraordinaire (VI) • I. Pătrașcu La citadelle de Zimnicea • V. Avram Une affaire sale dans l'aéronautique (1926) • A.V.B. da Mota Aurelia Cocăneanu, une Roumaine dans le cinéma du Brésil

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Д.И. Добреску Душа великих городов • Г.Г. Потра Имущество Николае Титулеску • И. Калафетяну Историк Аурил Децей предпочитает свободный мир • К. Морару Кув де Мюрвилл, французский министр иностранных дел, требует эмиграционных виз для румын • К. Тронкотэ Радэ Динулеску - воспоминания из II-го Бюро • Н. Джуvara Негру Водэ и создание Валахии • И.А. Поп Михай Храбрый - Restitutor Daciae • А. Мажуру Бухарест 2000 – как о нём думали в 30-ых годах • В.В. Тилея – чрезвычайный посланник (VI) • И. Пэтрашску Крепость Зимнич • В. Аврам Грязное дело в авиации (1926г.) • А.В.Б. да Мота Аурия Кокэняну, румынка бразильской кинематографии

INHALT (Rumänische Geschichte) D.I. Dobrescu Die Seele der Grossen Städte • G.G. Potra Titulescus Vermögen • I. Calafeteanu Der Historiker Aurel Decei wählte die Freie Welt • C. Moraru Der französische Aussenminister Couve de Murville verlangte Emigrations Erlaubnisse für die Rumänen • C. Troncotă Radu Dinulescu: Erinnerungen (Büro II) • N. Djuvara Negru Vodă und die Entstehung des Walachischen Fürstentum • I.A. Pop Mihai der Tapfere – Restitutor Daciae • A. Majuru Bukarest 2000 – wie er 1930 gesehen wurde • V.V. Tilea – Sonderbeauftragter (VI) • I. Pătrașcu Die Festung von Zimnicea • V. Avram Ein schmutzige Geschäft in der Luftfahrt (1926) • A.V.B. da Mota Aurelia Cocăneanu in der brasilienische Kinematographie

SUMARIO (Historia romana) D.I. Dobrescu El alma de las grandes ciudades • G.G. Potra La fortuna de Titulescu • I. Calafeteanu El historiador Aurel Decei prefirió el mundo libre • C. Moraru El ministro del exterior francés Couve de Murville solicita visados de emigración para los rumanos • C. Troncotă Radu Dinulescu: Recuerdos del II Buró • N. Djuvara Negru Vodă y la creación del principado Valaquia • I.A. Pop Miguel el Valiente – Restitutor Daciae • A. Majuru Bucarest 2000, tal y como era vista la ciudad en los años 1930 • V.V. Tilea – enviado extraordinario (VI) • I. Pătrașcu La fortaleza de Zimnicea • V. Avram Un negocio sucio en la aeronáutica (1926) • A.V.B. da Mota Aurelia Cocăneanu, la rumana de la cinematografía brasileña

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție

ABONEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 8 500

